

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘΜ. ΦΥΛΛΟΥ 107 ■ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1989 ■ ΕΛΟΥΛ - ΤΙΣΡΙ 5750

בנו בתים ושבנו... ודרשו את-שלום העיר

Οικοδομήσατε οίκους και κατοικήσατε... και επιζητή-
σατε την ειρήνη της πόλεως.

(Ιερεμίας 29: 5 - 7)

“Αισθάνομαι όχι απλώς φίλος αλλά κάτι περισσότερο, οιονεί ως αδελφός εν τη πίστει περί του ενός Θεού μετά του ισραηλιτικού λαού”.

Του Καθηγητή κ. ΚΩΝ. ΜΠΟΝΗ, Ακαδημαϊκού

Ένας από τους κορυφαίους Έλληνες πνευματικούς ανθρώπους που δεν έχουν ανάγκη παρουσιάσεως και προβολής είναι ασφαλώς ο πρ. Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών Καθηγητής κ. Κων. Μπόνης. Το βαθυστόχαστο πολύτομο έργο του, προϊόν μελέτης και ερευνής μιας ολόκληρης ζωής, αποτελεί πολυτιμότερο τεκμήριο της ελληνικής γραμματείας πάνω σε θέματα της Βίβλου. Επί πλέον ο Καθηγητής κ. Μπόνης διαθέτει ένα άλλο μεγάλο προσόν: τις πρωτοποριακές επιστημονικές του απόψεις, επειδή ακριβώς είναι τεκμηριωμένες, δεν διατάζει να τις παραθέτει χωρίς να λογαριάζει σκοπιμότητες. Εργάζεται με βάση την Αλήθεια και μόνον.

Ο κ. Μπόνης σ' όλες τις εργασίες του κηρύσσει τις αδιαμφισβήτητες πνευματικές σχέσεις μεταξύ Εβραϊσμού και Χριστιανισμού.

Προ μηνών ο Καθηγητής Μπόνης έλαβε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως κ. Δημήτριο τον τίτλο του Εντιμολογιωτάτου Έρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου.

Κατά την επίδοση του τίτλου, παρουσία του Μητροπολίτου Φιλαδελφείας ως εκπροσώπου του Οικουμενικού Πατριάρχου, ο Καθηγητής Μπόνης είπε μεταξύ άλλων:

Σεβασμιώτατε,

"Στρέφω προς εμαυτόν, κρίνων άμα εμαυτόν. Ανεδέχθην την θεραπείαν ενός επί μέρους κλάδου της Θεολογίας, κατά συγκατάβασιν θείαν. Μάλιστα μετά διετείς σπουδάς εν τη Νομική Σχολή του Παν/μί-

ου Αθηνών. Πολλοί παράγοντες έξωθεν με παρώθησαν να αναδεχθώ το έργον. Εν αρχή μετά ζήλου, αλλ' ου κατ' επίγνωσιν. Βαθμηδόν ηνοιχθησαν οι οφθαλμοί μου και αντελήφθην την αδυναμίαν μου, αλλά και την έλλειψιν όλων των απαραίτητων προσόντων δια την ανάληψιν του τόσον υψηλού, αλλά και τόσον υπευθύνου έργου έναντι του Θεού και των συνανθρώπων μου. Εν ταπεινώσει εδεήθην εις τον Κύριον να με συγχωρήση και να αναπληρώση δια της Θείας Του Χάριτος τας ελλείψεις και τας αδυναμίας μου. Και ήρχισα τότε να οικοδομώ τον οικίσκον του Πατερικού κλάδου της Θεολογίας, μάλιστα μετά τετραετείς σπουδάς μετεκπαιδύσεως ως υπότροφος του κράτους εν Γερμανία. Ήρχισα να οικοδομώ δια των συγγραφών μου, αλλά πάντοτε εν φόβω Θεού! Τώρα βλέπω εφαρμοζομένους και εις εμέ τους λόγους του θεοπνεύστου αποστόλου Παύλου: "Η γνώσις φυσιοί, η δε αγάπη οικοδομεί" (Α' Κορ. 8,1). Βλέπω ότι κινδυνεύω να διολισθήσω δια της ορθολογικότητος εις εποκλειστικήν μονομέρειαν ερμηνείας των διδασκαλιών των Αγίων Γραφών, ουχί βεβαίως απομακρυνόμενος της ορθοδόξου πίστεώς μου, αλλά μη αναγνωρίζων, ως θα έπρεπε και ως θα ώφειλον, τας Αληθείας, τας ενυπάρχουσας εις όλας τας θρησκείας και εντελώς ιδιαιτέρως εις την Ιουδαϊκήν. Βαθμηδόν ο Κύριος μου ήνοιξε τους οφθαλμούς και ήρχισα να αναγνωρίζω ότι, σχεδόν τα πάντα τα του Ευαγγελίου στηρίζονται και εκπηγάζουν εκ της θρησκείας των Ιουδαίων, εκ του ιερού και θεοπνεύστου βιβλίου της Π.Δ. Διό και ιδιαιτέρως ήρχισα να προσεγγίζω το πνεύμα και τα διδάγματα του ισραηλιτικού λαού

Συνέχεια στη σελ. 39

ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Άποψη της Εβραϊκής Συνοικίας της Κέρκυρας

Θεσσαλονίκη: 10 Απριλίου 1940

Αναμνήσεις από το 1940

Του κ. ΙΣΑΑΚ ΡΟΥΣΣΟ

Η 28η του Οκτώβρη του 1940 με βρήκε κληρωτό στο 10ο λόχο του 19ου Συν/τος πεζικού στις Σέρρες όπου γεννήθηκα.

Αρχικά το Σύνταγμα πέρασε την Άνω Βροντού στα βουλγαρικά σύνορα και αρχές του Γενάρη 1941 όλη η VI Μεραρχία Σερρών περάσαμε στην Αλβανία. Η πρώτη επαφή με τους Ιταλούς ήταν το Πόγραδετς, όπου ουσιαστικά οι πολεμικές επιχειρήσεις είχαν μικρή εξέλιξη. Αφού πήραμε τη γέυση του μαρουτιού τραβήξαμε για το κεντρικό μέτωπο. Εκεί οι μάχες ήταν σφοδρές, συνάδερφοι πέσανε, πολλοί τραυματίες και κρουπαγήματα, ώσπου το Σύνταγμα πήρε διαταγή να περάσει στη δεύτερη γραμμή παραδίδοντας τα πρόχειρα χαρακώματα σε άλλη μονάδα.

Μέσα στο βαθύ σκοτάδι της Αλβανίας έγινε η ανταλλαγή, εμείς στα όπισθεν και οι άλλοι μπροστά.

Άξαφνα άκουσα το λοχαγό της καινούργιας μονάδας να διατάζει: "**Εμπρός, Σύνταγμα Κοέν**". Η λέξη Κοέν με γέμισε περιέργεια και ήθελα να διαπιστώσω γιατί ο λοχαγός έδωσε τέτοια διαταγή.

Έπιασα τον πρώτο στρατιώτη που βρέθηκε μπροστά μου πηγαίνοντας στην αντίθετη κατεύθυνση και τον ρώτησα γιατί ο λοχαγός διέταξε Σύν/μα Κοέν.

Με μεγάλη έκπληξη κι όμως τυχαία ο στρατιώτης ήταν ένας παλιός μου φίλος ο **Δαβίδ Ζαρά**, από τη Θεσσαλονίκη. Εννοείται ότι στα πεταχτά αγκαλιαστήκαμε και μούπε σύντομα "οι περισσότεροι στρατιώτες στο Σύνταγμα είναι Ισραηλίτες της Θεσ/νίκης και οι πιο πολλοί έχουν το επίθετο Κοέν". Ο Δαβίκος, όπως συνήθιζα να τον φωνάζω όταν συναντιόμαστε τότε στις Σέρρες και τότε στη Θεσ/νίκη ακολούθησε τρέχοντας το λόχο του για την πρώτη γραμμή και εγώ με το λόχο μου στα όπισθεν.

Ξημερωθήκαμε σ' ένα δάσος μακριά από τις μάχες ήταν η 14 Μαρτίου 1941. Οι Ιταλοί με επικεφαλής τον Μουσσολίνι άρχισαν μια τρομερή αντεπίθεση με σκοπό να καταλάβουν τα νηώματα από τα ελληνικά χέρια, αλλά δεν τα κατάφεραν. Ασφαλώς πολλά γράφτηκαν για την άκαρπη προσπάθεια του Μπενίτο Μουσσολίνι: το γεγονός είναι ότι το "Σύνταγμα Κοέν" αποδεκατίστηκε.

Τον Απρίλη του '41 άρχισαν οι Γερμανοί να μπαίνουν στην Ελλάδα. Ο ελληνικός στρατός αποχώρησε από την Αλβανία και οι στρατιώτες σκορπισμένοι πήραμε το δρόμο για τα σπίτια μας. Κάτω από το Μέτσοβο και κοντά στην Καλαμπάκα σ' ένα σημείο που λέγεται Κεραισία, μπροστά από ένα ρηχό και φαρδύ ποτάμι πιάσανε οι Γερμανοί μια γέφυρα και μας κράτησαν σ' ένα κοντινό ποτάμι για να μην εμποδίσουμε την προέλασή τους εντός της Ελλάδος.

Εκεί μαζεuthήκαμε χιλιάδες στρατιώτες και μια μέρα γνώρισα κάποιον από το "Σύνταγμα Κοέν". Έμαθα απ' αυτόν ότι ο φίλος μου Δαβίδ Ζαρά έπεσε στη μάχη όπως και πολλοί άλλοι.

Σήμερα βρίσκομαι στο Ισραήλ όπου εγκαταστάθηκα το 1946.

47 χρόνια μετά από τον πόλεμο τα γράφω όλ' αυτά και σε περίληψη στη μνήμη του αγαπητού μου φίλου Δαβίκου, στη μνήμη των συναδέσφων του από το "Σύνταγμα Κοέν" και στη μνήμη όλων των Ελλήνων Ηρώων που έγραψαν με το αίμα τους το έπος της Αλβανίας.

Ελληνες Εβραίοι εθελοντάι στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Του κ. ΒΑΣ. Ι. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗ, Αντιστρατήγου έ.α.

“Εμείς οι Έλληνες, εκ πεποιθήσεως και παραδόσεως, αλλά και εξ ιστορικής αποστολής του γένους, όταν την 0445 ώραν της 1ης Σεπτεμβρίου του 1939 ερρίπτοντο οι πρώτοι πυροβολισμοί στα γερμανοπολωνικά σύνορα δεν εδιδάσαμε. Και όταν το ένα μετά το άλλο τα κράτη της Ευρώπης συνετρίβοντο και οι λαοί των γονάτιζαν χτυπημένοι ή και για να "προσκυνήσουν", εμείς δεν εκάμψαμε καν τον αυχένα και όταν την αυγή της 28ης Οκτωβρίου χτυπούσε την πόρτα μας ένας αυθάδης ληστής, απόγονος του Αιμιλίου Παύλου, δεν ορροδήσαμε προ των 8.000.000 λογχών και πάλι την αυγή της 6ης Απριλίου του 1941, όταν ο οργισμένος αρχηγός των Ναζι - Ούνων απέβαλε κάθε αίσθημα και αυτή την εντροπή και χτυπούσε τον ήρωα πισώπλατα, **πάλι είπαμε όχι.**

Έτσι από τον Φεβρουάριο του 1940, στο Γ' Σύνταγμα βαρέως πυροβολικού, στου Παύλου Μελά στη Θεσ/νίκη, αρχίσαμε να μαζευόμαστε κάπου τριάντα δεκαοχτάχρονα παιδιά, εθελονταί για το πυροβολικό μας για να εκπαιδευτούμε και ετοιμασθούμε για τη θυσία. Ανάμεσά μας δύο Εβραίοι από τη Θεσ/νίκη, ο **Ηλίας Κοέν και ο Μορδώχ.**

Μικρός είχα ακούσα στα τραγούδια της Μεγάλης Εβδομάδας πως οι Εβραίοι είχαν αμαρτήσει γιατί ζήτησαν από τον Πόντιο Πιλάτο να σταυρώσει το Χριστό, αλλά ο πατέρας μου, που έκανε το μεσίτη στα καπνά κάποιων **Μεγίρ** από τη Θεσ/νίκη που είχε πει πως είναι καλοί άνθρωποι και "σπαθί - τίμιοι" στις συμφωνίες τους. Κάνουν παζάρια, αλλά οτιδήποτε συμφωνήσουν είναι συμβόλαιο και γίνονται καλοί φίλοι.

Με τ' ανάμεικτα αυτά συναισθήματα ενός άπειρου για την εποχή παιδιού, στις 7 Φεβρουαρίου 1940 κατατάχτηκα στον σιλαμό εθελοντών του Γ'Σ Βαρέως Πυροβολικού. Με στόλιζαν ένα δίκχοχο μισό μέτρο ψηλό, ένα όπλο πιο μακρύ από το μπόϊ μου, αλλά και ένα χαμόγελο αισιοδοξίας, όπως και του Μορδώχ (**1 και 3 στη φωτογραφία**). Κάπως φοβισμένος ο Κοέν (**No2**), έπιανε με τα δύο χεράκια

του το όπλο σφιχτά και έλεγε: "Μ' αυτό θα σας εκδικηθώ παλιό ναζί". Σε λίγους μήνες ο Κεγκυραίος υπολοχαγός **Σπύρος Μικρούλης** (ο αείμνηστος αυτός θαυμάσιος δάσκαλός μας) μας μεταμόρφωσε σε σωστούς άντρες και ξεφτέρια στα όπλα και τα γαλλικά κανόνια, που είχε το πυροβολικό μας. Στις ασκήσεις με τα κανόνια λύθηκε το χειρόφρενο από ένα τεράστιο πυροβόλο 155 χιλιοστών και, όπως ερχόταν πίσω μου ο τροχός, θα με έλυωνε ή θα με άφηνε ανάπηρο για όλη μου τη ζωή. Ένα χέρι με άρπαξε και με τράβηξε έξω από τον κίνδυνο. Ήταν ο Μορδώχ, που αγανακτημένος με την απροσεξία μου μου φώναζε, με τη χαρακτηριστική εβραϊκή προφορά του: "Θα σκοτωθείς μωρέ παιδί μου... ανόητος δεν είσαι."

Το πειραχτήρι ο Κοέν με έλουσε και με μερικά ακόμη επίθετα, αλλά και με λεπτότητα με κάλεσε στο σπίτι του την Κυριακή. Γνώρισα μια θαυμάσια οικογένεια έπαιζαν σχεδόν όλοι πιάνο και τραγουδούσαν.

Αρχές Οκτωβρίου χωρίσαμε. Εγώ με το Α' Σύνταγμα Βαρέως Πυροβολικού (Αθηνών) στον παραλιακό τομέα και

εκείνοι στον κεντρικό και ανατολικότερα: Το τέλος αυτής της αναμετρήσεως γνωστό και ταιριασμένο με την επιταγή της ελληνικής ελευθέρως ψυχής. Στα χρόνια της κατοχής γράφτηκα στη Νομική Σχολή και ταυτόχρονα κατατάχτηκα στη χωροφυλακή ως υπενομοσχολής. Υπηρετούσα στο σταθμό Τιθορέας και από το σιδηροδρομικό σταθμό Γραβιάς (Μπράλου σήμερα) ανέβηκα στο τρένο για να πάω στην υπηρεσία μου. Δυο μεγάλα χαρακτηριστικά μάτια με κάρφωσαν κυριολεκτικά από το βάθος του βαγονιού. Με το δάχτυλο όρθιο στα χείλη του, κάνοντας πως ξύνει το μουστάκι του, ο Μορδώχ με ειδοποιούσε να μην τους μιλήσω. Πίσω μου ερχόταν ο έλεγχος των Γερμανών. Το "έπιασα", όπως λέμε, και αδιάφορος κάθησα πλάϊ τους. Στον Έλληνα αστυνομικό που συνόδευε το Γερμανό (με τον τενεκέ στο στήθος) έδειξα την ταυτότητά μου και είπα ότι συνόδευα τους δυο κυρίους. "Γκουτ - γκουτ" είπε εκείνος, που με ήξερε, γιατί σχεδόν ανεβοκατέβαινα κάθε ημέρα και εμείς συνεχίσαμε να συζητάμε... για τον καιρό και τα λουλούδια του κάμπου... Δεν τους ξανάδα από τότε.

Μαρδοχάιος Φριζής

Από το βιβλίο του κ. ΙΑΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ο άλλοτε πρόεδρος της Βουλής κ. Ιακ. Διαμαντόπουλος, στο βιβλίο του "Ω, Ευρήνη" (έκδοση του 1974), στις σελίδες 7 και 79 σημειώνει:

"Τρίτη ανάμνησις από το Νεστόρι είναι η συνάντησίς μου με τον πρώτο Ελληνοεβραίο τραυματία, έξω από το Νεστόρι, προς την Αλεβίτσα, στο σταθμό παραλαβής τραυματιών της Μεραρχίας. Μέχρι τότε, όλοι πιστεύαμε ότι οι Εβραίοι δεν είναι μεταξύ των γενναιοτέρων μαχητών του κόσμου. Ποίος της ιδικής μου γενεάς δεν ήκουσεν ως νεαρός τη φράση που λουδορρούσε τους διαμαρτυρούμενους δι' άδικον κατ' αυτών επίθεσιν: "Μωρέ φωνάξεις σαν Εβραίος";

Μεταξύ όμως των πρώτων τραυματιών που συνήντησα την πρώτη βραδιά της μάχης, ήταν ένας Θεσσαλονικεύς με τραύμα στον βραχίονα, ο οποίος δεν ήθελε να μεταφερθεί στα μετόπισθεν. Ήτο Εβραίος. Με την χαρακτηριστική προφορά των ομοθρόνων του εκραύναζε: "Δεν θέλω να γυρίσω πίσω. Φτιάξε μου το τραύμα να ξαναπάω μπροστά να πολεμήσω".

Ήτο ένας γενναίος άνθρωπος που διέψευδε τας συνήθεις περί λαού θρυλλομένου κακοθηθείας. Αργότερα μαθαίνουμε ότι υπήρξαν και μόνιμοι αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού, Εβραϊκής καταγωγής, που πολέμησαν καλά, μεταξύ των οποίων αυτή τη στιγμή μου έρχεται στην μνήμη το όνομα του θρυλικού συνταγματάρχου Φριζή, αν ενθυμούμαι καλώς...".

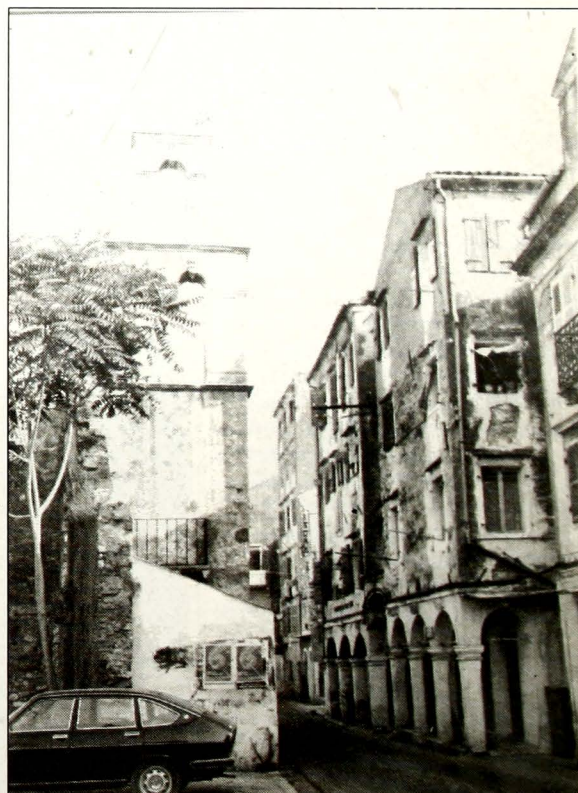

Άποψη της Εβραϊκής συνοικίας σήμερα από την πλευρά του Νέου Φρουρίου

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Του κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥ
Μαθηματικού

Άποψη της οδού Αγίας Σοφίας

Ο πληθυσμός της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κέρκυρας γνώρισε μια τεράστια αύξηση τα τέλη του 19ου αιώνα, φθάνοντας από 2652 στα 1879 σχεδόν τις 6000 ψυχές στα 1891. Μετά τα εκτεταμένα αντισημιτικά επεισόδια της χρονιάς εκείνης και επιπλέον λόγω της οικονομικής κατάστασης, μεγάλο μέρος της Κοινότητας αναγκάστηκε να μεταναστεύσει. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών κατευθύνθηκε προς την Αίγυπτο. Έτσι, στα 1902 η Κοινότητα μέτραγε 3500 ψυχές.

Όλοι οι Εβραίοι ζούσαν στην Εβραϊκή συνοικία και μόνο μερικοί απασχολούνταν ευκαιριακά στα χωριά, όταν κόντευε η συγκομιδή του ελαιοκάβρου.

Οι κύριοι άξονες της Εβραϊκής ήταν (και είναι) οι δρόμοι Παλαιολόγου και Βελισσαρίου. Οι δρόμοι αυτοί κατά τη Βενετοκρατία είχαν αντίστοιχα τα ονόματα: Sinagoga Vecchie και Comioti E Sinagoga Nuova, από τις αντίστοιχες Συναγωγές.

Μέχρι τον τελευταίο πόλεμο υπήρχαν δύο ισραηλινά νεκροταφεία: Των Γραίκων που βρισκόταν στο λόφο του Αβραμού και δωρήθηκε στην Κοινότητα από το στρατόρχη Σούλεμπουργκ προς ικανοποίηση της ανδραγαθίας που έδειξαν οι τότε Ισραηλίτες κατά την πολιορκία του 1716.

Το δεύτερο, των Απουλιανών, βρισκόταν στο προάστιο Σαρόκκο (δίπλα στο προηγούμενο) και εκεί ενταφιάζονταν τα μέλη της "Χεβρά Πουλιέζα". Το οικοπέδο δόθηκε στην Κοινότητα από τους Βενετούς σε αντάλλαγμα ακινήτων κτημάτων της κατά το 1502.

Τον Νοέμβριο του 1878 ιδρύθηκε ο Σύλλογος "Ομόνοια" με γραφεία επί της Παλαιολόγου. Πρόεδρος του στα 1902 ήταν ο Η. Φέρρος. Για το σύλλογο αυτό δεν έχουμε υπόψιν μας περισσότερα στοιχεία.

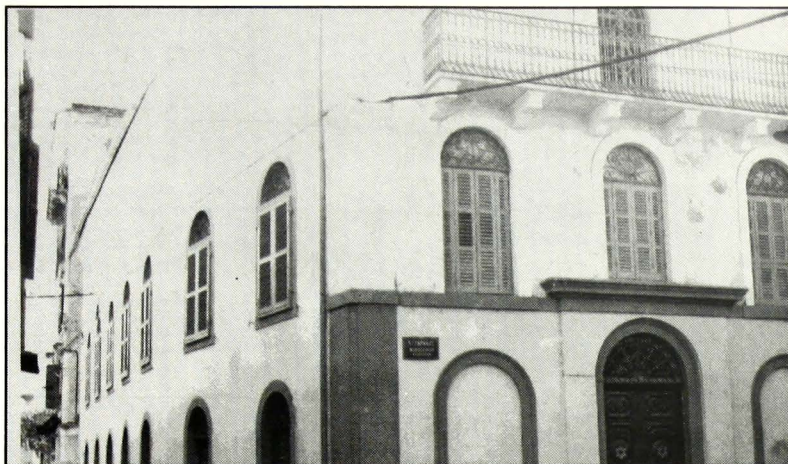
Κατά τη διάρκεια της Βενετοκρατίας είχε δημιουργηθεί ενεχυροδανειστήριο, του οποίου όμως η λειτουργία σιγά - σιγά άτονισε. Ανασυστάθηκε με διάταγμα του Γενικού προνοητή Αντρέα Δονά με τη βοήθεια Κερκυραίων μεταξύ των οποίων αναφέρεται και η Κοινότητα.

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, Ραββίνοι διατέλεσαν οι: Ισαάκ Ρ. Τεδέσκης (1863 - 1873), Ιωσήφ Ε. Λέβης (1875 - 1886), Αλέξανδρος Δα. Φάνος (1888 - 1891) και Ναθάν Λέβης (1898 -;).

Στα 1902, οι Κερκυραίοι Ισραηλίτες επαγγελματίες και βιοτέχνες ήταν:

Ομπρέλες: Βιτέρμπος Α. ιδιοκτήτης, Φέρρος Ηλ., διευθυντής. Εργοστάσιο επί της Ευγενίου όπου εργάζονταν είκοσι κορίτσια.

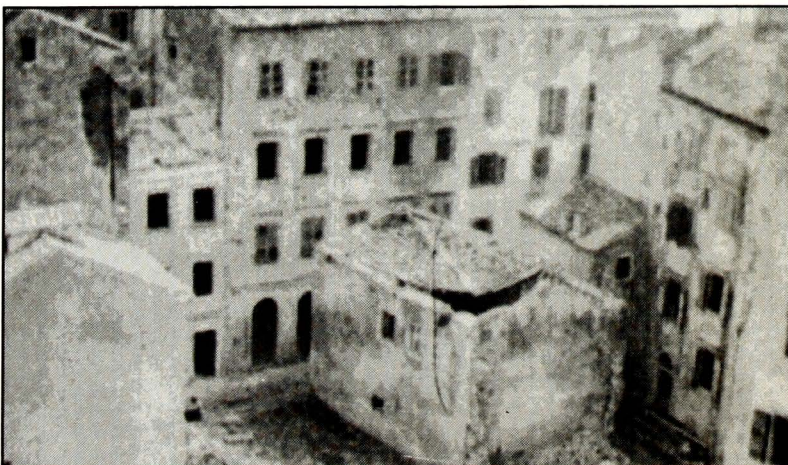
2) Λέβης Βενιαμίν επί παρόδου της Πα-

Η Συναγωγή της Κέρκυρας

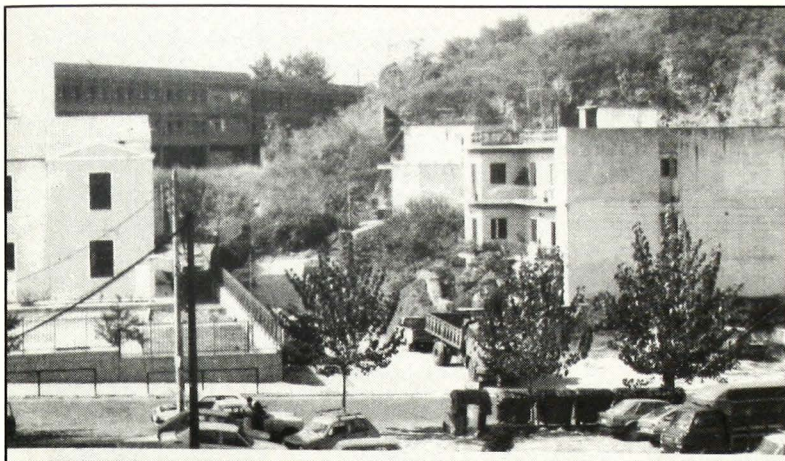
Αποψη της οδού Αγίας Σοφίας

Ερείπια της Εβραϊκής συνοικίας μετά τον πόλεμο

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Η ανατολική πλαγιά του υψώματος Αβραήμ όπως είναι σήμερα. Εδώ βρισκόνταν μέχρι τον πόλεμο τα δύο Ισραηλικά νεκροταφεία

Άποψη της Εβραϊκής συνοικίας σήμερα

Σύγχρονη άποψη της Εβραϊκής συνοικίας

2) Λέβης Βενιαμίν επί παρόδου της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν δέκα κορίτσια.

Σκελετοί ομπρελών: Νεγρίν Η. στον Άγιο Ρόκκο. Ατμοκίνητο όπου εργάζονταν τέσσερις άντρες.

Τεχνητά λουλούδια: 1) Λέβης Σ., με εργοστάσιο επί της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν είκοσι οκτώ άτομα.

2) Μπελαβίλα Πάτσε επί της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν τέσσερα κορίτσια.

Έμποροι: Κοέν Αβραάμ (έλαια) επί της Βελισσαρίου.

Εφαπλωματοποιεία: Ματαθίας Σ. επί της Παλαιολόγου.

Εριούχα: Δέντες Α., Λεοντοίνης Σ. Ναξών Σ. επί της Παλαιολόγου όλοι.

Καθεκτοποιεία: Κουριέλ Β. επί της Παλαιολόγου και Μιζάν Β. επί της Παλαιολόγου πάλι όπου εργάζονταν δέκα άτομα.

Κουρεία: Ταλέβης Α. επί της Καποδίστρια.

Κουτιά: Λέβης Ι.Σ. επί της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν είκοσι πέντε άντρες και τρία κορίτσια.

Μαίαι: Σαρδα Μ. επί της Παλαιολόγου.

Νεωτερισμοί: Λέων Μόρδος - Ζαφείρος επί της Ευγενίου και Σάμυς Α. επί της Ευγενίου.

Νήματα: Ισαάκ Ρ. (βαμβάκερά) και Νεγρίνης Μ. (μεταξωτά) επί της Παλαιολόγου και οι δύο.

Πυλοποιεία (ψιαθίνων): Λέβης Σ.Μ. στον Άγιο Ρόκκο. Εργάζονταν είκοσι άντρες και τρία κορίτσια.

Σαπωνοποιεία: Κοέν Α.Μ. επί της οδού Σούλεμποργκ όπου εργάζονταν δεκατέντε άντρες.

Συμβολαιογράφοι: Φέρος Η. επί της Ευγενίου.

Τραπεζίτες: Βιτέμπρος και Σία επί της Παλαιολόγου.

Τυπογραφεία: Ι. Ναχαμιούλης επί της Ευγενίου.

Υποδηματοποιεία: Μάτσα Μ. επί της Ευγενίου.

Υφάσματα: Αρδελιάς Ι.Α., Δέντες Γ., Ζακάρ Ι.Ε. και Σα, Ιωαννάς Ι.Δ., Ισαάκ Ρ.Ι. και Σα, Μπέσος Γ., Μπέσος Δ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το εμπόριο υφασμάτων ήταν σχεδόν όλο στα χέρια Ισραηλιτών (εφτά στους οκτώ εμπόρους). Ταυτόχρονα, συναντάμε επαγγέλματα στα οποία δεν συγκαταλέγεται κανένας Ισραηλίτης (αγγειοπλαστική, αραχτεκτονες, πρακτορεία, βιβλιοπωλεία, δικηγόροι, γιατροί κ.ά.).

Βιβλιογραφική Σημείωση:

Οι πληροφορίες του άρθρου αυτού βασίζονται σκορπισμένες στο βιβλίο του ανθρωπολογικού Κ.Χ.Μ. Κυριακή "Οδός της νήσου Κέρκυρας". Μετά προσθήκης ιστοριών και άλλων ποιήσεων ειδήσεων". Εν Αθήναις 1902.

Ευχαριστώ και από τις γραμμές αυτές τον πρόεδρο της Κοινότητας Κέρκυρας κ.ο Αρμάνδο Ααράν για τη βοήθειά του.

Κέρκυρα, Σεπτέμβριος 1987

Σημείωση: Το φωτογραφικό υλικό προέρχεται από το αρχείο

Αναζητώντας τις ρίζες του μίσους

Eli Weisel
1981

Ο Ελί Βιζέλ
για τον κόσμο μας

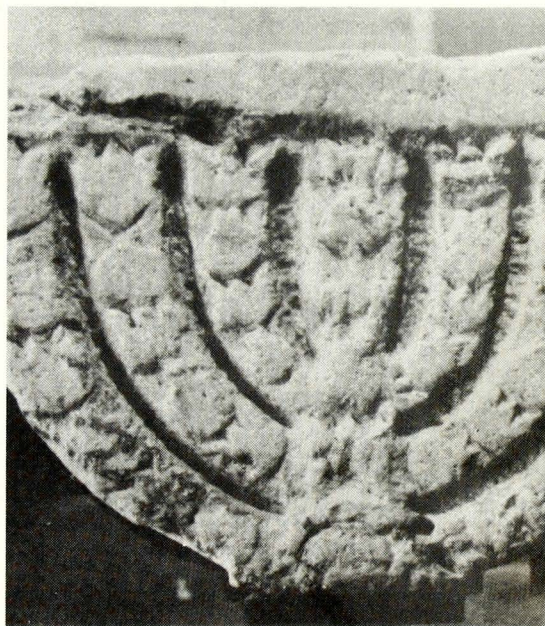
Στο τελευταίο του βιβλίο, "Twilight", ο διάσημος συγγραφέας και Νομπελίστας Ειρήνης το 1986, Ελί Βιζέλ, τοποθετεί τον κεντρικό ήρωά του να αναζητεί την εσωτερική του ισορροπία και ένα χαμένο φίλο μέσα σε ένα τρελοκομείο, όπου όλοι οι εσώκλειστοι ταντίζονται με χαρακτήρες της Βίβλου, αλλά όχι όπως τους γνωρίζουμε. Εκεί ο Κάιν ονειρεύεται έναν κόσμο, όπου τα αδέλφια θα φροντίζουν το ένα το άλλο και ο Αδάμ λέει στον Θεό ότι ο άνθρωπος είναι η πιο αποτυχημένη δημιουργία του. Ανάμεσά τους, ο ήρωάς του συναντάει έναν εσώκλειστο, που νομίζει ότι είναι ο Θεός και αρχίζει να μιλάει μαζί του να καυγαδίζει, ξεχνώντας ότι απευθύνεται σε ένα σχιζοφρενή. "Είναι, λοιπόν, ο Θεός τρελλός;", μοιάζει να είναι το ερώτημά του, που έμμεσα αντανακλά τη φιλοσοφία με την οποία προσεγγίζει τον κόσμο ο Ελί Βιζέλ που, αν και παραδέχεται την ανθρώπινη αντίφαση, επιμένει πεισματικά να την αλλάξει. "Δέχομαι απόλυτα την αντίφαση της ανθρώπινης φύσης, αλλά αυτό δεν με εμποδίζει να θέλω να αλλάξω τη δομή της, έστω και για μία μόνο ώρα, για ένα μόνο λεπτό", μας είπε ο κ. Βιζέλ σε συνέντευξη που παραχώρησε στην "Καθημερινή" από τη Νέα Υόρκη, όπου ζει πλέον μόνιμα.

Η ανάγκη επέμβασης στην ανθρώπινη αντίφαση ώθησε τον Ελί Βιζέλ να αναλάβει πρόωπα μια νέα πρωτοβουλία, που φιλοδοξεί να αναλύσει τις ρίζες του μίσους στον κόσμο μας, αναζητώντας τις κατάλληλες διεξόδους. Η πρωτοβουλία με την ονομασία "Πέρα από το μίσος", μέσω μιας σειράς σεμιναρίων με τη συμμετοχή διεθνώς αναγνωρισμένων προσωπικοτήτων, επιδιώκει να επηρεάσει τη διεθνή πολιτική ηγεσία, να υιοθετήσει μέτρα που θα επιτρέψουν στην ανθρωπότητα να σπάσει την απομόνωση του μίσους και να ενισχύσει τον σεβασμό προς την πολυφωνία. Εβραϊκής καταγωγής, ο Ελί Βιζέλ γνώρισε στα

στρατόπεδα συγκέντρωσης το μαζικό μίσος κατά της εβραϊκής κοινότητας από το ναζιστικό καθεστώς και σήμερα είναι από τις πλέον ηγετικές αλλά και μετριοπαθείς προσωπικότητες στη μάχη κατά του αντισημιτισμού καθώς και κάθε μορφής ρατσισμού.

- Σε πρόσφατη συνέντευξή σας, είπατε ότι η παγκόσμια ειρήνη απειλείται τώρα, όπως ποτέ πριν, από μία έκρηξη μίσους. Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό τώρα;

- Γιατί η ιστορία έχει αποκτήσει έναν επιταχυνόμενο ρυθμό. Τα πάντα συμβαίνουν πολύ γρήγορα. Κάτι που άλλοτε θα έπαιρνε χρόνια, τώρα συμ-

Πέτρινη Μενορά που βρέθηκε στην Τιβεριάδα.

βαίνει μέσα σε λίγες ημέρες. Και αυτό ισχύει και για το μίσος. Το μίσος είναι μια μελανιά, που μεγαλώνει σιγά, μυστικά και έπειτα εκρήγνυται. Τώρα εκρήγνυται πιο γρήγορα. Και σε πιο πολλά μέρη.

- Η πρωτοβουλία σας "Πέρα από το μίσος" προσπαθεί να αναλύσει τις ρίζες του μίσους, αλλά, ωστόσο, η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη από μίσος, αλληλοσπαραγμούς, θανάτους. Είναι πιθανόν, λοιπόν, το μίσος να αποτελεί μέρος της ανθρώπινης φύσης;

- Πολύ φοβάμαι ότι το μίσος έχει γί-

- Πολύ φοβάμαι ότι το μίσος έχει γίνει κατ' ουσίαν δεύτερη φύση μας. Και αυτό προσπαθώ να αλλάξω. Πρέπει να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε την ανθρωπινή φύση.

- Πως μπορεί να το κατορθώσει αυτό κανείς;

- Με την παιδεία. Με όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει η παιδεία. Ξεκινώντας από την παιδική ηλικία. Γνωρίζουμε, από έρευνες που έχουν γίνει, ότι τα παιδιά, όταν είναι 2 ετών, δεν αισθάνονται μίσος. Είναι θυμωμένα, νιώθουν απόγνωση, αλλά όχι μίσος. Το μίσος είναι κάτι επίκτητο. Αλλά, εάν είναι έτσι τα πράγματα, μπορούμε να φροντίσουμε να μην το αποκτήσουν. Παιδεία, επίσης, σημαίνει να εκπαιδεύσουμε τους ηγέτες μας.

- Είναι η αγάπη, όπως το μίσος, κάτι που μαθαίνεται;

- Όχι. Η αγάπη είναι μέσα μας, αλλά πρέπει να της δώσουμε την ευκαιρία να υπάρξει. Πρέπει να την ενισχύσουμε.

- Στο τελευταίο βιβλίο σας "Twilight" είναι διάχυτος ο υπαινιγμός ότι ο κόσμος είναι τρελός. Και όμως, ψάχνετε για λογικούς τρόπους για να τον αλλάξετε. Είναι δυνατόν να βρεθεί λογική σε έναν τρελό κόσμο;

- Η τρέλα έχει τη δική της λογική, δυστυχώς. Πρέπει να την αναλύσουμε, πρώτα απ' όλα. Είναι σαν να έχεις ένα ρολόϊ, που το διαλύεις στα συνθετικά του κομμάτια, αλλά μόλις τα ξαναβά-

λεις όλα μαζί, δεν είναι πια το ίδιο ρολόϊ. Το ίδιο συμβαίνει και με το μίσος. Θέλω να το αναλύσω, να το κομματιάσω, και μόλις γίνει αυτό, δεν νομίζω ότι μπορεί πια να ξαναλειτουργήσει.

- Θέλετε να διαλύσετε την τρέλα, δηλαδή;

- Θα το ήθελα, τουλάχιστον να τη μειώσω.

- Είναι δυνατόν να βρει κανείς εσωτερική ηρεμία, όταν η καθημερινότητα μας υπενθυμίζει τις αδυναμίες μας, τους φόβους μας και τις αντιφάσεις μας;

- Δεν είναι εύκολο, αλλά πρέπει να προσπαθήσουμε να το πετύχουμε, ούτως ή άλλως. Τουλάχιστον για μία ημέρα, μία ώρα. Δέχομαι την αντίφαση, αλλά πρέπει να βρούμε τρόπους να την ξεπεράσουμε. Πρέπει να ξαναρχίσουμε από την αρχή, από εκεί όπου ξεκίνησαν όλα.

- Γιατί διαλέξατε σαν πρώτο θέμα για ανάλυση τη σχέση του μίσους με τη θρησκεία;

- Το διάλεξα γιατί η θρησκεία υποτίθεται ότι εμπνέεται από την αγάπη και έχει παράγει τόσο πολύ μίσος. Στις περισσότερες θρησκείες βρίσκει κανείς αυτό το παράδοξο. Στο όνομα του Θεού, σκοτώθηκαν άνθρωποι, στο όνομα της αγάπης άνθρωποι μισήθηκαν. Θέλω να εξετάσω αυτό το παράδοξο, αυτό το φονικό, αιματηρό παράδοξο.

(Συνέντευξη στην **Αλεξάνδρα Σπυριδάκη**.

Δημοσιεύτηκε στην "Καθημερινή".

Λαϊκισμός κι Αντισημιτισμός

Στο σεμινάριο για τον Εκσυγχρονισμό της Ελληνικής Κοινωνίας, που οργανώθηκε από την Πάντειο, τον Φεβρουάριο του 1989, ο κ. **Θ. Λίποβατς**, στην εισήγησή του με θέμα: "Ο λαϊκισμός. Μια ανάλυση από τη σκοπιά της πολιτικής ψυχολογίας", ανέφερε ότι:

"... οι προκαταλήψεις και οι συκοφαντίες, η προβολή και μετάθεση των ιδίων (κακών) προθέσεων στον "κακό" άλλον, η κακοπιστία, ο **αντισημιτισμός**, η πρακτορολογία κ.τλ. συνιστούν στοιχεία του λαϊκιστικού λόγου, μέσω του οποίου συγκροτείται τόσο η ιδεολογία όσο και η οργάνωση του λαού".

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΙΒ' ΤΟΜΟΥ "ΧΡΟΝΙΚΩΝ"

(1988 - 1989, τεύχη 102 - 106)

1. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ααζών Σ., 105/19	δος, 102/3	Μαύσης Εοδρ., 102/14
Αθανάσιος (Μητροπολίτης Κερκύρας), 104/19	Καψάλης Κ., 104/17	Πετρός Τ., 104/11
Αϊνστάιν Αλβ., 105/14	Κοπιδάκης Μιχ., 104/21	Προφέτα Σ., 106/5
Αλεξίου Θ., 104/13	Κοφινιώτης Ευ., 105/4	
Αναγνωστόπουλος Δ., 106/4	Κυρτάτας Δ., 104/21	Ρενάν Ερν., 105/17
	Λιάππης Γ., 102/20	Σακελλαρόπουλος Σ., 105/17
Βαϊτσέκερ Ρ., 106/2	Μαλεβίτσης Χρ., 104/2	Σαλαπασίδης Ιω., 104/20
Βιτάλ Ν., 105/23	Μαντούβαλου Μ., 102/3	Σιακκής Ιωσ., 105/5
	Μάρτης Ν., 105/3	Σιδηρόπουλος Νικ., 105/15
Γιαννόπουλος Ν., 105/8, 106/18	Μελετόπουλος Μ., 104/7	Σμιτ Χ., 103/17
Δημητρίου Δημ., 104/3	Μενάρδος Σ., 104/14	Τζόκας Λ., 106/13
Δούδος Γ., 106/14	Μιζάν Ηλ., 105/18	Τολστόϊ Λ., 102/19
	Μπατής Ι., 104/23	Τσερκέζης Β., 106/17
Ιωακείμ, Μητροπολίτης Δημητριά-	Μπεντς Β., 103/3	Χριστινίδης Α., 106/9

2. ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Αντισιμιτισμός, 106/9, 106/14	106/4	Καΐρης Θ., 102/3
'Αουσβιτς, 106/5	Ισραηλιτικές Κοινότητες στην	Κύπρος, 104/14
Βαλντχάιμ Κ., 104/13	Ηπειρωτική Ελλάδα, 104/17,	Μόλχο (βιβλιοπωλείο Θεσσαλονί-
Γόλγοι, 104/14	105/8, 106/18.	κης) 102/20
Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, 105/13	Ισραηλιτική Κοινότης Θεσσαλονί-	Νεολαία, 104/7
Εβραίοι 105/14	κης, 104/20, 106/5	Νεοφασισμός, 104/7
Εθνική Αντίσταση 104/3	Ισραηλιτική Κοινότης Ιωαννίνων,	"Νύχτα των Κρυστάλλων",
Έλληνες και Εβραίοι, 105/3,	106/20	103/αφιέρωμα.
105/5, 105/17	Ισραηλιτική Κοινότης Κερκύρας,	Ολοκαύτωμα, 102/23, 104/9, 106/2,
Ελληνισμός, 104/21	104/19	106/13
Θέατρο, 104/11	Ισραηλιτική Κοινότης Κρήτης,	Οράτιος, 105/17
Ιουδαϊσμός, 104/2, 104/21	102/23	Παλαιστίνη, 105/4
Ισραήλ, 104/11	Ισραηλιτική Κοινότης Λαρίσης,	Πρόσκοποι (13η ομάδα "Μακκα-
Ισραηλιτική Κοινότης Άρτας,	102/14	βαίων" Αθηνών), 105/21
105/18	Ισραηλιτική Κοινότης Ρόδου,	Πέσυχ Συμ. - Ααζών, 102/10
Ισραηλιτική Κοινότης Βεροίας,	106/8	Σπυρίδαν, Αρχιεπίσκοπος Αθη-
105/15	Ισραηλιτική Κοινότης Υπάτης,	νών και Πάσης Ελλάδος, 102/13
Ισραηλιτική Κοινότης Διδυμοτεί-	104/17	Χριστιανισμός, 104/10
χου, 106/17	Ισραηλιτική Κοινότης Φλώρινας,	
Ισραηλιτική Κοινότης Δράμας,	104/22	

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΒΡΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Αυτοτελείς εκδόσεις 1716 - 1989)

Β' Έκδοσις επηυξημένη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΣΩΣ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1989

ΕΚΔΟΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δύο λόγια

Το έτος 1985 κυκλοφόρησε ένα 40σέλιδο τεύχος, ένθετο στο περιοδικό "Χρονικά" - του μηνός Σεπτεμβρίου - όπου είχαν καταχωρηθεί 254 τίτλοι αυτοτελών έργων εβραϊκού περιεχομένου. Και με την έκδοση εκείνη δόθηκε μια πρώτη "γεύση" των εν προκειμένω συγγραφικών δραστηριοτήτων. Το περί ου ο λόγος τεύχος, καθώς ήταν γραμμένο στην ελληνική γλώσσα, προσφερόταν στο αναγνωστικό κοινό της χώρας μας για τη σχετική πληροφόρηση και οπωσδήποτε υπήρξε για μας το "ερέθισμα" να κάνουμε συμπληρωματικές έρευνες, δοθέντος ότι είχαμε συγκεντρώσει - πολύ πριν κυκλοφορήσει - αρκετούς άλλους τίτλους βιβλίων πραγματευομένων εβραϊκά θέματα - τίτλους που είχαν καταγραφεί όταν ερευνούσαμε για τον εντοπισμό άλλων, διαφορετικών περιεχομένου, έργων προκειμένου να συντάξουμε μερικές βιβλιογραφικές εργασίες, ορισμένες από τις οποίες έχουν ήδη κυκλοφορήσει.

Έτσι έγινε το ξεκίνημα για τη σύνθεση από μέρους μας της "Ελληνικής Εβραϊκής Βιβλιογραφίας" (412 τίτλοι, της περιόδου 1716 - 1985) που κυκλοφόρησε αρχές του έτους 1987 με τη φροντίδα του "Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου της Ελλάδος".

Η αρχική (1985) πρωτοβουλία από μέρους του εβραϊκού στοιχείου και η μετέπειτα (1987) ιδική μας προσπάθεια συνετέλεσαν για μια πληροφόρηση επιστημόνων και λογίων του τόπου μας (από βιβλιογραφικής, πάντοτε, πλευράς) για τα εβραϊκού περιεχομένου αυτοτελή έργα - που πρέπει να σημειωθεί ότι λίγοι γνώριζαν την ύπαρξή τους.

Βέβαια όταν συντάχθηκε η βιβλιογραφία του 1987 υπήρχε μια κάποια βεβαιότητα ότι λόγω θέματος τα κενά θα ήταν ελάχιστα. Νεώτερες όμως έρευνές μας απέδειξαν ότι υπήρχε **πρόσθετο** υλικό, ικανό σε αριθμό, ώστε να περιληφθεί σε νέα έκδοση. Και μάλιστα για τον κυριότερο λόγο, ότι δηλαδή η κυκλοφορήσασα είχε ευμενή απήχηση και κολακευτικά ήσαν τα σχόλια που έγιναν. Έτσι στους αρχικούς 412 τίτλους προσθέτονται τώρα άλλοι 110 και εννόητο ότι αποκτάται ένα περισσότερο χρησιμο βοήθημα - ειδικότερα για όσους έχουν ενδιαφέροντα για εβραϊκού περιεχομένου θέματα. Υπάρχει δε στην περίπτωση αυτή και η ευκαιρία να γνωρίσουν και τα αντιστημιακά χαρακτηριστικά έργα, που για λόγους αμεροληψίας περιλαμβάνονται και αυτά.

Τελειώνουμε ευχαριστώντας και από τη θέση αυτή τους διοικούντες το "Κεντρικό Ισραηλτικό Συμβούλιο της Ελλάδος" που για μια ακόμη φορά, και με προθυμία πολλή, ανέλαβαν να δημοσιεύσουν και τη νέα αυτή, αναθεωρημένη και επηυξημένη, έκδοση της "Ελληνικής Εβραϊκής Βιβλιογραφίας".

Σ.Θ.

Δύο λόγια

(Α' εκδόσεως)

Σε κατά καιρούς έρευνές μας για τη σύνταξη διαφορετικού περιεχομένου βιβλιογραφικών εργασιών, είχαμε κρατήσει σημειώσεις και για συγγράμματα που αναφέρονται στους Εβραίους κι έχουν εκδοθεί στην ελληνική γλώσσα, πολλά δε από αυτά - παλαιά τα περισσότερα - είναι σχεδόν άγνωστα σήμερα. Τις σημειώσεις λοιπόν αυτές, ταξινομήσαμε και καταγράψαμε, σκοπεύοντας με πρώτη ευκαιρία να τις περιλάβουμε σ' ένα τεύχος για μια ενημέρωση των ενδιαφερομένων - και όχι μόνο του Ελληνικού Εβραϊσμού. Ειδικά να χαϊρόμαστε που τώρα μας δίνεται αυτή η ευκαιρία, χάρις στο ενδιαφέρον που έδειξε το **Κεντρικό**

Ισραηλτικό Συμβούλιο της Ελλάδος για την εκτύπωση της εργασίας αυτής, παρέχοντας μάλιστα και αρκετά στοιχεία που εμπλουτίσανε οπωσδήποτε το δικό μας υλικό, ώστε η σύνθεση του βιβλιογραφικού τούτου σχεδιάσματος να είναι όσο γίνεται πληρέστερη (δεν λέμε τέλεια, αφού είναι γνωστό ότι καμιά βιβλιογραφία δεν θεωρείται ποτέ ολοκληρωμένη).

Κι απ' ότι ξέρουμε τέτοιου περιεχομένου βιβλιογραφία στον τόπο μας δεν έχει παρουσιασθεί και είναι η πρώτη φορά που καταγράφονται με συστηματική ταξινόμηση και κατατοπιστικά ευρετήρια του εβραϊκού περιεχομένου **αυτοτελή έργα** που εκδόθηκαν μέχρι σήμερα στον ελλαδικό χώρο, αλλά και ορισμένα σε πόλεις του εξωτερικού, πάντοτε στη γλώσσα μας, ή ξενόγλωσσα μεταφρασμένα στην ελληνική. Και επειδή πιστεύουμε ότι εκτός από τα δημοσιεύματα θα υπάρχουν και άλλα που δεν έτυχε να εξακριβώσουμε, στοχεύουμε να συνεχίσουμε τις εν προκειμένω έρευνές μας, αισιοδοξώντας ότι η Νεοελληνική Γραμματεία θα εμπλουτισθεί, στον βιβλιογραφικό τομέα, μ' ένα έργο που θα βοηθήσει σε μια ευρύτερη ενημέρωση των ανθρώπων των γραμμάτων του τόπου μας για τα ποικίλα θέματα (ιδιαίτερα ιστορικά και θρησκευτικά) που πραγματεύονται οι συγγραφείς των ακολουθούντων μελετημάτων.

Σ.Θ.

Πρόλογος

(Α' εκδόσεως)

Η ανάγκη συγκεντρώσεως της βιβλιογραφίας σε ελληνική γλώσσα για τους Εβραίους και τα εβραϊκά θέματα, έχει επισημανθεί από μελετητές εδώ και χρόνια. Πέρα όμως από τους μελετητές, η καθημερινή πραγματικότητα αναζητά στοιχεία για την εβραϊκή παρουσία στην ελληνική ζωή και κοινωνία. Ακόμη λόγω της τραγωδίας του Ολοκαυτώματος, όπου κατεστράφησαν τα αρχεία και πολύτιμα ιστορικά στοιχεία, η καταγραφή όσων (λιγοστών δυστυχώς) πηγών έχουν απομείνει, αποτελεί καθήκον απέναντι στην ιστορική κληρονομιά και μνήμη.

Με βάση αυτές τις σκέψεις το Συμβούλιό μας κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 1985 ένα πρώτο κατάλογο Βιβλιογραφίας για εβραϊκά θέματα.

Σήμερα είμαστε πραγματικά εντυχείς παρουσιάζοντας **την Ελληνική Εβραϊκή Βιβλιογραφία**, που ευγενώς εκπόνησε ένας από τους πιο ειδικούς στα βιβλιογραφικά θέματα Έλληνες, ο κ. Σώζων Θωμόπουλος. Ο κ. Θωμόπουλος έχει, μεταξύ άλλων, εκδώσει:

α) Τη Βιβλιογραφία περί Τύπου και Δημοσιογραφίας (1831 - 1967), β) τη Στρατιωτική Βιβλιογραφία (1554 - 1973), γ) την Ελληνική Βιβλιογραφία περί Επανάστασεως του 1821 (1797 - 1973), δ) τα περί Αθηνών συγγραφέντα έργα (1675 - 1974) κ.ά.π. δεδομένου ότι τα γενικού περιεχομένου δημοσιεύματά του φτάνουν περίπου τα 600 και οι βιβλιογραφικοί τίτλοι ξεπερνούν τους 10.000.

Μεταξύ των εκδόσεων που αναφέρονται στην Ελληνική Εβραϊκή Βιβλιογραφία υπάρχουν και μερικά αντιστημιακά δημοσιεύματα, τα οποία περιλαμβάνονται για λόγους αντικειμενικότητας της βιβλιογραφίας και μόνο.

Με την εργασία που ακολουθεί, η Ελληνική Εβραϊκή Βιβλιογραφία ευτύχησε στα χέρια του κ. Σ. Θωμόπουλου, τον οποίο ευχαριστούμε για τον όγκο και την

ευσυνειδησία της επιστημονικής προσπάθειας που με αγαθή προαίρεση επιτέλεσε, ώστε να συνταχθεί με κάθε δυνατή πληρότητα.

Το Κεντρικό Ισραηλτικό Συμβούλιο της Ελλάδος

Επεξηγήσεις

- α.** Τα έργα που ακολουθούν έχουν καταχωρισθεί **κατά χρονολογική σειρά εκδόσεως** και αλφαβητική. Σε περιπτώσεις που υπάρχουν για κάθε έργο περισσότερες της μιας εκδόσεως, προηγείται στη χρονολογική σειρά η παλαιότερη (ενώ μνημονεύεται και η νεότερη).
- β.** Η ένδειξη αριθμού σελίδων σημειώνεται για όσα βιβλία γνωρίζουμε "εξ αυτοψίας" ή συναντήσαμε σε διάφορους βιβλιογραφικούς καταλόγους ή αναγραφές εφημερίδων και περιοδικών.
- γ.** Λόγω της ιδιομορφίας που παρουσιάζει ειδικά το ερευνώμενο θέμα αυτής της βιβλιογραφίας αναγράφεται, όπου βέβαια χρειάζεται, ένα μικρό πληροφοριακό κείμενο επί του περιεχομένου του έργου, για πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη.
- δ.** Για όσες εκδόσεις έχουν πραγματοποιηθεί από κατά τόπους Ισραηλιτικές Κοινότητες, το στοιχείο αυτό σημειώνεται στο τέλος του κάθε λήμματος.
- ε.** Όλων των συγγραφέων και μεταφραστών τα ονοματεπώνυμα περιλαμβάνονται στον "Αλφαβητικό Κατάλογο" που υπάρχει στο τέλος, μαζί μ' ένα θεματικό καθώς και ειδικό ευρετήριο - λεξιλόγιο που βοηθά στον γρήγορο εντοπισμό ονομάτων, προσώπων και τόπων. Βιβλία χωρίς ένδειξη έτους εκδόσεως, δεν περιλαμβάνονται.
- στ.** Ο αναγνώστης στη βιβλιογραφία αυτή θα συναντήσει και αντισημειωτικό περιεχόμενου έργα και τούτο γιατί η αμεροληψία το επιβάλλει, δεδομένου ότι η αμεροληψία αποτελεί πρωτίστο γνώρισμα της οποιοδήποτε περιεχομένου βιβλιογραφίας.
- ζ.** Σε αρκετά λήμματα αναγράφονται και τίτλοι βιβλίων **που μόνον Κεφάλαιά τους** - κατά κανόνα πολυσέλιδα - πραγματεύονται εβραϊκά θέματα.
- η.** Ο τίτλος κάθε λήμματος έχει καταγραφεί ακριβώς όπως υπάρχει στο εξώφυλλο του κάθε βιβλίου, χωρίς καμία από μέρους μας ορθογραφική ή συντακτική διόρθωση.
- θ.** Σε όποιο έργο δεν αναγράφεται συγγραφέας σημειώνουμε προ του τίτλου με παύλα (-) αντί για την ένδειξη: **Ανωνύμου**. Επίσης τα βιβλία που έχουν τυπωθεί σε πόλεις του εξωτερικού, είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα (τα περισσότερα μεταφρασμένα).

Ι. Έργα της περιόδου 1716 - 1896

- 1. Μαυροκορδάτου Αλεξ.** Ιστορία ιερά ήτοι τα Ιουδαϊκά. Εν Βουκουρεστίω 1716 (νεώτερα εκδόσεις 1816).
- 2. Kalmar G.** Εισαγωγή εις το εβραϊκόν ιδίωμα, κατά τους Εβραίους αρχαίους... Εν Λαυσάνη απλδ (1734), σελ.55.
- 3. Μεδικ Παύλου.** Θρησκεία και ήθη των Εβραίων. Ενετίησι 1755, σελ. 432.
- 4. Ραββί Σαμουήλ** του Ιουδαίου. Πόνημα χρυσούν ελέγχον την των Ιουδαίων πλάνην. Εν Λειψία 1769, σελ. 182.
- 5. Ιωάννου** του εκ Λίνδου. Το ιερόν Άσμα των Ασμάτων του σοφού Σολομώντος. Ενετίησι 1785,

σελ. 335.

- 6. Αυγουστίνου** - Επισκόπου Ιπλώνος. Το Ψαλτήριον του Δαβίδ. Εν Λειψία 1804, σελ. 13.
- 7.** - Ψαλτήριον Δαβίδ του προφήτου και βασιλέως, μετά των Ωδών. Ενετίησι 1808, σελ. 160. Νεώτερες εκδόσεις: 1823, σελ. 146 - 1829, σελ. 184 - 1860, σελ. 200.
- 8. Fleury Sabr** (Μετ. Μεξικού Ευαγγ.). Ήθη Ισραηλιτών. Venezia 1814, σελ. 207.
- 9. Αναστασίου Ιωσήφ.** Ιουδαϊσμός και ορθόδοξος πίστις. Εν Παρισίοις 1817, σελ. 32.
- 10. Νεοφύτου** του Καυσοκαλυβίτου (Μετ. Γεωργίου Ι.). Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων και των εθίμων αυτών, μετ' αποδείξεων εκ της ιεράς και Θείας Γραφής, παλαιάς τε και νέας. Εν Ιασώ 1818, σελ. 188.
- 11. Ζιγαβήνου Ευθ.** Ερμηνεία εις τους εκατόν πενήκοντα ψαλμούς του προφητάνακτος και θεοπάτορος Δαβίδ. Τόμοι 2. Εν Αθήναις 1819, σελ. 744 (συνεχής αρίθμηση και των 2 τόμων).
- 12.** - Ομιλία προς τους υιούς του Ισραήλ. Εν Μελίτη 1824, σελ. 34.
- 13. Ορνέ Θωμά.** Γνησιότης της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Εν Μελίτη 1828, σελ. 96.
- 14. Ασανρ Λεοντίου.** (Μετ. Διακόνου Σ.). Ο Ιουδαϊσμός. Ανάπτυξις και διάδοσις. Επικρίσεις και αλήθειαι. Εν Λειψία 1830, σελ. 64.
- 15.** - Βίος του νομοθέτου Μωϋσή. Εν Μελίτη 1831, σελ. 36.
- 16. Σοαβίου Φραγκ.** (Μετ. Βαρδαλάχου Κων.). Ιστορία του εβραϊκού λαού, κατ' επιτομήν. Εν Οδησώ 1831, σελ. 439.
- 17.** - Πεντάτευχος (0) του Μωϋσέως και το βιβλίον του Ιησού του Ναυή. Εκ του εβραϊκού αρχετύπου εις κοινήν ελληνικήν διάλεκτον μεταφρασθέντα. Εν Λόνδρα 1833, σελ. 270.
- 18. Πλάτωνος** τού Σοφού. Θεολόγου - Μητροπολίτου Μόσχας. Πραγματεία περί του Μελχισεδέκ. Εν Κωνσταντινουπόλει 1835, σελ. 11.
- 19.** - Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων και των εθίμων αυτών μετ' αποδείξεων εκ της ιεράς και Θείας Γραφής, παλαιάς τε και νέας. Προσετέθη δε αυτή ως επίμετρον και το "Πόνημα χρυσούν" Σαμουήλ Ραββί - του Ιουδαίου, ελέγχον την των Ιουδαίων πλάνην. Εν Ναυπλίου 1835, σελ. 226+90.
- 20.** - Βίος του νομοθέτου Μωϋσέως, εκδιδομένου υπό **Δανιήλ Τερπλου**. Εν Σμύρνη 1836, σελ. 44.
- 21.** - Ιστορία του βασιλέως Δαβίδ, εκδιδομένη υπό **Δανιήλ Τερπλου**. Εν Σμύρνη 1836, σελ. 64.
- 22.** - Ιστορία του προφήτου Σαμουήλ, εκδιδομένη υπό **Δανιήλ Τερπλου**. Εν Σμύρνη 1836, σελ. 24.
- 23. Γαλλαουδέτου Θ.** Ιστορία του Ιωσία, βασιλέως των Ιουδαίων. Εν Αθήναις 1840, σελ. 106.
- 24.** - Η προς τους Εβραίους πιστούς επιστολή του αποστολικού πατρός ημών Βαρνάβα... Εν Σμύρνη 1834, σελ. ιδ' + 68.
- 25. Κοντογόνου Κων.** Εγχειρίδιον εβραϊκής αρχαιολογίας. Εν Αθήναις 1844.
- 26.** - Ψαλτήριον του Δαβίδ του προφητάνακτος μετά των εννέα ωδών, διορθωθέν νυν ακριβέστατα υπό **Πολυχρονίου Φιλιππίδου**. Εν Βενετία 1847, σελ. 168.
- 27.** - Της Παλαιάς Διαθήκης άπαντα, εκ του εβραϊκού αρχετύπου εις κοινήν ελληνικήν διάλεκτον μεταφρασθέντα. **Cambridge** 1849.
- 28.** Η Παλαιά Διαθήκη, μεταφρασθείσα εκ του εβραϊκού αρχετύπου. **Oxford** 1850.

- 29. Κλέοπα Διον.** Ερμηνεία εις τους PN' ψαλμούς προφητανακτος Δαβίδ, συνθεθείσα υπό του αοιδίμου Πατριάρχου των Ιεροσολύμων **Ανθίμου**. Τόμος Α'. Εν Ιεροσολύμοις 1855, σελ. ριζ' + 291.
- 30.** - Ο Σιωνίτης υμνωδός. Εν Ιεροσολύμοις 1855, σελ. 120.
- 31.** - Σημίται και Χαμίται. Ιστορικά αναδρομαί. Βενετία 1856, σελ. 48.
- 32.** - Ιστορία Εβραιοπούλας της Μαρκάδας. Βενετία 1860, σελ. 32.
- 33. Σατωβριάνδου.** Οδοιπορικόν από Παρισίων εις Ιεροσόλυμα και από Ιεροσολύμων εις Παρισίους. Εν Αθήναις 1860. Νεώτερη δέτομη έκδοσε σε μετάφραση **Εμμ. Ροΐδου**, Αθήνα 1979, σελ. 272 + 266.
- 34. Ραββί Σαμουήλ.** Τα Ιουδαϊκά. Ζάκυνθος 1861, σελ. 288.
- 35. Ζερβού Ηλία Ιακωβάτου.** Τα γενέθλια και η νομοθεσία των Εβραίων. Κεφαλληνία 1862, σελ. 242.
- 36.** - Ονοματολογία μετά σχολίων Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, μεταφρασθείσα εκ των Εβραϊκών αρχετύπων. **Campidg** 1862.
- 37. Παλαμά Γρηγορίου.** Ιεροσολυμιάς ήτοι επίτομος ιστορία της αγίας πόλεως Ιερουσαλήμ από της θεμελιώσεως αυτής έως των νεωτέρων χρόνων. **Jerusalem** 1862.
- 38.** - Τα κατά την τελετήν την γενομένην εν τη Ισραηλιτική Συναγωγή εν Γαλατά Κωνσταντινουπόλεως δια την Ένωσιν της Επτανήσου μετά της Ελλάδος και την ευτυχή άφιξιν της ΑΜ του βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου του Α' την 20 Φεβρουαρίου 1863 (χωρίς ένδειξη τόπου και έτους εκδόσεως - πιθανόν το 1863' εν Κωνσταντινουπόλει).
- 39. Καλλιάρχη Μ.** Έλεγχος της ιουδαϊκής πλάνης. Εν Αθήναις 1864, σελ. 284.
- 40. Κολοκοτώνη Γενναίου.** Επιστολή μετά συντόμου πραγματείας περί του εβραϊκού στρατού κατά την αρχαιότητα. (Αθήναι) 1871, σελ. 16.
- 41.** - Λεξιλόγιον εβραϊκό - ελληνικόν των εν τω πρώτῳ βιβλίῳ της Πεντατεύχου λέξεων, περιέχον και πολλούς κανόνας γραμματικής και φιλολογίας προς χρήσιν του Ισραηλιτικού Εκπαιδευτηρίου της Ελλάδος, υπό **Μενεχαίμ Βελέλη**. Εν Κερκύρα 1877, σελ. 76 (Σημ. Ο συγγραφέας είναι το αυτό πρόσωπο με τον Λάζαρο Βελλελή, όπου συναντάται αλλαχού).
- 42. Ιωαννίδου Βενιαμίν.** Προσκλητήριο της Αγίας Γης. Τεύχη Α - Β. Ιεροσόλυμα 1877, σελ. 362 + 160.
- 43.** Σ.Π. Ανταπαντήσεις επί τινων σημείων "Περί ελέγχου της ιουδαϊκής πλάνης" πονήματος του Μ. Καλλιάρχη. Αθήναι 1879.
- 44. Χατζηγιάννου Μιχ.** Αστυγραφία της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1880. Δεύτερη έκδοση φωτοτυπημένη. Θεσσαλονίκη 1976 (Μικρή ιστορία της Θεσσαλονίκης με αναφορές στην Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
- 45. Μητρόπουλου Ιερόθεου.** Ερμηνεία Ησαΐου. Εν Αθήναις 1880, σελ. 408. Νεώτερη έκδοση 1883, σελ. 560.
- 46.** - Γένσεις, Έξοδος και Δευτερονόμιον μεταφρασμένα εις την νέαν ελληνικήν γλώσσαν. Λονδίνον 1884, σελ. 301.
- 47. Ναχαμούλη Ι.** Αποφθέγματα των Πατέρων. Κέρκυρα 1886. (Μετάφρασις εις τα ελληνικά των Πιρκέ Αβώτ (προσευχών) που διαβάζονται τα Σάββατα, από το Πάσχα μέχρι την εορτή των Σαβουώτ (Εβδομάδων) μαζί με το εβραϊκό κείμενο).
- 48. Σχινά Νικ.** Οδοιπορικά Μακεδονίας. Εν Αθήναις 1886 (Ταξιδιωτικές εντυπώσεις με στοιχεία για την Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης κατά το τέλος του 19ου αιώνα).
- 49.** - Γραμματική της εβραϊκής γλώσσης. Εν Μελίτη 1887, σελ. 272.
- 50. Μακράκη Αποστ.** Ερμηνεία των ψαλμών του Δαβίδ. Εν Αθήναις 1889, σελ. 374.
- 51. Δημακοπούλου Γεωργ.** Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων ήτοι ολίγα τινά εκ του "Χρυσού Πονήματος" του Σαμουήλ Ραββί μετά του προσαρτήματος των εκ του Παύλου των Μεδίκων γραφέντων περί Εβραίων. Πάτρα 1891, σελ. 77.
- 52. Ζαβιτζιάνου Γεωργ.** Ακτίς φωτός. Ο καταδιωγμός των Εβραίων εν τη ιστορία. Κέρκυρα 1891, σελ. 376.
- 53. Κασσιμάτη Πέτρου.** Αίμα, Εβραίοι, Ταλμούδ ήτοι αποδείξεις θρησκευτικά, ιστορικά και δικαστικά περί της υπάρξεως των ανθρωποθυσιών παρ' Εβραίοις. Τεύχη Α - Β. Βιβλίον Α' Εν Αθήναις 1891, σελ. ι' + 206.
- 54. Ρωμανού Ιω.** Η Εβραϊκή Κοινότης της Κερκύρας. Ανάτυπο από το περιοδικό των Αθηνών "Νέα Εστία" 1891.
- 55. Βελλελή Λάζαρου.** Ιστορία των Ισραηλιτών από της διασποράς αυτών μέχρι των καθ' ημάς χρόνων, εκ του γαλλικού μεταφρασθείσα. Εν Κερκύρα 1892, σελ. 291 + ιστ'.
- 56. Καρρέρ. Φ.** Ιουδαϊσμός και Χριστιανισμός... Εν Ζακύνθω 1892, σελ. 312.
- 57. Σολωμού Νικ.** Ιστορία των Εβραίων από των αρχαιότατων χρόνων μέχρι των ημερών μας. Αθήναι 1893, σελ. 262.
- 58. Κοφινιώτη Ευαγγ.** Μαθήματα θρησκευτικά, ιστορία του ισραηλιτικού λαού και βίος του Ιησού Χριστού εν συνεχεία. Εν Αθήναις 1894, σελ. 208.
- 59. Βελλελή Λάζαρου.** Οι μνηστήρες της εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω έδρας της εβραϊκής.. Εν Κερκύρα 1895, σελ. 81.
- 60.** - Παροιμιαί μεταφρασθείσαι εκ της εβραϊκής εις την ελληνικήν. Εν Λονδίνω 1896, σελ. 44.

II. Έργα της περιόδου 1900 - 1949

- 61. Βορέα Θεοφ.** Ολίγα τινά περί της εβραϊκής ποιήσεως. Εν Αθήναις 1900.
- 62. Αμβραζή Νικ.** Ο ραββίνος Ισαάκ Μ. πιστεύσας εις Χριστόν και χειροτονηθείς πρεσβύτερος της Εκκλησίας. Ιστορία πλήρης ενδιαφέροντος και ποικίλων περιπετειών... Εν Αθήναις 1901, σελ. 172 - Νεώτ. εκδ. 1957.
- 63. Μακράκη Αποστ.** Ερμηνεία εις το Άσμα Ασμάτων, κατά τας παραδόσεις. Εν Αθήναις 1902, σελ. 256.
- 64. Βραχυπέδη Γεωργ.** Αγία Σιών. Εν Αθήναις 1907, σελ. 24.
- 65. Παπαγιαννόπουλου Νικ.** Λόγος εισιτήριος εις την εβραϊκήν γλώσσαν. Αθήναι 1907, σελ. 18.
- 66. Τζάρτζανου Αχιλ.** Περί της συγχρόνου θεσσαλικής διαλέκτου. Αθήναι 1909. (Μεταξύ άλλων, εκ των περιεχομένων: Οι Ισραηλίται εν τω Ελληνισμώ - Σημειώσεις περί Βίβλου και Ισραήλ).
- 67. Μενάρδου Σίμου.** Γόλγοι και Εβραίοι. Επιγραφαί εκ Κύπρου. Αθήναι 1910, σελ. 10.
- 68. Χατζκυριάκου Γ.** Οδηγός Μακεδονίας 1909 - 1910. Θεσσαλονίκη 1910. (Περιέχει πλήρη στοιχεία

για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).

69. **Alcheh Isaac.** Εβραϊκό βιβλίο. Θεσσαλονίκη 1911, σελ. 24.
70. **Βραχυπέδη Γεωργ.** Συνοπτική πραγματεία περί της Αγίας Σιών υπό έποψιν θρησκευτικής και ιστορικής αξίας. Εν Ιεροσολύμοις 1911, σελ. 16.
71. **Βελανιδιώτη Ιεζεκιήλ.** Ο προφήτης Ιεζεκιήλ. Ασματολογία. Τεύχος Α'. Εν Τεργέστη 1912, σελ. 24.
72. **Παπαγιαννόπουλου Νικ.** Εβραϊκή γραμματική. **Laipzig** 1912, σελ. κβ' + 134.
73. **Πετροκόκκινου Δ.** Χίοι, Εβραίοι και Γενοβέζοι. Αθήναι 1912.
74. **Παπαδόπουλου Χρυσόστομου.** Αρχιεπισκόπου Αθηνών. Οι ελληνιστάι Ιουδαίοι της Αλεξανδρείας. Ανάτυπο εκ του "Εκκλησιαστικού Φάρου", τόμος ΙΓ', 1914, σελ. 565 - 593.
75. **Μπαλάνου Δημ.** Εκ των ποιητικών βιβλίων της Π. Διαθήκης. Εν Αθήναις 1915, σελ. 95.
76. **Δόξα Αγγ.** Ωδαί Δαβίδ. Αθήναι 1917.
77. **Μπρατσιώτη Παν.** Συμβολαί εις την βιβλικήν ιστορίαν. Ο Ιουδαϊσμός επί του Ιησού Χριστού. Αθήναι 1918.
78. **Χιονή Κ.** Επιστημονική διάλεξις περί των Ιουδαίων παρ' Εβραίοις και παρ' ημίν. Πειραιεύς 1918, σελ. 31.
79. **Μπρατσιώτη Παν.** Εβραίων παιδων αγωγή. Βιβλική - αρχαιολογική πραγματεία. Αθήναι 1920.
80. **Αλφιέρου Βικτ.** Σαουλ. Τραγωδία. Αθήναι 1921, σελ. 174.
81. **Μπρατσιώτη Παν.** Ο ιουδαϊκός όχλος εν τοις Ευαγγελίοις. Αθήναι 1923, σελ. 60.
82. **Φαρμακίδη Επαμ.** Η Λάρισα από των μυθολογικών χρόνων μέχρι της προσαρτήσεως αυτής εις την Ελλάδα (1881). Βόλος 1926. (Αναφέρεται και στην εβραϊκή παρουσία στη Λάρισα, στις σελ. 11, 13 - 14, 20 - 21, 68 και 133 - 134).
83. **Μίχα Παν.** Περί εβραϊκής γλώσσης και εβραϊκής συντάξεως των ονομάτων. Αθήναι 1927.
84. **Αρνέλλου Ι.** Ερμηνεία της προς Εβραίους Επιστολής. Αθήναι 1928, σελ. 234.
85. **Τσορμπατζή Γ.** Ηώς της εβραϊκής παλιγγεσεσίας. Αθήναι 1928, σελ. 167.
86. **Φίλωνος** - Ιουδαίου. 'Απαντα. Τόμοι 5. **Lipsie** 1928. (Αρχαίο ελληνικό κείμενο με εισαγωγή - σχόλια στα λατινικά).
87. **Ανδρεάδη Ανδρ.** Οι Εβραίοι εν τω βυζαντινώ κράτει. Αθήναι 1929, σελ. 24.
88. **Budde K.** (Μετάφρασις εκ του γερμανικού). Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ μέχρι της εξορίας. Αθήναι 1929, σελ. 137.
89. **Λειβαδέα Θεμιστοκλή.** Φιλοσοφική ερμηνεία Ιώβ, μετά πολλών επιστημονικών γνώσεων. Αθήναι 1929, σελ. 308.
90. **Τιμόθεου** - Μητροπολίτου Καλαβρύτων. Θρησκεία και εκπαίδευση - Εβραϊκός κομμουνισμός και χριστιανικός κοινωνισμός (σοσιαλισμός). Εν Αθήναις 1929, σελ. 42.
91. **Βέλλα Βασ.** Η **Kapporeth** και η εορτή των **Kippurim**. Αθήναι 1930.
92. **Cheyne T.** Η θρησκευτική ζωή των Ιουδαίων μετά την εξορίαν. Αθήναι 1930, σελ. 174.
93. **Γιαννόπουλου Ν.** Συμβολή εις την ιστορίαν των Ιουδαϊκών παροικιών εν τη Ανατολική Ηπειρωτική Ελλάδα. Αθήναι 1930.
94. **Βαϊσμαν Χ.** Ο εβραϊκός λαός και η Παλαιστίνη. Θεσσαλονίκη 1931, σελ. 24.
95. **Φριλιγγου Κων.** Ιώβ. Έμμετρον μετάφραση και σχόλια του βιβλικού κειμένου. Αθήναι 1931.
96. **Βέλλα Βασ.** Κριτικά εις το βιβλίον της Εξόδου. **Jerusalem** 1932.
97. **Βέλλα Βασ.** Τα τέκνα παρ' Ισραήλ. **Alexandria** 1932.
98. - Περιγραφή του μνημοσύνου του ποιητή Γιοσέφ Ελιγιά (που διοργάνωσε ο Σύλλογος "Μπενέ Μπερίθ" στη Θεσσαλονίκη στις 24.9.1931). Θεσσαλονίκη 1932.
99. **Κασδαγλη Αλ.** Σολομώντος βασιλείως: 'Ασμα Ασμάτων. Εν Αλεξανδρεία 1932.
100. **Κατσανεβάκη Βενεδίκτου.** Δαβιδικά ποιήματα ήτοι σύντομος έμμετρος ερμηνεία των Ψαλμών. Τόμος Α'. Εν Χανίοις 1932, σελ. 83.
101. **Labelin Roger.** Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών. Αθήναι 1932.
102. - Τα πρωτόκολλα της Σιών του 1897. Αθήναι 1932.
103. **Καζάντζη Κ.** Το Ευαγγέλιον του Παύλου εν αντιθέσει προς το έτερον Ευαγγέλιον των Ιουδαϊζόντων. Αθήναι 1933.
104. **Καλλινίκου Κων.** Παροιμίαι Σολομώντος. **Alexandria** 1933, σελ. 223.
105. **Καλλινίκου Κων.** Υπόμνημα εις τας παροιμίας του Σολομώντος. Αλεξανδρεία 1933, σελ. 330.
106. **Καρπέλη Ισαάκ.** Τρεις σταθμοί της Εβραϊκής σκέψεως: Μωϋσής - Μαΐμονίδης - Μένδελσον. Θεσσαλονίκη 1933, σελ. 104.
107. - Δράσις υπέρ του Ισραηλιτικού Έθνους και γνώμαι περί Ιουδαϊσμού του διακεκριμένου Ιεράρχου της νεωτέρας Ελληνικής Εκκλησίας αιδίμου Αρχιεπισκόπου Ζακύνθου **Διονύσιου** (ΛΑΤΑ) διατυπωθείσαι εν τω θείω υπ' αυτού κηρύγματι και εν τοις συγγράμμασιν αυτού. Ζάκυνθος 1933. Επιμέλεια εκδόσεως: Διον. Ν. Λάτα.
108. - Μέγας Οδηγός Θεσσαλονίκης και περιχώρων 1932 - 33. Θεσσαλονίκη 1933. (Περιλαμβάνει ενδιαφέροντα στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
109. **Μωϋσή Ασέρ.** Δέκα πέντε ημέραι ανά την Εβραϊκήν Παλαιστίνην. (Ταξιδιωτικές εντυπώσεις). Θεσσαλονίκη 1933, σελ. 19.
110. - Αι προσδοκίαι του Ισραήλ. Μετάφρασις εκ του Γερμανικού. Αθήναι 1934.
111. **Βαφόπουλου Γ.** Εσθήρ. Τραγωδία. Θεσσαλονίκη 1934. (Με θέμα την γνωστή ιστορία της Εσθήρ που έσωσε τους Εβραίους της Περσίας από τη σφαγή).
112. - **In Memoriam.** Γιοσέφ Ελιγιά (1892 - 1931). Ο πρώτος Έλληνο - εβραϊός σύγχρονος ποιητής. Επιμέλεια: **Γεωργ. Ζωγραφάκη.** Θεσσαλονίκη 1934, σελ. 94. Έκδοσις Συλλόγου "Μπενέ Μπερίθ".
113. **Μπον Κ.** Αποκαλύψεις των μυστικών εννοιών της Βίβλου. Τόμος Α'. Εν Αθήναις 1934, σελ. 64.
114. **Μωϋσή Ασέρ.** Εισαγωγή εις το οικογενειακό δικαιο των εν Ελλάδι Ισραηλιτών. Θεσσαλονίκη 1934, σελ. 65. (Ερευνώνται οι πηγές και η ιστορία του εβραϊκού δικαίου. Περιλαμβάνονται επίσης τα κείμενα των ραββινικών κωδίκων).
115. **Πετρούνια Βασ.** Ο βασιλεύς Σαμουήλ. Αθήναι 1934.
116. **Πινσκέρ Λεοντος.** (Μετ. Μωϋσή Ασέρ). Αυτοχειραφέτησις. Θεσσαλονίκη 1934, σελ. 22. Έκδοσις "Εβραϊκής Αναγεννήσεως".

- 117. Χατζή Ηλία - Ισαάκ.** Αγκαδά του Πεσάχ (πα-
σχάλινη διήγηση). Ιωάννινα 1934. (Μετάφραση σε
απλή γλώσσα).
- 118. Βέλλα Βασ.** Ο ισραηλιτικός γάμος. Αθήναι
1935, σελ. 48 - Νεώτ. έκδ. 1966.
- 119. Ζωγράφου Θ.** Ερμηνεία εις την προς Εβραίους
Επιστολήν του Απ. Παύλου. Βόλος 1935, σελ.
295.
- 120. Χαμουδόπουλου Ν.** Οι Ισραηλίται της Θεσσα-
λονίκης. Θεσσαλονίκη 1935, σ. 48. (Σύντομη
ιστορία της Ισραηλιτικής Κοινότητος της πόλε-
ως).
- 121. Baetsch B.** (Μετ. Καραλή Δ.) Δαβίδ, ο βασιλεύς
του Ισραήλ. Αθήναι 1936, σελ. 95.
- 122. Γρηγορόπουλου Αλεξ.** Φως τοις εν σκότει. Η
αγία του Θεού Εκκλησία εν πολέμω ήτοι έλεγχος
κατά της αθέου και αντιχρίστου εβραϊομασωνίας.
Αθήναι 1936.
- 123. Γουδέλη Σπ.** Συμβολή εις την ανάλυσιν του βι-
βλίου του Ιώβ. Εν Αθήναις 1937, σελ. 30.
- 124. Καμπέλη Ισαάκ.** Ο πολιτισμός των Εβραίων.
Θεσσαλονίκη 1937, σελ. 51.
- 125. Καρολίδη Π.** Ιστορία των λαών των ακμασάν-
των προ του ελληνικού πολιτισμού. Τόμος Γ'.
Αιγύπτιοι - Εβραίοι. Αθήνα 1937.
- 126. Μπρατσιώτη Παν.** Εισαγωγή εις την Π. Διαθή-
κην. Αθήναι 1937.
- 127. Φριλιγγου Κων.** Άσμα Ασμάτων της Π. Διαθή-
κης. Μετάφρασις από τα εβραϊκά, β' έκδοσις.
Μυτιλήνη 1937, σελ. 27.
- 128. Βέλλα Βασ.** Αι προφητεΐαι του Αμώς. Μετάφρα-
σις εκ του εβραϊκού. Μυτιλήνη 1938.
- 129. Ελιγιά Γιωσέφ.** Ποιήματα. Εισαγωγή - Ανάλυση
- βιογραφικό σημείωμα: Γ. Ζωγραφάκης. Θεσσαλο-
νίκη 1938, σελ. χχ' + 172. Έκδοσις "Μπενέ Μπε-
ρίτ".
- 130. Καλλινίκου Κων.** Σολομώντος: Άσμα Ασμάτων.
Αλεξάνδρεια 1938.
- 131. Μωϋσή Ασέρ.** Η φιλία των Ελλήνων και Ισραη-
λιτών δια μέσου των αιώνων. Αθήναι 1938, σελ.
29 (ομιλία με βάση ιστορικά στοιχεία από την
αρχαιότητα μέχρι σήμερα). Νεώτερη έκδοσις 1953
υπό της Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών "Η
Αδελφότης" της Θεσσαλονίκης).
- 132. Φιλιππίδη Λεων.** Ιστορία της θρησκείας του αρ-
χαίου Ισραήλ. Τόμος Α'. Αι πηγαί. Η Π. Διαθήκη
υπό το φως της συγχρόνου επιστήμης. Αθήναι
1938.
- 133. Πετρούνια Βασ.** Δαβίδ - Σολομών. Αθήναι
1939.
- 134. Μιρμυρόγλου Βλαδίμηρου.** Οι Δερβίσσαι. Κο-
ράνιον... Κρυπτοεβραίοι (Δουμέδες) οπαδοί του
Σαμπετάϊ Σεβή στη Θεσσαλονίκη. Εν Αθήναις
1940, σελ. 441.
- 135. Μεταλλινού Αγγελικής.** Εικονογραφημένο λεύ-
κωμα των παλαιών Θεσσαλονικέων, μετά βιογρα-
φίας αυτών. Θεσσαλονίκη 1941. (Περιέχονται και
στοιχεία για εβραϊκές οικογένειες).
- 136. Ε.Ε.Ε.** Το νέον δράμα του Ελληνισμού και αι
σκοτειναί δυνάμεις. Ο βασιλεύς Γεώργιος Β' όρ-
γανον του μυστηριώδους Ανωτάτου Εβραϊκού
Συμβουλίου. Θεσσαλονίκη 1942, σελ. 24.
- 137. Βασδραβέλλη Ιω.** Η Θεσσαλονίκη κατά τον
Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Θεσσαλονίκη 1946,
σελ. 46. Εκδ. Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών.
(Περιέχει και αναφορές στο εβραϊκό στοιχείο της
Θεσ/νίκης).
- 138. Byron George Gordon.** Εβραϊκές μελωδίες
1814. Ποιητική ερμηνεία: Αναστάσιος Μιλάνος -
Στρατηγόπουλος. Αθήνα 1946, σελ. 44.
- 139. Βακαλόπουλου Αποστ.** Η Θεσσαλονίκη στα
1430, 1821 και 1912 - 18. Θεσσαλονίκη 1947,
σελ. 84. (Συναντώνται ενδιαφέροντα στοιχεία και
για τους Εβραίους των περιόδων αυτών).
- 140. Βελλά Βασ.** Αι προφητεΐαι του Μιχαίου. Μετά-
φρασις εκ του εβραϊκού. Μυτιλήνη 1947.
- 141. Δόξα Αγγ.** Δαβιδικές Ωδές. Αθήνα 1947. (Οι δέ-
κα απόκρυφες ωδές σε νεοελληνικούς ιαμβικούς
στίχους).
- 142. Κορδάτου Γιάννη.** Η Π. Διαθήκη στο φως της
κριτικής. Αθήνα 1947.
- 143. Μέρτζιου Κων.** Μνημεία Μακεδονικής ιστο-
ρίας. Θεσσαλονίκη 1947, σελ. ια' + 576 - Έκδ.
Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. (Περιέχει
εκτεταμένες αναφορές στην Ισραηλιτική Κοινότη-
τα της Θεσσαλονίκης).
- 144. Ματαράσσο Ι.** Κι όμως όλοι τους δεν πέθαναν.
Αθήνα 1948. (Αναφέρεται στην εξόντωση των
Ελληνο - εβραίων της Θεσ/νίκης κατά την Γερμα-
νική Κατοχή).
- 145. Μιζραχή Χαγίμ.** Ιστορικά σημειώσεις της
Ισραηλιτικής Κοινότητος Κερκύρας. Κέρκυρα
1948. (Αι Χεβρώτ "Γκεμιλούτ - Χασαδ'ήμ". Στοι-
χεία για τις δύο αρχαίες Χεβρώτ της Κοινότητος
Κερκύρας).
- 146. Μπακόπουλου Κων.** Η ομηρία των πέντε αντι-
στρατήγων. Αθήνα 1948. (Με εκτεταμένες περι-
γραφές για τους διωγμούς των Εβραίων).
- 147. Κοντοστόανου Μεθόδιου.** Αρχαίον και καθημε-
ρινά περιστατικά γεγονότα επί Ιταλικής και Γερ-
μανικής Κατοχής. Κέρκυρα 1949. (Εξιστορεί και
τα των διωγμών των Εβραίων Κερκύρας).

Έργα της περιόδου 1950 - 1969

- 148. Καμπέλη Ισαάκ.** Εις τας επάλξεις του εβραϊ-
σμού. (Σειρά άρθρων - μελετών σχετικά με την
ανακήρυξη του κράτους του Ισραήλ και μετ' αυ-
τήν). Αθήνα 1950.
- 149. Φριγιλλου Κων.** Κοέλεθ - Βιβλική λογοτεχνία.
Ανθολογία. Αθήναι 1951.
- 150. Χαστούπη Αθ.** Τα εν Ρας Σάμρα (Ugarit) αρ-
χαιολογικά ευρήματα. Αθήναι 1951.
- 151. Βασδραβέλλη Ιω.** Ιστορικά αρχαία Μακεδονίας.
Α' Αρχαίο Θε/νίκης 1695 - 1912. Θεσσαλονίκη
1952, σελ. κδ' + 576. (Περιέχει και αρκετά σημα-
ντικά στοιχεία για τους Εβραίους της πόλεως
από οθωμανικές πηγές και αρχαία).
- 152. Κεραμόπουλου Αντ.** Αρχαία ιστορία των
Εβραίων. Η Αίγυπτος και οι Βλάχοι. Κείμενο
ομιλίας. Θεσσαλονίκη 1952, σελ. 19. Έκδ. Εται-
ρείας Μακεδονικών Σπουδών.
- 153. Σιμώτα Παν.** Τα ευρήματα του Khibert
Qumran. Jerusalem 1952.
- 154.** - Διάλογος του εν αγίοις πατρός ημών Γρηγε-
ντίου - Αρχιεπισκόπου Αιθιοπίας μετά του
Εβραίου νομοδιδασκάλου Ερβάν περί της αλη-
θούς πίστωσης του Χριστού. Θεσσαλονίκη 1953,
σελ. 236.
- 155. Καλαμπούση Α.** Δαβίδ: οι Ψαλμοί. (Μετάφρα-
ση). Αθήναι 1953, σελ. 168.
- 156. Μάτσα Ιωσήφ.** Γιαννιώτικα εβραϊκά τραγούδια.
Ιωάννινα 1953, σελ. 61. (Πρωτότυπη μελέτη με

πλούσια στοιχεία πάνω στα εβραϊκά δημοτικά τραγούδια των Ιωαννίνων).

- 157. Παπαϊωάννου Κ.** Οι Ισραηλίται και οι Έλληνες. Αθήναι 1953, σελ. 16.
- 158. Αγουριδής Σάββα.** Το πρόβλημα των προσθικών της ολαβονικής μεταφράσεως του "Ιουδαϊκού πολέμου" του Ιωσήφ. Αθήναι 1954.
- 159. Βαφειδής Νικ.** - Αρχιμανδρίτης. Ισραηλιτική Κοινότης Διδυμοτείχου. (Από τον 2 - 3 αιώνα μ.Χ., μέχρι τον 1940. Αθήναι 1954).
- 160. Καϊμης Ιούλιου.** Βιβλικές ιστορίες. Ο θρύλος του Σολομώντος. Ο υιός του Ραββί. Αθήναι 1954. (Διάφορες ιστορίες - αποσπάσματα παραδόσεις των δασκάλων όπως τις μεταφέρει η λαϊκή ψυχή).
- 161. Πανάγου Γιαννάκου.** Ο ποιητής Γιώσεφ Ελνιά. Πρόλογος Χρ. Ευελπίδη - Προέδρου Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ". Αθήναι 1954, σελ. 23.
- 162. Τσάρνιτς Αιμ.** Τις ο συγγραφέας της προς Εβραίους Επιστολής. Αθήναι 1954, σελ. 88.
- 163. Αγουριδής Σάββα.** Ενώχ ήτοι χαρακτήρ της περί εσχάτων διδασκαλίας των βιβλίων του Ενώχ. Αθήναι 1955.
- 164. Καλυβά Χρυστόφορου.** Εβραϊσμός και Τεκτονισμός. Αθήναι 1955, σ. 148.
- 165. Μπρατσιώτη Παν.** Επίτομος εισαγωγή εις την Π. Διαθήκην. Αθήναι 1955.
- 166.** - Τα σύνορα του Ισραήλ. Αθήναι 1955. 'Εκδ. Διπλωματικής Αντιπροσωπείας του Ισραήλ εν Ελλάδι.
- 167. Αγουριδής Σάββα.** Η ιουδαϊκή εσχολογία των χρόνων της Κ. Διαθήκης. Κριτική των νεωτέρων επί του θέματος θεωριών. Αθήναι 1956.
- 168. Βελλά Βασ.** Χρονολογικοί πίνακες της Ισραηλιτικής Ιστορίας. Αθήναι 1956.
- 169. Λίβα Ξεν.** - Στρατηγού ε.α. Η Αγής, κοιτίς των Αρίων και του Ελληνισμού. Αθήναι 1956. (Στο κεφ. Δ' αναφέρονται ενδείξεις από την Εβραϊκή Βίβλο περί της προτεραιότητας του αρχαίου - ελληνικού πολιτισμού).
- 170. Μανωλιδάκη Εμμ.** Ο λαός του Ισραήλ εις τας δοκιμασίας του και ο ρόλος των προφητών στην ιστορική πορεία και εξέλιξη του. Κείμενο διαλέξεως. Θεσσαλονίκη 1956. 'Εκδοσις Λέσχης "Η Αδελφότης" Θεσσαλονίκης.
- 171. Maudis Andre.** Ντισραέλι. Αθήναι 1956. (Η ζωή και πολιτική δράση του 'Αγγλου πολιτικού - εβραϊκού θρησκευματος).
- 172. Meyer F.** Αβραάμ. Αθήναι 1956. (Ιστορικό - θρησκευτική ανάλυση - από ευαγγελικής πλευράς - της ζωής του).
- 173. Meyer F.** Μωϋσής. Αθήναι 1956. (Φιλοσοφικό - θρησκευτική ανάλυση - από ευαγγελικής πλευράς - της ζωής του).
- 174. Παπαδόπουλου Ιωσήφ.** Ελληνο - ισραηλιτικόν πνεύμα. Θεσσαλονίκη 1956. 'Εκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών Θεσ/νίκης "Η Αδελφότης". (Ομιλία για τη συνεργασία μεταξύ Ελλήνων και Ισραηλιτών).
- 175. Τέννυσον Αλφρέδου.** Ενώχ - 'Αρντεν. Απόδοση σε στίχους ελληνικούς: Γ. Μπούρλου. Αθήναι 1956, σελ. 61.
- 176. Φρανκ Άννας.** (Μετάφραση - Πρόλογος: Καλλιγά Κ.). Το Ημερολόγιο. Αθήναι 1956.
- 177. Μάτσα Νέστορα.** Η μεγάλη Ειρήνη. Αθήναι 1957. (Τρεις νουβέλλες που αναφέρονται σε ισάριθμες εβραϊκές οικογένειες).
- 178. Χατζηδήμου Παρι.** Μπενέ Ισραέλ. Πρόλογος: Μωϋσή Ασέρ. Αθήναι 1957, σελ. 2 + 53. (Αφιέρωμα στα 6 εκατομύρια των θυμάτων της χιτλερικής θηριωδίας - 'Εμμετρη πραγματεία της εθνικής ιστορίας του Εβραϊκού 'Εθνους, από της καταστροφής του κράτους του Ιούδα και εντεύθεν).
- 179. Βελλά Βασ.** Εκ των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης. Το υπόμνημα εις το βιβλίον του Αββακούμ. Αθήναι 1958.
- 180. Ευελπίδης Χρυσού.** Το Ισραήλ (1948 - 1958). Αθήναι 1958, σελ. 44.
- 181. Μωϋσή Ασέρ.** Ελληνο - ιουδαϊκά μελέται. Αθήναι 1958, σελ. 139. (Στοιχεία από την παλαιά και πρόσφατη ιστορία με ιδιαίτερη προσοχή στα σημεία της κοινής αναφοράς τους).
- 182. Ρεγκούκου Κων.** Σχέσεις Ελλήνων και Ιουδαίων εις παλαιότερους χρόνους. Θεσσαλονίκη 1958. 'Εκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης "Η Αδελφότης". (Ομιλία για τη συνεργασία και τα κοινά σημεία μεταξύ των δύο λαών).
- 183. Βελλά Βασ.** Γραμματική της εβραϊκής γλώσσης. Αθήναι 1959.
- 184. Γιοέλ Μ.** Η δεκαετής του Ισραήλ εις την Ελλάδα. Αθήναι 1959, σελ. 48.
- 185. Ζαφειρόπουλου Δημ.** Ισραήλ. Αθήναι 1959, σελ. 126. (Ιστορία της αρχαίας και νεωτέρας Παλαιστίνης και του κράτους του Ισραήλ μέχρι την εισβολή του Σουέζ).
- 186. Κωνσταντίνη Κανάρη.** Ιωσήφ ο Ναζής, ο βασιλεύς της Νάξου και των Κυκλάδων. Ομιλία. Αθήναι 1959. 'Εκδοσις "Μπενέ Μπεριθ".
- 187. Πράτο Ιωνάθαν.** Ισραήλ. Σκιαγραφία ενός κράτους και ενός κινήματος. Θεσσαλονίκη 1959. 'Εκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ". (Διάλεξη του Διπλωματικού Αντιπροσώπου του Ισραήλ, δοθείσα εις την Θεσσαλονίκην τον μήνα Νοέμβριο 1958).
- 188. Προκοπίου Α.** Ο λαός της Βίβλου. Αθήναι 1959. (Δίνονται τα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του Ισραήλ).
- 189. Ρωμανού Ιω.** Ιστορικά έργα Δεσποτάτου της Ηπείρου... Εβραίοι Κερκύρας κ.ά. Προλεγόμενα: Κ. Δαφνή. Κέρκυρα 1959, σελ. ιστ' + 416.
- 190. Σιμωντά Παν.** Η περιγραφή των συνόρων Εφραίμ και Μανασσή εις την τοπογραφίαν της Π. Διαθήκης. Αθήναι 1959.
- 191. Σπούνη Σπ.** Οι "Ξένοι" εν Κερκύρα. Κέρκυρα 1959, σελ. 194.
- 192. Weilerstein Sadie Rose.** (Μετ. Κρίστη Μάνθου). Μεγάλες μορφές του Ισραήλ. Τόμοι 2. Αθήναι 1959, 1962.
- 193. Αγαπίδης Ιω.** Το αρχαίον εβραϊκόν δίκαιον ή το δίκαιον της Πεντατεύχου. Θεσσαλονίκη 1960, σελ. η' + 180. (Πρόκειται για πραγματεία σχετική με τη νομοθεσία του αρχαίου εβραϊκού λαού και εισαγωγή στην αρχαία εβραϊκή ιστορία και θρησκεία).
- 194. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη κατά τους "0". Κείμενο, ερμηνευτική παράφρασις, σχόλια, προβλήματα. Αθήναι 1960, σελ. 460.
- 195. Γκουριόν Μπεν Δαβίδ.** Επιστήμη και ηθική. Η συμβολή της Ελλάδος, των Ινδιών και του Ισραήλ. Αθήναι 1960, σελ. 15. (Λόγος του πρωθυπουργού του Ισραήλ).
- 196.** - Γνωμικά των Πατέρων (Πιρχέ Αβράμ). Αθήναι 1960. 'Εκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητος Αθηνών.

- 197. Ευελπίδη Χρυσού.** Η συμβολή των Εβραίων στην παγκόσμια σκέψη. Κείμενο ομιλίας. Αθήναι 1960, σελ. 15. 'Εκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
- 198. Καλογιάννη Βάσου.** Λάρισα, Μαντρέ Ντ' Ισρα-έλ. Λάρισα 1960, σελ. 140. (Η ιστορία του εβραϊσμού της Λαρίσης και της περιοχής).
- 199. Κιρκασιού Θεοδ.** Εκ των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης. Το υπόμνημα εις το βιβλίο του Ναούμ κατά την έκδοσιν **A. Dupont - Sommer** - καθηγητού εν Σορβώννη. Εισαγωγή - Μετάφρασις. Αθήναι 1960.
- 200. Κορομπλά Γεωργ.** Οι Εβραίοι στις αρχαίας Αθήνας. Ανάπτυον εκ των υπ' αριθ. 15 και 16 τευχών του περιοδικού "Τα Αθηναϊκά". Αθήναι 1960, σελ. 10 - 16 και 19 - 26.
- 201. Μίχα Λεάνδρου.** Μωϋσής. Ο μύστης και νομοθέτης. Ομιλία. Θεσ/νίκη 1960. 'Εκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών "Η Αδελφότης" Θεσ/νίκης.
- 202. Ξενογιάννη Κων.** Τωβίτ. Δογματική, ηθική και κοινωνική διδασκαλία μετ' εκτενούς διαγράμματος περιεχομένων. Καλαμάτα 1960.
- 203. Παπακυριάκου Κώστα.** Οι αντισημίται. Αθήναι 1960. (Με στοιχεία περί της εβραϊκής παρουσίας στην Ελλάδα, εξηγείται γιατί η ανθρωπότητα πρέπει να προσέξει και να τιμωρεί τους αντισημίτες).
- 204. Harman Ant.** Το σύγχρονο Ισραήλ. Ο γεωργικός εποίκισμος (Δημιουργία συνεργατικών χωριών τύπου Κιμπουτς και Μοσαβ - Ανάπτυξις χωρικών συννοικισμών και καλλιέργεια). Αθήναι 1960, σελ. 40.
- 205. Βελλά Βασ.** Περί τα χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης. Τα εβραϊκά χειρόγραφα της Κοινότητος της Δαμασκού. Αθήναι 1961, σελ. 58.
- 206. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Ιερεμίας και Βαρούχ. Αθήναι 1961, σελ. 448.
- 207. Λέτσα Αλεξ.** Ιστορία της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1961. (Περιλαμβάνει στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
- 208. Μερντίτη Κων.** Ο Ιουδαίος λόγιος Αρτάπανος και το έργο του. Αθήναι 1961, σελ. 192.
- 209. Μερντίτη Κων.** Υπερφυής διάβασις θαλασσών και ποταμών εν τη αρχαία ισραηλιτική και τη κλασσική γραμματεία. Αθήναι 1961, σελ. 104.
- 210. Παπαδημητρίου Η. - Βασιλειάδη Νικ.** Υπόμνημα εις την Ρουθ. Αθήναι 1961.
- 211. Σιώτη Μάρκου.** Τα χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης. Α' Ιστορία ανευρέσεως και περιγραφή αυτών. Αθήναι 1961, σελ. 136.
- 212.** - Σύγχρονο Ισραήλ. Το πρόγραμμα της διευθετήσεως των υδάτων. Αθήναι 1961.
- 213. Τρεμπέλα Παν.** Υπόμνημα εις την Ρουθ. Αθήναι 1961, σελ. 94.
- 214. Χαστούπη Αθ.** Κεφάλαια Πατέρων. Θεσσαλονίκη 1961, σελ. 100. (Πρόκειται για την έκδοση της πραγματείας του Ταλμούδ - "Πιρχέ Αβώτ" = Κεφάλαια Πατέρων και παρουσιάζεται το πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο με αντίστοιχη ελληνική μετάφραση και σχόλια).
- 215. Χιονίδη Γεωργ.** Σύντομη ιστορία του Χριστιανισμού στην περιοχή Βεροίας. Βέροια 1961. (Ο Απ. Παύλος ιδρύει την Εκκλησία της Βεροίας, το βήμα του Απ. Παύλου "Χάβρα").
- 216. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η δίκη του Χριστού νομικώς. Εβραϊκός νόμος. Αθήναι 1962.
- 217. Κιρκασιού Θεοδ.** Εκ των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης (Τα βιβλικά υπομνήματα). Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 12.
- 218. Μπίρη Κώστα.** Ο Απ. Παύλος εν Αθήναις, Αθήναι 1962, σελ. 18. (Αναφέρεται, μεταξύ άλλων, η παροιμία και η Συναγωγή των Εβραίων στην Αθήνα).
- 219. Παπαδημητρίου Ηρ. - Βασιλειάδη Νικ.** Υπόμνημα εις τας Παροιμίας. Αθήναι 1962. 'Εκδοσις Αδελφότητος Θεολόγων "Ο Σωτήρ". (Διατριβή προπαντός στην ιστοριογραφική έρευνα και εξήγηση του κειμένου των Παροιμιών).
- 220. Σιμωνά Παν.** Το βιβλίο της Ρουθ. Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 108.
- 221. Σιμωνά Παν.** Το πρόβλημα της ιστορικής θέσεως, της προσωπικότητος και του έργου του Νεεμίου. Αθήναι 1962.
- 222. Τενεδίου Ιακ.** Ο θεός Βάαλ εν τω πανθέω της Ουγαρίτ. Η λατρεία αυτού παρά τοις Χαναναίοις και ο αγών των προφητών του Γιαχβέ κατ' αυτής. Αθήναι 1962, σελ. 128.
- 223. Αλιβιζάτου Α.** Θρησκεία και Έθνος. Επί μιας ισραηλινής ειδήσεως. Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 16.
- 224. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Ιωβ. Αθήναι 1963, σελ. 268.
- 225.** - Ημέρα μνήμης των Ισραηλιτικών θυμάτων του Ναζισμού. Αθήνα 1963. (Έκθεση και απολογισμός των εκδηλώσεων επί τη 20η επετεία της εξεγέρσεως του γκέτο της Βαρσοβίας - Αθήνα Απρίλιος 1962).
- 226. Katz J.** Ιστορία της ανθρωπότητας (UNESCO). Τόμος VA' κεφάλαιο: Ιουδαίοι και Ιουδαϊσμός. Αθήνα 1963. (Ιστορικό δοκίμιο με θέμα την κοινωνική και πολιτιστική παρουσία των Εβραίων στον 19ο αιώνα).
- 227. Μωϋσή Ασέρ.** Αρχαία εβραϊκά μαρτυρία περί της ελληνικότητος της Μακεδονίας. Ομιλία. Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 23.
- 228. Μωϋσή Ασέρ.** Ποίον "ελληνισμόν" καταπολέμησαν οι Μακκαβαίοι. Αθήνα 1963, σελ. 11 - 'Εκδοσις Στοάς "Μπενέ Μπερίτ" Αθηνών. (Ομιλία επ' ευκαιρία της γιορτής του Χανουκά, την 9.2.1963).
- 229. Παπαπαναγιώτου Κ.** Αδασά - Εσθήρ. Αθήναι 1963.
- 230. Στάλιου Ζαφείρη.** Ισραήλ. Αθήνα 1963, σελ. 270. (Χρονικό ενός ταξιδιού στο κράτος του Ισραήλ).
- 231. Αγαπίδη Ιω.** Η νομική θέσις των αλλοδαπών εν τη αρχαία εβραϊκή πολιτεία. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 72. (Πρωτότυπη νομική μελέτη στηριγμένη στην Π. Διαθήκη και ιδίως στην Πεντάτευχο).
- 232. Βασιλειάδη Αθ.** Διεθνή προβλήματα εις την διήνην του ψυχρού πολέμου. Τόμος Α'. Αθήναι 1964, σελ. 170. (Μεταξύ άλλων περιεχομένων και "Ο αντισημιτισμός δια μέσου των αιώνων").
- 233. Βελλά Βασ.** Το βιβλίο της Ρουθ. Εισαγωγή. Μετάφρασις εκ του εβραϊκού. Αθήναι 1964, σελ. 56.
- 234. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Σολομώντος Παροιμίες - Άσμα Ασμάτων - Εκκλησιαστής - Σοφία Σολομώντος. Αθήναι 1964, σελ. 382.
- 235. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Σοφία Σειράχ. Αθήναι 1964, σ. 232.
- 236.** - Βασικές αρχές του Ιουδαϊσμού. Μετάφρασις εκ του αγγλικού: **Μ. Κρίσπη.** Εισαγωγή και υποσημειώσεις: **Μ. Κοέν.** Αθήνα 1964. (Συνοπτική παρουσίαση της διδασκαλίας του Ιουδαϊσμού).

- 'Εκδοσις Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος.
- 237. Μπαϊρακτάρη Αντ.** Η Χριστολογία της προς Εβραίους Επιστολής. Εν Αθήναις 1964, σελ. 61.
- 238. Μπάστα Ευστ.** Σαράντα χρόνια στην έρημο. Αθήνα 1964, σελ. 160. (Η δραματική και περιπετειώδης ζωή του μεγάλου κυβερνήτη και θεόπτη Μωϋσή).
- 239. Μωραϊτίνη Μαρίας.** Ισραηλινοί ποιηταί. Αθήνα 1964. (Ανθολογία Ισραηλινής ποιήσεως).
- 240. Παπαδάκη Ελευθερίας.** Η φιλοξενία στη Βίβλο και στον Όμηρο. Θεσσαλονίκη 1964. 'Εκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών "Η Αδελφότης". (Ομιλία για θέματα φιλοξενίας στην Π. Διαθήκη και στα ομηρικά έπη).
- 241. Πολυμερόπουλου Κων.** Τα χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης. Περισσότερον φως εις την Π. Διαθήκην. Αθήναι 1964, σελ. 32.
- 242. Σιμωνά Παν.** Δαβίδ και Μωαβίται. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 30.
- 243. Σιμωνά Παν.** Παρατηρήσεις επί τινων γεγονότων της Ισραηλιτικής ιστορίας του δού και 5ου π.Χ. αιώνας. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 20.
- 244. Σιμωνά Παν.** Σύντομος εισαγωγή εις την βιβλικήν εβραϊκήν γλώσσαν και αρχαιολογίαν. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 40.
- 245. Σιμωνά Παν.** Το εβραϊκό **Deber** εν τη μεταφράσει των "Ο". Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 20.
- 246. Σχοινά Σωτ.** Εκλογαί εκ των ψαλμών του προφητού και βασιλέως Δαβίδ. Βόλος 1964, σελ. 46.
- 247. Τρέμπελα Παν.** Οι τρεις Πατριάρχαι. Ο Αβραάμ. Αθήναι (1964) σελ. 224.
- 248. Τρέμπελα Παν.** Οι τρεις Πατριάρχαι. Ο Ιακώβ. Αθήναι (1964), σελ. 240.
- 249. Τρέμπελα Παν.** Οι τρεις Πατριάρχαι. Ο Ισαάκ. Αθήναι (1964), σελ. 126.
- 250. Χαϊρέτη Μαρίας.** Ανέκδοτα βενετικά έγγραφα περί των Εβραίων εν Κρήτη. Ανάτυπον εκ του ΔΓ' τόμου της "Επετηρίδος της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών". Αθήναι 1964, σελ. 163 - 184.
- 251. Χαστούπη Αθ.** Το βιβλίον του Εκκλησιαστού. Μετάφρασις εκ του εβραϊκού πρωτοτύπου. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 34.
- 252. Καρατζαλή Τίτου.** Η τελετουργία του γάμου παρ' Εβραίοις σήμερον. Εν Αθήναις 1965, σελ. 13.
- 253. Klausner Joseph** (Μετάφραση - Πρόλογος - Προσθήκη: Μωϋσή Ασέρ). Επίτομη ιστορία της νεοεβραϊκής λογοτεχνίας. Αθήναι 1965, σελ. 151. (Περιέχονται στοιχεία για τη νεώτερη εβραϊκή πνευματική δημιουργία και για τα νεώτερα ιδεολογικά ρεύματα που αποτυπώθηκαν στην εβραϊκή γλώσσα).
- 254. Ολύμπου Τάκη.** 40382. Β' έκδοσις. Αθήνα 1965. (Ποίημα για τους Έλληνο - Εβραίους του στρατοπέδου του Άουσβιτς).
- 255. Αγαπίδη Ιω.** Οι προφήται εν τη αρχαία εβραϊκή πολιτεία. Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 47.
- 256. Βελλά Βασ.** Θεός και ιστορία εν τη Ισραηλιτική θρησκεία. Αθήνα 1966, σελ. 30.
- 257. Βελλά Βασ.** Χρονολογικοί πίνακες της Π. Διαθήκης. Αθήναι 1966, σελ. 84.
- 258. Βουλγαράκη Δαμιανού.** 1283 μέρες σκλαβιάς. Λάρισα 1966. (Το 11ο κεφ. - σελ. 53, 56 - 57 αναφέρεται στο μαρτυρολόγιο των Εβραίων και περιέχει κατάλογο 219 θυμάτων της Ισραηλιτικής Κοινότητος Λαρίσης).
- 259. Γκουριόν Μπεν Δαβίδ.** Ισραήλ. Αθήνα 1966. (Ιστορική επισκόπηση της ιδρύσεως και ανδρώσεως του κράτους του Ισραήλ).
- 260. Γρατσέα Γεωργ.** Νεκράς Θαλάσσης χειρόγραφα. Αθήναι 1966.
- 261. Καλογιάννη Βάσου.** Σιμών Μπαρ Κοχμπα. Λάρισα 1966. (Ιστόρημα αναφερόμενο στον τελευταίο αρχηγό και επαναστάτη του Λαϊκού Κινήματος των Εβραίων κατά των Ρωμαίων κατακτητών της Ιουδαίας 66 - 70 μ.Χ.).
- 262. Αγουριδη Σάββα.** Φίλων ο Ιουδαίος. Θεσσαλονίκη 1967.
- 263. Αγουριδη Σάββα.** Χριστός. Προπαρασκευή της ελεύσεώς του εν τη Π. Διαθήκη και τω Ιουδαϊσμό. Αθήναι 1967.
- 264. Ghouraqi Andre.** (Μετ. Τεγόπουλου Αλ.). Το κράτος του Ισραήλ. Αθήναι 1967, σελ. 128.
- 265. Churchill Randolph και Winston.** (Μετ. Τζηρίτα Άρη). Ο πόλεμος των έξι ημερών. Αθήνα 1967.
- 266. Ελιγιά Γιώσεφ.** Ποίηση. Επιμέλεια: Γ. Ζωγραφάκη. Αθήνα 1967. (Ποιήματα και μετάφραση του γνωστού Έλληνο - Εβραίου ποιητή).
- 267. Θεοδορομανωλάκη Μ.** Άγια προσκυνήματα Συρίας - Ιορδανίας - Ισραήλ. Σημειώσεις - εντυπώσεις. (1966). Αθήναι 1967, σελ. 80.
- 268. Μαραβελίδου - Δριβα Ιωάννας.** Εσθήρ. Ιστορικό ποίημα. Αθήνα 1967.
- 269. Χατζόπουλου Δημ.** Διαδρομή εις το Ισραήλ, την αρχαίαν Παλαιστίνη. Θεσσαλονίκη 1967.
- 270. Αγαπίδη Ιω.** Η κοινωνική πολιτική του Μωϋσέως. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 20.
- 271. Αγαπίδη Ιω.** Ο Ιησούς ενώπιον της Ιουδαϊκής και Ρωμαϊκής Δικαιοσύνης. Θεσσαλονίκη 1967.
- 272. Κωστή Ζακ.** Πτυχές. Αθήνα 1968. (Μια αληθινή ιστορία της Κατοχής).
- 273. Miller And.** (Μετ. Παπαντωνάκη Β.). Μελέτη επί του Άσματος των Ασμάτων του Σολομώντος. Αθήναι 1968, σελ. 264.
- 274. Μωϋσή Ασέρ.** Ιστορία και θρύλοι γύρω από το Τείχος των Δακρύων. Αθήνα 1968, σελ. 23 (Διάλεξις στην Ισραηλιτική Λέσχη Θεσσαλονίκης, στις 16 Μαρτίου 1968).
- 275. Οικονόμου Ηλία - Παπαδόπουλου Ν. - Τσάκωνα Βασ.** Λεξικό της Εβραϊκής γλώσσης της Π. Διαθήκης. Τεύχη Α - Β. Εν Αθήναις 1968, σελ. 128 (και στα 2 τεύχη συνεχόμενη αρίθμηση 1 - 80 (Α' τεύχος) και 81 - 128 (Β' τεύχος)).
- 276. Οικονόμου Ηλία.** Το δίκαιον του ερμαφροδίτου εις τον μεταγενέστερον Ιουδαϊσμόν. Εν Αθήναις 1968.
- 277. Σιμνη Μπαρούχ.** Φλεγόμενη βάτος. Πρόλογος: Γ. Ζωγραφάκη. Αθήνα 1968, σ. 172. (Μεταφορά στην ελληνική γλώσσα απόψεων, σχολίων, ερμηνειών εβραϊκών κειμένων και Εβραίων Συγγραφέων).
- 278. Σιμωνά Παν.** Η έννοια της αμαρτίας κατά τους Εβραίους προφήτες. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 79.
- 279. Στάλιου Ζαφείρη.** Η γη και το όνειρο. Αθήνα 1968, σελ. 60. (Τριάντα τέσσερα ποιήματα εμπνευσμένα από τον λαό και τη γη του κράτους του Ισραήλ).
- 280. Χαστούπη Αθ.** Η παρ' αρχαίους Εβραίους και Έλλησι διάφορος θεώρησις των εν τη θρησκεία και τη φιλοσοφία προβλημάτων. Εν Αθήναις 1968, σελ. 30. (Αναφέρεται στη στενή σχέση και συνάντηση της ελληνικής χριστιανικής σκέψεως με την εβραϊκή).

- 281. Χατζηκώστα Λεοντίου.** Το άσμα της Δεββώρας. Αθήναι 1968, σελ. 56.
- 282. Χριστόπουλου Παν.** Η Εβραϊκή Κοινότης της Ναυπάκτου. Ιστορική μελέτη. Ανάτυπον εκ του Α' τόμου του περιοδικού "Επετηρίς της Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών". Αθήναι 1968, σελ. 278 - 300.
- 283. Wiesenthal Simon.** (Μετ. Βοβολίνη Πολ.). Οι δολοφόνοι βρίσκονται ανάμεσά μας. Πρόλογος: Μωϋσή Ασέρ. Αθήνα 1968, σελ. 4 + 418. (Πρόκειται για το μεγάλο μεταπολεμικό κυνήγι των εγκληματιών Ναζί).
- 284. Ενεπεκίδη Πολυχρόνη.** Οι διωγμοί των Εβραίων εν Ελλάδι 1941 - 1944 (επί τη βάσει των μυστικών αρχείων των Ες - Ες). Αθήνα 1969, σελ. 199.
- 285. Κουφού Ν.** Ισραήλ. Αθήνα 1969, σελ. 91. Έκδοσις Εικονογραφημένης Γεωγραφικής Βιβλιοθήκης.
- 286. Μωϋσή Ασέρ.** Προσευχολόγιο της Ημέρας του Εξιλασμού. Αθήνα 1969, σελ. 670. (Ολόκληρο το εβραϊκό κείμενο κατά τον σεφαραδικό ρυθμό της Θεο/νίκης και παράλληλη, κατά σελίδα, μετάφραση στη νεοελληνική γλώσσα).
- 287. Παπαδόπουλου Ι.** Η δημιουργία του κόσμου (κατά την "Εξαήμερον" του Μωϋσέως) υπό το φως της επιστήμης. Αθήναι 1969, σελ. 64.
- 288. Χριστόπουλου Παν.** Βιβλιοκρισίαι. "Εβραίοι και Εβραϊκή Κοινότης εις την ιστορίαν της μεσαιωνικής Κρήτης". Ανάτυπον εκ του υπ' αριθ. 21 έτους 1969, τεύχους του περιοδικού "Κρητικά Χρονικά", σελ. 527 - 531. (Η συμβολή εις την έρευναν της Ιστορίας της Κρήτης του καθηγητού Πανεπιστημίου Ιερουσαλήμ και Οχά'ιο Ζνί Ankori).

IV. Έργα της περιόδου 1970 - 1987

- 289. Κόλμπι Ι.** Αι χριστιανικαί εκκλησίαι εις το Ισραήλ. Αθήνα 1970, σ. 28. Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου. (Αναφέρεται στη θέση και στον τρόπο λειτουργίας των χριστιανικών εκκλησιών στο κράτος του Ισραήλ).
- 290. Κωνσταντίνου Θεόδωρου.** Οι Ψαλμοί του Δαβίδ. Ποιητική μετάφραση ολοκλήρου του Ψαλτηρίου. Αθήνα 1970 - 3η έκδοσις 1981, σελ. 261. (Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, ο εκδοτικός φορέας).
- 291. Μπατζέλ Χιλλ.** Σύγχρονο Ισραήλ. Η νεολαία (1970).
- 292. Σεγούρα Ντόρινας (Seg Dora).** Γη μας, αγάπη. Αθήνα 1970. (Έργο αφιερωμένο σε όλους τους Έλληνες χριστιανούς που βοήθησαν τους Ισραηλίτες της Ελλάδας να σωθούν στα χρόνια της Κατοχής).
- 293. Σικαδόπουλου Νικ.** Το Άσμα Ασμάτων του Σολομώντος. Έμμετρος δραματική μεταφορά. Πειραιεύς 1970.
- 294. Σιμνη Μπαρούχ.** Αγκαδά Σελ Πέσαχ (Η πασχαλινή διήγηση). Εβραϊκό κείμενο με ελληνική μετάφραση. Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 128. Έκδοσις Ισραηλτικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης.
- 295. Τατσά Κώστα.** Το τρίτο στεφάνι. Μυθιστόρημα. Αθήνα 1970.
- 296. Φριλίγγου Κων.** Οι Ψαλμοί του Δαβίδ μεταφρασμένοι σε στίχους από τα εβραϊκά, με εισαγωγή και σχόλια. Αθήναι 1970, σελ. 112.
- 297. Χιονίδη Γεωργ.** Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής της. Τόμοι 2. Θεσσαλονίκη 1970. (Περιέχονται στοιχεία και περί Εβραίων ή Ιουδαίων ή Ισραηλιτών).
- 298. Γρατσέα Γεωργ.** Το Σάββατο εν Κουμράν και τη Καινή Διαθήκη. Αθήναι 1971, σελ. 218.
- 299. Κωνσταντίνη Μωϋσή.** Η συμβολή των Εβραίων εις τον Απελευθερωτικό Αγώνα των Ελλήνων. Αθήναι 1971, σελ. 14. (Αναφέρεται στην Ελληνική Επανάσταση του '21).
- 300. Λεωνίδα** - Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης. Π. Διαθήκη και Ισραήλ. Κείμενο διαλέξεως. Θεσσαλονίκη 1971. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
- 301. Λύδια Γ.** Ιουδαίος. Αθήναι 1971, σελ. 224. (Εξιστορείται το μαρτύριο των Εβραίων κατά τον Β' παγκόσμιον πόλεμο).
- 302. Μηρτασιώτη Παν.** Η προ Χριστού παιδαγωγία. Αθήναι 1971. (Στοιχεία περί της παιδαγωγικής σημασίας της Π. Διαθήκης).
- 303. Μωϋσή Ασέρ.** Η πασχαλινή διήγησης. Εικονογραφημένη. Αθήνα 1971, σελ. 110. (Το πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο με έμμετρον ελληνικήν μετάφραση. Εκτενής ιστορική και επεξηγηματική εισαγωγή).
- 304.** Ομιλίες για τον Ιουδαϊσμό. Αθήνα 1971. Έκδ. Ισραηλτικής Κοινότητος. (Δύο ομιλίες στα πλαίσια της 8ης Παγκόσμιας Ημέρας της Βίβλου, με εισήγηση της Ροζάρ Ασέρ).
- 305. Σιμνη Μπαρούχ.** Οι Εβραίοι. Ματιές στη μακρά ιστορία τους, ως την εμφάνιση του Ισλάμ. Αθήναι 1971, σελ. 206. (Ιστορία του εβραϊκού λαού από τον Πατριάρχη Αβραάμ μέχρι της εμφάνισης του Ισλαμισμού).
- 306. Τρεμπέλα Παν.** Υπόμνημα εις το Άσμα Ασμάτων. Αθήναι 1971, σελ. 128.
- 307. Χαΐμν Βικτωρίας.** Οι μεγάλοι Πατέρες της Βίβλου. Αθήναι 1971. Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου. (Ομιλία για τον εορτασμό της παγκόσμιας ημέρας της Βίβλου).
- 308. Χατζή Δημ.** Το τέλος της μικρής μας πόλης. 3η έκδοσις. Αθήνα 1971. (Το έργο αυτό αναφέρεται στα Ιωάννινα και στις σελ. 43 - 76 υπάρχει το διήγημα με τίτλο "Σαμπεθά'ι Καμπελής").
- 309. Κιρκασίου Θεοδ.** Τα αινίγματα των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης. Αθήναι 1972.
- 310. Κωνσταντίνη Μωϋσή.** Ο οικονομικός κύκλος των Εβραίων. Αθήναι 1972. (Η οικονομική ζωή του εβραϊκού λαού από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της ιδρύσεως του κράτους του Ισραήλ).
- 311. Μακρή Σάκη.** Βίβλος και Ισραήλ. Αθήναι 1972. (Ιστόρημα για την πορεία του λαού του Ισραήλ από τη διασπορά του μέχρι το σύγχρονο Ισραήλ).
- 312. Μαργαρίτου - Στρουζα Σάσας.** Σολομώντα: Άσμα Ασμάτων. Αθήναι 1972, σελ. 30.
- 313. Μπαλίκ Χαΐμ Ναχμάν.** (μετ. Μωραΐτινη Μαρίας). Πουήματα. Αθήνα 1972. Έκδοσις Μπενέ Μπερίτ - Στοά Φίλων.
- 314. Πατρινέλη Νικ.** Εβραίοι και Έλληνες. Ο θρησκευτικός και υλιστικός δογματισμός χωρίς μάσκα. Αθήναι 1972, σελ. 198.
- 315. Ραμπιν Χ.** Η αναγέννησις της εβραϊκής γλώσσας. Αθήναι 1972. Έκδοσις "Σύγχρονο Ισραήλ".
- 316. Σεφέρη Γιώργου.** Άσμα Ασμάτων. Μετάφραση στη σύγχρονη ελληνική. Αθήνα 1972.

- 317. Ανθεμιδη Αχιλλέα.** Αποκέντρωσις και αυτοδιοικήσεις εις το κράτος του Ισραήλ. Αθήναι 1973, σελ. 23.
- 318. Γκουντοπούλου Τριανταφύλλου** - ιερῶς. Ο Ιωσήφ. Θεατρικόν ἔργο, εικονογραφημένο. Βόλος 1973.
- 319. Δημητριάδης Βασ.** Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. ιη' + 464. 'Εκδοσις Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. (Περιγραφή της Θεσσαλονίκης του 17ου αιώνα με στοιχεία για τους Εβραίους κατοίκους της).
- 320.** Ελλάς και Εβραίοι. Αθήναι 1973 - 'Εκδ. Εθνικού Εβραϊκού Κεφαλαίου. (Μονογραφία για τις σχέσεις Ελλήνων και Εβραίων).
- 321. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Τέσσερα εβραϊκά ορόσημα: Θ. Χέρτολ - Δαβίδ Μπεν Γκουριόν - Σ. Αγκνόν - Γιοσέφ Ελιγιά. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 62. 'Εκδοσις Συνδέσμου Ελλάς - Ισραήλ. (Κείμενο ομιλιών αναφερομένων στη δραστηριότητα των προαναφερόμενων εβραϊκών προσωπικοτήτων).
- 322. Κατσαρέα Γρηγ.** Το βιβλίο του Ενώχ, το χαρκτηρισθέν ως απόκρυφον. Αθήναι 1973, σελ. 184.
- 323. Κορδάτου Γιάννη.** Αρχαίες θρησκείες και Χριστιανισμός. Αθήνα 1973. (Αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ο Ιουδαϊσμός σε σχέση με τον Χριστιανισμό).
- 324. Κορδάτου Γιάννη.** Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος. Αθήνα 1973. (Περιλαμβάνει σημαντικά στοιχεία για τη Σοσιαλιστική Οργάνωση "Φεντερασίων" των Εβραίων της Θεσσαλονίκης).
- 325. Μαρξ Καρλ.** (Μετ. Παπαδέα Φ.). Το εβραϊκό ζήτημα. Αθήνα 1973, σελ. 57. 'Εκδοσις 2α σε μετάφραση Γ. Κρητικού και εισαγωγή Μ. Ρόσι. Αθήνα 1978, σελ. 141.
- 326. Μωϋσή Ασέρ.** Η ονοματολογία των Εβραίων της Ελλάδος. Αθήνα 1973, σελ. 23. (Η ιστορία, η προέλευση και η σημασία των κυρίων και οικογενειακών ονομάτων των Εβραίων της Ελλάδος).
- 327. Μωϋσή Ασέρ.** Οι Ψαλμοί του Δαβίδ. Αθήνα 1973, σελ. 351. (Εβραϊκό κείμενο και παράλληλη, κατά σελίδα, μετάφραση σε νεοελληνική γλώσσα).
- 328. Ραυτόπουλου Κων.** Ο διεθνής Εβραϊσμός και μασονισμός εν τω κόσμω. Αθήναι 1973, σελ. 56.
- 329. Τρεμπέλα Παν.** Ο θάνατος του Ααρών και του Μωϋσέως. Αθήναι 1973, σελ. 195.
- 330. Χαστούπη Αθ.** Μελέται εισαγωγικά εις την Π. Διαθήκην. Αθήναι 1973. (Εξετάζεται η σχέση της Π. Διαθήκης προς την Αρχαιολογία, τα χειρόγραφα του Κουμράν και τα συγαριθικά κείμενα).
- 331. Βάβαλη Πέτρου.** Ο Ισραηλινός νεοναζισμός. Η αλήθεια για τα εγκλήματα γενοκτονίας των Ισραηλινών στα χωριά του Νοτίου Λιβάνου. Αθήναι 1974.
- 332. Βατούδη Ξενοφ.** Το σύγχρονο Ισραήλ. 'Ενα ταξίδι. Αθήνα 1974.
- 333. Ζωγραφάκη Γεωργ. In Memoriam.** Αφιέρωμα εις την μνήμην των Ισραηλινών θυμάτων ναζισμού εν Ελλάδι. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 504.
- 334. Ζωγράφου Λίλης.** Οι Εβραίοι κάποτε (Μίκαελ). Β' έκδοσις. Αθήναι 1974, σελ. 318 (Μυθιστόρημα που βασίζεται σε ιστορικά στοιχεία για το ολοκαύτωμα του Ελληνικού Εβραϊσμού).
- 335.** - Ιστορία του λαού του Ισραήλ μέχρι το 1880. Αθήνα 1974, σελ. 360. 'Εκδοσις Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου.
- 336. Καμπανέλλη Ιακ.** Μαουτχάουζεν. Αθήνα 1974. 'Εκδοσις 8η, 1981, σελ. 285. (Η γνωστή αφήγηση από το στρατόπεδο συγκεντρώσεως - κείμενο οπωσδήποτε εβραϊκού ενδιαφέροντος).
- 337. Κατονέλσον Γισακά.** Το τραγούδι του σφαγιασθέντος εβραϊκού λαού. Ποιήματα. Σε ελεύθερη μετάφραση και απόδοση στα ελληνικά υπό Μπαρούχ Σιμπή. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 80.
- 338. Μενασσέ Αλβέρτου, Birkenau Aouschwitz II.** Θεσσαλονίκη 1974. (Αναμνήσεις αιχμαλωσίας και αφήγηση για το πως χάθηκαν 72.000 'Ελληνες Εβραίοι). 'Εκδοσις Κέντρου Πληροφοριών Ιερουσαλήμ.
- 339.** - Μεσανατολικά θέματα. Ισραήλ - Ιορδανία και Παλαιστίνη. (Αθήνα) 1974, σελ. 4. 'Εκδοσις Κέντρου Πληροφοριών Ιερουσαλήμ.
- 340. Μιζάν Ισαάκ - Φελούς Ιακώβ.** Σααρέ Τεφίλα - Πύλαι των Προσευχών. Αθήνα 1974, σελ. 680. 'Εκδοσις Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου. (Προσευχολόγιο δια τας καθημερινάς, Σάββατα, εορτάς και νεομηνίας. Εβραϊκό κείμενο με αντίστοιχη ελληνική μετάφραση).
- 341. Μόλλο Μιχαέλ. In Memoriam.** Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 502. 'Εκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης.
- 342. Ρόντισον Μαξιμ.** (Μετ. Καρατζά Λεων.). Το Ισραήλ και οι 'Αραβες. Αθήναι 1974, σελ. 336.
- 343. Βάβαλη Πέτρου.** Κουνέιτσα. 'Ενα έγκλημα πολέμου του Ισραηλινού φασισμού. Αθήναι 1975, σελ. 90.
- 344. Βασιλόπουλου Χαράλ.** Η Εβραϊομασονία ξεσκεπάζεται. Αθήναι 1975, σελ. 232.
- 345. Γιαννουλάτου Αναστ.** Βασικά πλευράι του Ιουδαϊσμού. Τεύχος Α'. Αθήνα 1975, σελ. 108.
- 346. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Περίπατος ανάμεσα από τα Εβραϊκά Γράμματα (Νεώτεροι Εβραίοι λογοτέχνες). Κείμενο ομιλίας. Θεσσαλονίκη 1975. 'Εκδοσις Ισραηλιτικής Μορφωτικής Λέσχης "Η Αδελφότης".
- 347. Κάιμη Ιούλιου.** Παραδόσεις. 'Εκδοσις 2η. Αθήνα 1975, σελ. 96. (Σύντομες ιστορίες αναφερόμενες σε πρόσωπα της Βίβλου).
- 348. Κορνάρου Θέμου.** Στρατόπεδο του Χαϊδαρίου. Αθήνα 1975. (Αναφέρεται σε βασανισμούς και Εβραίων κρατουμένων ομηρών στο προαναφερόμενο στρατόπεδο).
- 349. Μπεναρόγια Αβραάμ.** Η πρώτη ιστορία του ελληνικού προλεταριάτου. Αθήνα 1975. (Περιέχει στοιχεία περί της συμβολής των Εβραίων στο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα).
- 350. Παραφεντίδου Αλεξάνδρας.** Ο ποιητής του μεγάλου διωγμού: Γισακά Κατονέλσον. Κείμενο ομιλίας. Θεσσαλονίκη 1975. 'Εκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών "Η Αδελφότης".
- 351. Πασόβ Μείρ.** (Μετ. Ρόζας Ασέρ). Η ειρήνη στη Βίβλο. Αθήνα 1975. 'Εκδοσις Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου. (Αναφέρεται στη 12η Παγκόσμιο Ημέρα της Βίβλου με ιστορικά στοιχεία πάνω στο θέμα της ειρήνης).
- 352. Χατζηκώστα Λεόντιου.** Παλαιοδιαθηκικά άνθη. Λευκωσία 1975. (Συλλογή από κείμενα των ιστορικών και προφητικών βιβλίων καθώς και των καθαρά ποιητικών όπως Ψαλμοί - Παροιμίες).
- 353. Βαλαώρα Β.** Στα βήματα του Μωϋσέως. Αθήνα 1976, σελ. 5. (Εντυπώσεις από την Ιορδανία).
- 354. Δελατόλλα Γεωργ.** Τα μυστικά σχέδια του διε-

- θνούς Σιωνισμού. (Τα πρωτόκολλα των σοφών της Σιών). Πρόλογος - σχόλια - απόδοση στα νεοελληνικά: Ν. Ψαρουδάκη. Αθήναι 1976, σελ. 143.
- 355. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Σιωνισμός. Το Εθνικό Απελευθερωτικό Κίνημα του εβραϊκού λαού. Θεσσαλονίκη 1976. (Εκδόσεις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ". (Ομιλία επί του περιεχομένου και των επιδιώξεων του Σιωνισμού).
- 356. Κυριαζόπουλου Βασ.** Τα πενήντα χρόνια του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1926 - 1976). Θεσσαλονίκη 1976. (Περιέχει στοιχεία για τον ρόλο της Ισραηλιτικής Κοινότητας στην πνευματική ζωή της πόλεως καθώς και για την ανέγερση του Πανεπιστημίου στο χώρο των εβραϊκών νεκροταφείων).
- 357. Κωνσταντινίδη Αλέκου.** Σιωνισμός. Διεθνής συνωμοσία ή απολυτρωτικό κίνημα; Κύπρος 1976, σελ. 20.
- 358. Νεχάμα Ιωσήφ. In Memoriam.** Θεσσαλονίκη 1976. Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. (Χρονικό της εξοντώσεως των Εβραίων της Ελλάδος. Συνεπτυγμένη έκδοση στα ελληνικά).
- 359. Περάνθη Μιχ.** Δώδεκα Διαλέξεις. Παπαδιαμάντης... Γιώσεφ Ελιγιά. Αθήνα 1976, σελ. 401.
- 360. Sayegh Favez.** 1. Ο αποικιοκρατικός σιωνισμός στην Παλαιστίνη. (Μετ. Στ. Δημητρίου). 2. Σιωνιστικός και Ισραηλινός επιθετισμός (Μετ. Διον. Διβάρη). 3. Σιωνισμός Ν. Αφρική και Απαρτχάιντ, το παράδοξο τρίγωνο (Μετ. Διον. Διβάρη). Αθήναι 1976, σελ. 133.
- 361. Σίμπη Μπαρούχ.** Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1976. (Στοιχεία για την ιστορία τους).
- 362. Συλλανταβού Γιάννη.** Επιστροφή στη γη της Επαγγελίας. Πρόλογος Παν. Κανελλόπουλου. Αθήνα 1976, σελ. 122. (Εντυπώσεις από το κράτος του Ισραήλ).
- 363. Σωτηρόπουλου Νικ.** Ο Ιησούς - Γιαχβέ. Αθήναι 1976, σελ. 345.
- 364. Φένελον Φανία.** Αναβολή για ορχήστρα. Αθήνα 1976. Νεωτ. έκδοση (σε μετάφραση Ειρήνης Μπουζαλή). Αθήνα 1979, σελ. 341.
- 365. Αγγελάκη Μανώλη - Χρήστου.** Γη Μωϋσή. Ποιήματα. Αθήνα 1977, σελ. 30.
- 366. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Μαρδοχαίος Φριζής, ο πρώτος ανώτερος Αξίος που έπεσε μαχόμενος στον Ελληνο - ιταλικό πόλεμο. Αθήνα 1977, σελ. 63. Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου.
- 367. Θέμελη Χρυσόστομου - Μητροπολίτου Μεσσηνίας.** Η εν Μεσσήνη κατ' εν έτει 1843 εκχριστιάνισις Εβραίων. Ανάτυπον εκ των Πρακτικών του Α' Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών. Καλαμάτα 1977, σελ. 17 - 36.
- 368. Θεόδωρου Ν.** Έλληνες χριστιανοί αγρυπνείτε! Ανάμεσά μας κυκλοφορούν οι πράκτορες των Σιωνιστών Εβραίων, Ιεχωβάδες Έλληνες. Αθήναι 1977, σελ. 20.
- 369. Κορναράκη Ι.** Ο Ιούδας ως ομαδικός ενοχικός αρχέτυπος. Βιωματικά καταστάσεις του ενοχικού διαλόγου. Θεσσαλονίκη 1977.
- 370. Ναουμίδη Σπ.** Η περιτομή. Ιστορικές και ζωγραφικές μαρτυρίες. Αθήνα 1977, σελ. 64.
- 371. Οκονόμου Ηλία.** Γραμματική αρχαίας εβραϊκής γλώσσης. Αθήναι 1977, σελ. 317.
- 372. Πασχάλη Αθ.** Αρχαίοι πολιτισμοί Μέσης Ανατολής και Μεσογείου... Εβραίοι. Αθήνα 1977, σελ. 295.
- 373. Ρανσιμάν Στήβεν.** (Μετ. Παπαρρόδου Νικ.). Ιστορία των σταυροφοριών. Τόμος Ι. Η πρώτη Σταυροφορία και η ίδρυσις του βασιλείου της Ιερουσαλήμ. Αθήνα 1977, σελ. 339.
- 374. Ρουχαντζέ Α.** (Μετ. Χριστοδουλίδη Μ.). Οι Εβραίοι στην ΕΣΣΔ. Αθήνα 1977, σελ. 55 (Πως ζουν και πως εργάζονται οι Σοβιετικοί πολίτες εβραϊκής καταγωγής).
- 375. Σίμπη Μπαρούχ.** Οι Σαμαρίτες. Μια συναγωγή τους στη Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη 1977, σελ. 31.
- 376. Φουράκη Γιάννη.** Σιωνιστικές συνωμοσίες. Αθήνα 1977, σελ. 427.
- 377. Χέρτσονγκ Χαΐμ.** (Μετ. Παπαρρόδου "Ν."). Ο πόλεμος της εξιλεώσεως. Αθήνα 1977. Έκδοσις ΔΕΚ/ Γεν. Επιτελείου Στρατού. (Στοιχεία στρατηγικής για τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ).
- 378. Βάβαλη Πέτρου.** Μεναχέν Μπεκίν, ο "χασάπης" του Ντεϊόρ Γιασίν. Αθήνα 1978, σελ. 256.
- 379. Βακαλόπουλου Κων.** Χριστιανικές συνοικίες και επαγγέλματα της Θεσσαλονίκης στα μέσα του 19ου αιώνα. Θεσσαλονίκη 1978.
- 380. Βερέττα Μάριου.** Τα χειρόγραφα της Νεκρής Θάλασσας. Αθήνα 1978. (Περγαμηνές και πάπυροι που περιέχουν ιουδαϊκά θρησκευτικά κείμενα από τον 3ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 8ο μ.Χ. αιώνα). 2η έκδοση Αθήνα 1988, σελ. 441.
- 381. Ελιγιά Γιώσεφ.** Εβραϊκά μελετήματα. Θεσσαλονίκη 1978. (Σειρά άρθρων αναφερόμενων σε Εβραίους φιλόσοφους, ποιητές, καλλιτέχνες καθώς και σε θέματα σχετικά με τον Ιουδαϊσμό).
- 382. Κάισλερ Αρθούρου.** Η δεκάτη τρίτη φυλή. Αθήνα 1978, σελ. 176. (Ιστορική μελέτη με θέμα των επιδράσεων των Χαζάρων στην πορεία του Εβραϊκού Έθνους).
- 383. Lods Adolphe** (Μετ. Βερέτα Μ.) Ο Μωϋσής. Αθήναι 1978, σελ. 384.
- 384. Μπρέχτ Μπέρτολτ** (Μετ. Πλωρίτη Μ.). Ο δάσκαλος - Η Εβραία. Αθήνα 1973, σελ. 111.
- 385. Νεχάμα Ιωσήφ.** Ιστορία των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1978.
- 386.** - Οι Ισραηλίτες της Κερκύρας. Χρονικό επτά αιώνων. Κέρκυρα 1978. Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Κερκύρας.
- 387. Παπαδόπουλου Ν.** Οι τάφοι των βασιλέων της δυναστείας του Δαβίδ. Εν Αθήναις 1978, σελ. 63.
- 388. Πατατζή Σωτήρη.** Ματωμένα χρόνια. Β' έκδοσις. Αθήνα 1978. (Στις σελ. 181 - 200 αναφέρεται η τραγωδία των Εβραίων της Θεσ/νίκης κατά την Κατοχή).
- 389. Πέτσου Χαρ.** Το φάντασμα του 'Αουσβιτς. Διηγήματα. Αθήνα 1978 (στο πρώτο διήγημα περιγράφονται δραματικές στιγμές ενός Εβραίου που γύρισε από το στρατόπεδο του 'Αουσβιτς).
- 390.** Στοιχεία ιστορίας της Ισραηλιτικής Κοινότητας. Θεσσαλονίκη 1978.
- 391. Χαστούρη Αθ.** Το βιβλίου του Αββακούμ. Αθήνα 1978. (Εισαγωγή - πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο - ελληνική μετάφραση και σχολιασμός του κειμένου).
- 392. Αμουσίν Ιωσήφ.** (Μετ. Πετσίνη Λ.). Τα πανάρχαια χειρόγραφα της Νεκρής Θάλασσας. Αθήναι 1979, σελ. 303. Νεώτερη έκδοση το 1984. (Αρχαιολογική πραγματεία με θέμα την ανακάλυψη και σημασία των χειρογράφων του Κουμράν).

- 393.** - Βιβλίο μνήμης. Αθήνα 1979 (Περιέχονται τα ονοματεπώνυμα Ελλήνων μελών των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων που χάθηκαν στα χιτλερικά στρατόπεδα). Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου.
- 394. Γουέσσκοτ Γουίλιαμ.** Εισαγωγή στην καβαλά (Kabalah). Εισαγωγή στην καβαλιστική φιλοσοφία. Αθήνα 1979.
- 395. Green Gerad.** (Μετ. Ζελομοσίδη Κ.). Ολοκαύτωμα. Αθήνα 1979, σ. 464. (Η ιστορία δύο γερμανικών οικογενειών εκ των οποίων η μία εβραϊκή).
- 396. Διακογιάννη Κυριάκου.** Οι σαρκοφάγοι του Ελληνισμού. Αθήνα 1979, σελ. 557.
- 397. Lods Adolphe** (Μετ. Μορφίνη Μελίνας). Ο Ιουδαϊσμός σαν πρόδρομος του Χριστιανισμού. Αθήνα 1979, σελ. 296. (Εξετάζεται το ιστορικό πλαίσιο, η διαμόρφωση και τα γενικά χαρακτηριστικά του πρωταρχικού Ιουδαϊσμού).
- 398. Μοσκόφ Κωστή.** Εισαγωγή στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης. Θεσσαλονίκη 1979. (Με στοιχεία και για τη Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία "Φεντερασιόν" των Εβραίων της Θεσσαλονίκης).
- 399. Μπεράτη Γιάννη.** Το πλατύ ποτάμι. Πολεμικό αφήγημα. Αθήνα 1979. (Περιλαμβάνει στοιχεία και από τη συμμετοχή των Εβραίων στον ελληνοϊταλικό πόλεμο).
- 400. Παναγιωτόπουλου Ε.** Ιουδαίοι και Χριστιανοί. Αναφορές εις κοινά σημεία πίστεως. Θρησκευολογική μελέτη. Αθήνα 1979.
- 401. Πέρπερη Θεοδ.** Η περιφανεστάτη Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη 1979. (Περιέχει στοιχεία για την Ισραηλινή Κοινότητα της εποχής του μεσοπολέμου, ανέκδοτα για Εβραίους κ.ά.).
- 402. Τρεμπέλα Παν.** Μωϋσής, ο ελευθερωτής του Ισραήλ. Αθήνα 1979, σ. 224.
- 403. Τρεμπέλα Παν.** Μωϋσής, ο θεόπνευστος νομοθέτης. Αθήνα 1979, σελ. 220.
- 404. Φανουργάκη Β.** Αι Ωδαί του Σολομώντος. Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 183.
- 405. Χαστούπη Αθ.** Το ιουδαϊκόν προσευχητάριον, Ιεροσόλυμα 1979. (Ανάλυση του Σιδδούρ ήτοι προσευχών, ανθολογίας εποικοδομητικών και κατανοητών αναγνώσμάτων κ.λπ.).
- 406. Αοιτς Μ.** (Μετ. Ευσταθιάδη Στάθη). Γυμνοί ανάμεσα στους λύκους. Οι τελευταίες ημέρες του Μπούχενβαλντ. Αθήνα 1980, σελ. 424.
- 407. Βασιλόπουλου Χαράλ.** Τα πρωτόκολλα των σοφών της Σιών. Τα σκοτεινά σχέδια των Σιωνιστών. Αθήνα 1980, σελ. 160.
- 408. Βελλά Βασ.** Εβραϊκή αρχαιολογία. Αθήνα 1980. (Αναδρομή στην ιστορία και εξέλιξη του ιουδαϊκού πολιτισμού, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την ελληνιστική περίοδο).
- 409. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Θεσσαλονίκη. Εκατό χρόνια λογοτεχνικής ζωής. Θεσσαλονίκη 1980. (Με αναφορές σχετικά με τους Εβραίους καθώς και ειδικό λήμμα για τον Μπαρούχ Σιμπτή).
- 410. Ιωάννου Γιώργου.** Το δικό μας αίμα. Συλλογή αφηγημάτων. Αθήνα 1980. (Στις σελ. 45 - 61 υπάρχει το αφήγημα "Το ξεκλήρισμα των Εβραίων").
- 411.** - Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας. (Κατά μετάφρασιν Σάββα Αγουριόδη). Αθήνα 1980, σελ. 534.
- 412. Λεονταρίτη Γ.** Το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κίνημα κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο. Αθήνα 1980. (Περιέχει ενδιαφέροντα στοιχεία για την "Φεντε-
ρασιόν" των Εβραίων της Θεσσαλονίκης μετά την απελευθέρωση της πόλεως από τους Τούρκους).
- 413. Livingston Richard.** Η επίδραση της ελληνικής και εβραϊκής παράδοσης πάνω στα ιδεώδη της Δύσης. Φιλοσοφική και θρησκευτική μελέτη. Ανάτυπο από το περιοδικό "Χρονικά", Αθήνα, τεύχος Μαρτίου 1980.
- 414. Μαντέλ Γκαμπριέλ - Αϊζελέ Πέτρα** (Μετ. Βλάχου Νικ.). Σολομών, ο θρυλικός βασιλιάς. Αθήνα 1980, σελ. 319.
- 415. Μουτσόπουλου Νικ.** Θεσσαλονίκη 1900 - 1917. Θεσσαλονίκη 1980. (Περιέχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό και ιστορίες για την παλαιά Θεσσαλονίκη και το εβραϊκό στοιχείο της).
- 416. Ντην Κάρολου** (Μετ. Χαραλαμπίδη Κ.). Η Θεσσαλονίκη. Θεσ/νίκη 1980. (Μεταξύ άλλων ο ρόλος της Ισραηλιτικής Κοινότητας στην ανάπτυξη της πόλεως).
- 417. Οικονόμου Ηλία.** Περίγραμμα φυσικής γεωγραφίας της βιβλικής Παλαιστίνης. Αθήνα 1980, σελ. 95.
- 418. Παντελεήμονος** - Μητροπολίτου Κορινθίας. Εβραίοι και Χριστιανοί. Κόρινθος 1980, σελ. 51.
- 419. Πετρόπουλου Ηλία.** Η πυρκαγιά του 1917. Θεσσαλονίκη 1980. (Στοιχεία και φωτογραφίες για την πυρκαγιά που κατέστρεψε εβραϊκές περιουσίες).
- 420. Πόντα Σωτ.** Εντυπώσεις για τους Αγίους Τόπους και τη γεωργία του Ισραήλ. Αθήνα 1980.
- 421.** - Σιμπτή Μπαρούχ. Ένας Ελληνοεβραϊός στοχαστής και ιστορικός. Επιμέλεια: Γεωργ. Ζωγραφάκη, Θεσσαλονίκη 1980. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
- 422. Σιμωτά Παν.** Σημειώσεις εβραϊκής γραμματικής. Θεσ/νίκη 1980, σελ. 80.
- 423. Σταθάκη Νικ.** Στανρός και μενορά. Αθήνα 1980. (Διαλέξεις και άρθρα περιόδου 1976 - 1980).
- 424. Τοβάρτς Στέφαν.** (Μετ. Μεραναίου Κωστή). Μενοράχ... Αθήνα 1980, σ. 156. (Ιστορικό διήγημα με θέμα την αιχμαλωσία και μεταφορά των Εβραίων στη Βαβυλώνα, το 455 π.Χ.).
- 425. Χαστούπη Αθ.** Μιδράς. Εισαγωγική στη Μιδραστική λογοτεχνία (= κηρυγματική εξήγηση της Βίβλου). Αθήνα 1980.
- 426. Χαστούπη Αθ.** Φιλοσοφική γραμματεία του Ιουδαϊσμού των μέσων χρόνων. Αθήνα 1980.
- 427. Αγγελή Φιλ.** "Δίκαιον" και "Δικαιοσύνη" εις τους Ψαλμούς του Δαβίδ. Αθήνα 1981, σελ. 77.
- 428. Αζάρ Εμιλ** (Μετ. Μουρελάτου - Ιγγλέση Ρένας). Το άγχος του βασιλιά Σολομώντα. Αθήνα 1981, σελ. 279.
- 429. Βίγλαρη Πάνου.** Υπατία, 2000 έτη γραικύλοι. Αθήνα 1981, σελ. 369.
- 430. Δενδρινού Ανδρ.** Ελληνικός Σιωνισμός. Αθήνα 1981, σελ. 172.
- 431. Δημόπουλου Κ.** Άγιοι τόποι και το νεοσύστατο κράτος. Αθήνα 1981, σελ. 67.
- 432. Εκάρε Ντήτριχ.** Σιωνισμός. Από τον Μωϋσή στον Λένιν. Αθήνα 1981, σελ. 63.
- 433. Ελιγιά Γιωσέφ.** Άσμα Ασμάτων. Ψαλμοί. Επιμέλεια: Γ. Ζωγραφάκη. Αθήνα 1981, σελ. 206.
- 434. Ενεπεκίδη Πολυχρόνη.** Η Θεσσαλονίκη στα χρόνια 1875 - 1912. Τόμοι 2. Θεσσαλονίκη 1981. (Γερμανοί και Αυστριακοί πολιτικοί, διπλωμάτες και συγγραφείς αφηγούνται, μεταξύ άλλων, για

- τη ζωή και τους θεσμούς των Εβραίων της Θεσσαλονίκης στην ιστορούμενη από τον συγγραφέα περίοδο).
- 435. Κάλβου Ανδρ.** Οι ψαλμοί του Δαβίδ. Κείμενα - Επιμέλεια: Γιάννη Δάλλα. Αθήνα 1981, σελ. 333.
- 436. Κορνέγεφ Λεβ.** (Μετ. Φωτόπουλου Μ.) Ισραήλ. Μύθοι και πραγματικότητες. Αθήνα 1981, σελ. 87.
- 437. Κούνιο Χάιντς Σαλβατώρ.** Έζησα το θάνατο. Το ημερολόγιο του αριθμού 109565. Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 560. (Εφιαλτικές αναμνήσεις από τα ναζιστικά στρατόπεδα και μαρτυρίες - ντοκουμέντα από επίσημες πηγές).
- 438. Σακελλιώνα Γ.** Ο Ελληνοεβραϊός ποιητής Γιώσεφ Ελιγιά - Αναζήτηση ποιότητας. Ανάπτυπο από την "Ηπειρωτική Εστία". Θεσ/νίκη 1981. (Ενδιαφέρονσα μελέτη για το έργο του ποιητή).
- 439. Φλωρεντίν Ραχήλ.** Ψυχολογικές επιπτώσεις του εβραϊκού ολοκαυτώματος στα παιδιά των επιζώντων. Θεσσαλονίκη 1981. (Συγκριτική μελέτη δύο κοινωνιών: της Ελλάδος και του Ισραήλ).
- 440. Χαστούπη Αθ.** Ιστορία του Ιουδαϊσμού. Αθήνα 1981. (Από τους πατριαρχικούς χρόνους μέχρι τη σύγχρονη εποχή).
- 441. Χαστούπη Αθ.** Χαλαγική γραμματεία του Ιουδαϊσμού των μέσων χρόνων. Αθήνα 1981 (Συνοπτική παρουσίαση της νομικής γραμματείας του Ιουδαϊσμού με αναφορά στα ταλμουδικά υπομνήματα κ.ά.).
- 442. Χότκεβιτς Γκνατ** (Μετ. Πολιτόπουλου Γ.) Αβηρόν. Αθήνα 1981, σελ. 98.
- 443. Αντωνίου Τάκη.** Ιούδας, ο γιός του Ραβέλ. Μια άγνωστη ιστορία της ζωής του. Αθήνα 1982, σελ. 84.
- 444. Βακαλόπουλου Αποστ.** Μακεδονία. 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας. Επιμέλεια: Μ.Β. Σακελλαρίου. Αθήνα 1982. (Περιλαμβάνει στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσ/νίκης).
- 445. Δενδρινού Ανδρ.** Πρόβλημα Ισραήλ. Στοιχεία περί Σιωνισμού. Αθήνα 1982, σελ. 133.
- 446. Κανέτι Ελίας** (Μετ. Δήμου Ν.). Οι φωνές του Μαροκιάς. Αθήνα 1982. (Ταξιδιωτικό αφήγημα με αρκετά στοιχεία για τους Μαροκινούς Εβραίους).
- 447. Καραϊσκάκη Σίτσας - Φεστ Χέρμαν.** Εβραίοι και Κομμουνισμός. Αθήνα 1982, σελ. 92.
- 448. Μαρτίνη Γιώργου.** Μολυβένια και ανθρώπινα. Αθήνα 1982. (Διήγημα από τη ζωή και τους διωγμούς των Εβραίων της Θεσσαλονίκης).
- 449. Μπάρντες Μώρις.** Η γη της Επαγγελίας. Αθήνα 1982, σελ. 158.
- 450. Σταθάκη Νικ.** Από τη στάχτη στη ζωή. Πρόλογος: Ηλία Οικονόμου. Αθήνα 1982. (Ταξιδιωτικές εντυπώσεις 1976 και 1979 από το Ισραήλ).
- 451. Harwood Richard.** Μύθος ή ολοκαύτωμα 6.000.000 νεκροί; Αθήνα 1982, σελ. 128.
- 452. Βακαλόπουλου Αποστ.** Ιστορία της Θεσσαλονίκης. Θεσ/νίκη 1983. (Περιλαμβάνει στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα της συμπτρωτεύουσας).
- 453. Βουλγαράκη Δαμιανού.** Αλβανία. Λάρισα 1983. (Αναφέρεται και στον ηρωικό θάνατο του Ελληνοεβραίου Συνταγματάρχη Μαρδοχαίου Φριζή).
- 454. Δημητριάδη Βασ.** Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας 1430 - 1912. Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 566. (Με ενδιαφέρουσες αναφορές στην Ισραηλιτική Κοινότητα).
- 455. Ευστρατιάδου Αλίκης.** Δύσβατο πέρασμα. Μυθιστόρημα. Αθήνα 1983. (Αναφέρονται και πραγματικά περιστατικά από τα μαρτύρια των Εβραίων στα στρατόπεδα συγκεντρώσεων).
- 456. Καψάλα Δ.** Εχθροί του Ελληνισμού. Σιωνισμός. Θεσσαλονίκη 1983, σ. 166.
- 457. Μιχαλά Τάσου.** Στ' αγνάρια του Μωϊσή και των βεδουϊνών. Αθήνα 1983, σελ. 138.
- 458. Μπαρντές Μώρις.** Σύγχρονοι καιροί. Αθήνα 1983, σελ. 112.
- 459. Παναγιωτόπουλου Αποστ.** Ιστορία της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1983. (Περιλαμβάνει και στοιχεία για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
- 460. Πιπεράκη Γιάννη.** Σιωνισμός. Χθες και σήμερα. Αθήνα 1983, σελ. 267.
- 461. Σιμνή Ιακώβ.** Συμβολή στην ιστορία των πρώτων Εβραίων στην Ελλάδα. Ιερουσαλήμ 1983.
- 462. Σιμνή Ιακώβ.** Το αρχέτυπο του Εβραίου στην ελληνική λαϊκή παράδοση. Ιερουσαλήμ 1983. (Μελέτη για τον τρόπο που εμφανίζεται γενικά ο Εβραίος στην ελληνική λαϊκή παράδοση).
- 463. Φουράκη Γιάννη.** Εβραίοι, οι πλαστογράφοι της ελληνικής ιστορίας. Βιβλίο Α' - Ημίτομοι Α - Β. Ελληνισμός και Εβραϊομασωνισμός. Αθήνα 1983, σελ. 287 + 342.
- 464. Βουλγαράκη Δαμιανού.** Αληθινές ιστορίες της Κατοχής. Λάρισα 1984. (Περιλαμβάνει και κεφάλαιο για τους Εβραίους στην Εθνική Αντίσταση. Βλ. σελ. 46).
- 465. Γρατσέα Γεωργ.** Φιλώνεια ιουδαϊκή κατήχηση με πυθαγόρεια θεμελίωση. Αθήνα 1984, σελ. 70.
- 466. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Παροιμίες των Εβραίων Σεφαραδί της Ελλάδος. Θεσσαλονίκη 1984. (Δοκίμιο συμβολής στη μελέτη της Λαδίνο = ισπανοεβραϊκής διαλέκτου).
- 467. Ιατρίδη Γιάννη.** (Μετ. Λυκιαρδοπούλου Αμαλίας). Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 - 1950. Ένα έθνος σε κρίση. Αθήνα 1984. (Στο β' μέρος του βιβλίου αυτού υπάρχει έρευνα με τίτλο "Οι Εβραίοι στην Ελλάδα την εποχή του πολέμου". Βλ. σελ. 184 - 197 όπου και κριτική βιβλιογραφία - συλλογή του Steven Bowman).
- 468. Καράντζαλη Τίτου.** Η περιτομή και η σύγχρονος τελετουργία αυτής παρ' Εβραίους. Αθήνα 1984, σελ. 48.
- 469. Λαρισαίου Μιχ.** Ζήτω το ρουσφέτι. Αθήνα 1984. (Περιλαμβάνονται στοιχεία σχετικά με την αντίσταση των Εβραίων εναντίον των Γερμανών).
- 470. Μουστάκη Γιώργου.** Οι πέντε μεγάλες θρησκείες του κόσμου. Αθήνα 1984, σελ. 354. (Σφαιρική θεώρηση του Ιουδαϊσμού, Βουδισμού κ.ά.).
- 471. Σιμνή Ιακώβ.** Η Συναγωγή. Μελέτη στην ελληνική. Ιερουσαλήμ 1984. (Απευθύνεται στους Έλληνες Εβραίους για τον εμπλουτισμό των γνώσεών τους πάνω σε ιουδαϊκά θέματα).
- 472. Σουλιώτη - Νικολαΐδη Αθ.** Ο Μακεδονικός Αγών. Η "Οργάνωση Θεσσαλονίκης" 1806 - 1908. Απομνημονεύματα. Πρόλογος: Σ. Α. Σουλιώτη. Εισαγωγή: Δ. Ξανάλατου. Θεσσαλονίκη 1959, σελ. XIV + 102.
- 473. Σταθάκη Νίκου.** Φλόγα και μνήμες. Αθήνα 1984. (Αναφέρονται περιστατικά που αφορούν τον ελληνικό εβραϊσμό).
- 474. Σταμπούλη Γεωργ.** Η ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912. Θεσσαλονίκη 1984. (Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, και λαογραφικά ήθη

και έθιμα με πολλές αναφορές στους Εβραίους).

- 475. Φραγκόπουλου Αθ.** Δαβίδ, ο βασιλεύς. Αθήναι 1984, σελ. 215.
- 476. Κραψίτη Βασ.** Η ιστορία της Παραμυθιάς. Αθήνα 1985. (Βλ. 4ο κεφάλαιο με θέμα τους Εβραίους της Παραμυθιάς).
- 477. Λιάκου Αντ.** Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (φεντερασιόν) και η Σοσιαλιστική Νεολαία. Τα καταστατικά τους. Θεσσαλονίκη 1985.
- 478. Ναρ Αλμπέρτου.** Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης. Τα τραγούδια μας. Θεσσαλονίκη 1985. Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. (Περιλαμβάνει ιστορικά στοιχεία για την εβραϊκή παρουσία στη συμπρωτεύουσα και κυρίως στο θέμα των Συναγωγών. Παράλληλα αποδίδει από την ισπανο - εβραϊκή στην ελληνική γλώσσα δημοτικά και λαϊκά τραγούδια).
- 479. Οικονόμου Ηλία.** Παραδόσεις αρχαιολογίας της Παλαιστίνης και βιβλικής θεολογίας. Αθήνα 1985, σελ. 493. Έκδοσις Πανεπιστημίου Αθηνών.
- 480. Χιώνη Διον.** Η αποκάθαρση του χριστιανισμού από τα εβραϊκά στοιχεία. Αθήνα 1985, σελ. 136.
- 481. Horkheimer Max.** Οι Εβραίοι και η Ευρώπη. Αθήνα 1985, σελ. 59.
- 482. Wagner R.** Ο Ιουδαϊσμός στη μουσική. Αθήνα 1985, σελ. 77.
- 483. Αλέγκρο Τζων.** (Μετ. Βερέττα Μ.). Οι άνθρωποι του Κουμράν. Αθήνα 1986. (Θέμα του βιβλίου αυτού είναι η σχέση μεταξύ της ιουδαϊκής αιρέσεως των Εσσαίων και των πρώτων χριστιανών).
- 484. Βαΐς Ρουθ.** Ένα τραγούδι χωρίς μουσική. Πολιτική αυτοβιογραφία. Αθήνα 1986.
- 485. Novits Myriam.** Το πέρασμα των βαρβάρων. Αθήνα 1986, σελ. 152. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
- 486. Μαγδαληνού** - Μοναχού και ιερέως. Διάλεξε... Αθήνα 1987, σελ. 92. (Απόψεις περί ορθοδόξων χριστιανών και Εβραίων).
- 487. Μπακόνι Ισθβάν.** Οι Εβραίοι, δουλέμποροι των λαών. Αθήνα 1987, σελ. 62. (Μελέτη αναφερόμενη στη διείσδυση του εβραϊκού στοιχείου στους διάφορους λαούς της υψηλίου).
- 488.** - Στοιές και επαναστάσεις. Β' έκδοσις. Αθήνα 1987.

Α' Προσθήκη 1895 - 1987

- 489. Ρεΐναχ Θεοδ.** (Μετάφρασις εκ του γαλλικού υπό Λαζ. Βελέη). Ιστορία των Ισραηλιτών από της διασποράς αυτών μέχρι των καθ' ημάς χρόνων. Εν Κερκύρα 1895, σελ. 291 + 15.
- 490. Κυριάκη Κ.** Οδηγός της νήσου Κερκύρας. Εν Αθήναις 1902. (Περιέχει στοιχεία και περί της Εβραϊκής Κοινότητας).
- 491. Φιλοθέου** - Αρχιμανδρίτου. Μέγα και θαυμαστόν προσκύνημα εις Παλαιστίνην και Σινά. Εν Αθήναις 1925, σελ. 272.
- 492. Κοφινιώτη Ευαγγ.** Παλαιστίνη, ήτοι ιστορία και γεωγραφία. Αθήναι 1931, σελ. 400.
- 493. Βελλιά Βασ.** Θρησκευτικά προσωπικότητες της Π. Διαθήκης. Τεύχος Α'. Ο Μωϋσής - Ο Σαμουήλ - Οι προφῆται Νάθαν και Αχία - Ο προφήτης Άμωσ - Ο προφήτης Ωσηέ. Εν Αθήναις 1934, σελ. 118.

- 494. Βελλιά Βασ.** Θρησκευτικά προσωπικότητες της Π. Διαθήκης. Τεύχος Γ' Ο προφήτης Ιερεμίας. Εν Αθήναις 1940, σελ. 369.
- 495. Βελλιά Βασ.** Θρησκευτικά προσωπικότητες της Π. Διαθήκης. Τεύχος Γ'. Ο προφήτης Ιερεμίας. Εν Αθήναις 1940, σελ. 369.
- 496. Γαλιτη Γεωργ.** Η χρήση του όρου αρχηγός εν τη Καινή Διαθήκη. Συμβολή εις το πρόβλημα της επιδράσεως του Ελληνισμού και του Ιουδαϊσμού επί της Κ. Διαθήκης. Αθήναι 1960, σελ. 184.
- 497. Μακράκη Αν.** Ερμηνεία των Ψαλμών του Δαβίδ και των εννέα ωδών της Εκκλησίας. Τόμοι 2. Εν Αθήναις 1962, σελ. 1040 (και οι 2 τόμοι).
- 498. Μακράκη Αν.** Ερμηνεία εχ
- 499. Klausner J.** Επίτομος ιστορία της νεοεβραϊκής λογοτεχνίας. Μετάφρασις, πρόλογος και προσθήκη υπό Ασέρ Ρ. Μωϋσή. Αθήναι 1966.
- 500. Οικονόμου Ηλία.** Το βιβλίον της Εσθήρ. Φιλολογική, ιστορική και θεολογική προβληματολογία. Αθήναι 1967, σελ. 158.
- 501. Λούντζη Ερμάνου.** (Μετάφρασις Αβιγαήλ Λούντζη - Νικοκάρου). Τα Επτάησα επί Γάλλων Δημοκρατικών. Κέρκυρα 1971. (Περί του εβραϊκού στοιχείου βλ. σελ. 51 - 57).
- 502. Κατσαρού Σπ.** Χρονικά των Κοροφών. Τόμος Α' Κέρκυρα 1976. (Περί του εβραϊκού στοιχείου της Κερκύρας βλ. σελ. 97 - 147).
- 503. Κάνιελ Μ.** Η τέχνη του Ιουδαϊσμού. Αθήναι 1982.
- 504. - Ισραήλ. Το έθνος των προφητών στο προσκήνιο των εθνών. Αθήναι 1968. Ανατύπωση βελτιωμένη Αθήναι 1986, σελ. 75.**
- 505. Σταύρακα Παν.** Άσμα Ασμάτων. Κατ' επιλογήν - απόδοσιν της Χαΐ - Κάι. Αθήνα 1987, σελ. 48.

Β' Προσθήκη 1882 - 1988

- 506. Μωραϊτόπουλου Γ.** Θεσσαλονίκη. Εν Αθήναις 1882. (Υπάρχουν στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα, σ. 33).
- 507. Ανώνυμου.** Η Ελλάς και οι Εβραίοι. Θεσσαλονίκη 1937.
- 508. Σιμωνά Παν.** Το Σαμαρείτικον Πάσχα και αι σχέσεις αυτού προς το βιβλικόν εβραϊκόν. Θεσσαλονίκη (1952), σελ. 10.
- 509. Σιμωνά Παν.** Νεεμίας. Απομνημονεύματα - έργο - προσωπικότης και σχέσεις αυτού προς την Έσδρα. Θεσσαλονίκη 1960, σελ. 94.
- 510. Μόσκωφ Κ.** Θεσσαλονίκη. Τομή της μεταπρατικής πόλης. Αθήνα 1978. (Υπάρχουν στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα, σ. 73 - 77).
- 511. Ζωγραφάκη Γιώργου. Jean - Baptiste de la salle.** Η ζωή του. Το έργο του. Ιστορία - χαρακτηρισμός - επέκταση - επίδραση. Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 328. Έκδοσις κολλέγια "Δελασαλί" Ελλάδος.
- 511α. Μπόνη Κων.** Ελληνικής ή Εβραϊκής καταγωγής ήτο ο ομώνυμος πατήρ Γρηγορίου του Ναζιανζηνού, του και Θεολόγου; Αθήναι 1981, σελ. 29.
- 512. Ματθαϊάκη Τίτου.** Αι περί ειρήνης ιδέαι των προφητών του Ισραήλ. Αθήνα 1983, σελ. 56.
- 513. Γερόλυμπου Α. Καραδήμου Α.** Επανασχεδιάσμος και ανοικοδόμησις της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917. Θεσσαλονίκη 1985. (Υπάρχουν στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα).
- 514. Goldman Pierre.** (Μετ. Αλεξίου Παυλίνας). Σκοτεινές αναμνήσεις ενός Πολωνοαίου, γεννημέ-

νου στη Γαλλία. Αθήνα 1987, σελ. 251.

515. Μάτσα Νέστορα. Αυτό το παιδί πέθανε αύριο. Αθήνα 1987. (Στο βιβλίο αυτό περιέχονται και στοιχεία για το δράμα των Εβραίων της Ελλάδος στα χρόνια της Κατοχής).

516. Στραβόλεμου Διον. Ένας ηρωϊσμός - Μια διακαίωση. Η διάσωση των Εβραίων της Ζακύνθου στην Κατοχή. Αθήνα 1988.

Γ' Προσθήκη 1986 - 1989

517. Ζωγραφάκη Γιώργου. In Memoriam. Σολομών Ρουμπέν Μαρδοχαΐ (1908 - 1985). Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 1986.

518. Lazare Bernard (μετ. Καίτη Αλεξ.). Αντιεβραϊσμός. Αιτία και ιστορία. Αθήνα 1988, σελ. 237.

519. Ρονς Ντάνιελ. (Μετ. Αγγέλου Έλλης). Η καθημερινή ζωή στην Παλαιστίνη. Αθήνα 1988, σελ. 536 (Περιέχει στο Τρίτο Μέρος κεφάλαιο με τίτλο "Η πίστη του Ισραήλ και η έλευση του Μεσσία").

520. Σίγκερ Αϊζακ. (Μετ. Δαρβέρη Τάσου). Έρωτας και εξορία. Θεσ/νίκη 1988, σελ. 128.

521. Silberman - Kuchler Lena. Τα εκατό παιδιά μου. Αθήνα 1988. (Πρόκειται για την ιστορία μιας γυναίκας που στο Ολοκαύτωμα οδήγησε αρκετά Εβραϊκόπουλα από την Πολωνία στο Ισραήλ).

522. Μπενάκη Θεοδ. Αβραάμ Μπεναρόγια. Ελπίδες και πλάνες. Αθήνα 1989.

Θεματικό ευρετήριο

Αρχαιολογία. 25, 40, 67, 79, 150, 153, 169, 200, 205, 209, 217, 227, 244, 255, 323, 380, 392, 408, 479.

Βιογραφίες. 20, 135, 201, 238, 247, 248, 249, 262, 366, 383, 402, 414, 421, 443, 475, 484, 511, 522.

Γλώσσα. 2, 41, 49, 59, 65, 66, 72, 83, 183, 208, 244, 253, 275, 315, 371, 422.

Δίκαιο - Νόμοι. 35, 114, 193, 216, 231, 216, 231, 271, 276, 403, 427.

Διωγμοί - Στρατόπεδα. 52, 144, 146, 147, 178, 225, 254, 258, 283, 284, 301, 333, 336, 338, 341, 348, 358, 364, 388, 389, 393, 395, 406, 424, 437, 439, 448, 451, 455, 464, 469.

Ελληνο - Εβραϊκές σχέσεις. 93, 107, 131, 157, 174, 182, 185, 200, 227, 292, 299, 314, 320, 413.

Θρησκεία. 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 19, 26, 27, 28, 29, 24, 36, 39, 43, 47, 50, 51, 53, 56, 58, 63, 64, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 81, 84, 88, 90, 92, 99, 103, 113, 119, 132, 134, 140, 142, 154, 155, 162, 165, 167, 172, 173, 193, 194, 206, 208, 213, 215, 222, 223, 224, 237, 251, 255, 256, 263, 278, 280, 286, 289, 298, 300, 302, 304, 307, 314, 322, 323, 330, 340, 345, 363, 397, 400, 405, 411, 413, 418, 425, 435, 441, 470, 483, 486, 508, 511α.

Ιστορία. 1, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 31, 32, 37, 44, 53, 54, 55, 57, 58, 62, 70, 82, 120, 125, 132, 143, 145, 151, 152, 158, 168, 170, 172, 185, 186, 189, 192, 198, 207, 219, 221, 226, 243, 250, 259, 261, 274, 282, 288, 297, 305, 311, 324, 335, 361, 372, 373, 382, 385, 398, 424, 440, 459, 461, 463, 489, 492.

Λαογραφία. 8, 25, 60, 91, 104, 105, 156, 160, 161, 171, 240, 252, 462, 466, 474.

Λογοτεχνία. 61, 80, 95, 98, 100, 112, 117, 118, 127, 129, 130, 138, 141, 149, 175, 176, 177, 234, 239, 253,

254, 266, 268, 272, 273, 279, 290, 293, 294, 295, 296, 303, 306, 308, 312, 313, 316, 318, 327, 334, 337, 346, 350, 359, 365, 381, 384, 389, 395, 399, 404, 409, 410, 425, 433, 438, 455, 482, 499, 515.

Ταξιδιωτικές εντυπώσεις. 33, 42, 48, 109, 230, 267, 269, 332, 353, 352, 420, 431, 446, 450.

Ειδικό ευρετήριο - λεξιλόγιο (Μνημονεύονται κυρίως πρόσωπα και τόποι)

A

Ααράν. 329, Αββακούμ. 179, 391, Αβηρόν. 442, Αβραάμ. 172, 247, Αγκνόν Σ. 321, Αδασά. 229, Αθήναι. 200, 218, Αιγής. 169, Αίγυπτος. 152, Αλβανία. 453, Αλεξάνδρεια. 74, Αμώς. 128, 493, Ανθρωποθυσία. 53, Αντισιμίται. 203, 232, 396, 480, 487, 'Αουσιβιτς. 338, 389, 'Αραβες. 342, Αρτάπανος. 208, 'Ασμα - Ασματών. 5, 63, 99, 127, 130, 234, 273, 293, 306, 312, 316, 433, 505, Αχίφ. 493.

B

Βάαλ. 222, Βαρνάβας. 24, Βαρούχ. 206, Βαρσοβία. 225, Βεδουίντοι. 457, Βέροια. 215, 297, Βλάχοι. 152, Βουδδισμός. 470, Βυζάντιο. 87.

Γ

Γένεσις. 46, Γενοβέζοι. 73, Γεώργιος Α' 38, Γεώργιος Β' 136, Γιαχβέ. 222, 363, Γιόμ Κιπούρ. 377, Γκεμιλούτ. 145, Γόλγοι. 67, Γρηγέντιος. 154, Γρηγόριος ο Θεολόγος 511α.

Δ

Δαβίδ. 6, 7, 11, 21, 26, 29, 50, 76, 100, 121, 133, 141, 155, 242, 246, 290, 296, 327, 387, 427, 435, 475, 497, Δαμασκός. 205, Δαββώρα. 281, Deber. 245, Δερβίσαι. 134, Διδυμότειχον. 159, Δευτερονόμιο. 46, Δουμέδες. 134.

E

Ενώχ. 163, 175, 322, Έξοδος. 46, 96, Επτάνησος. 38, 501, Ερβάν. 154, Έσδρα, Εσθήρ. 11, 229, 268, 500, ΕΣΣΔ. 374, Ευρώπη. 481, Εφραίμ. 190.

Z

Ζάκυνθος. 56, 516.

H

Ηλίας 493, 'Ηπειρος. 189, Ησαΐας. 45, 494.

Θ

Θεσσαλονίκη. 44, 108, 120, 134, 135, 137, 139, 144, 151, 207, 356, 361, 375, 379, 385, 388, 390, 401, 409, 415, 416, 419, 434, 448, 452, 454, 459, 472, 474, 477, 478, 506, 510, 513.

I

Ιακώβ. 248, Ιεζεκιήλ. 71, Ιερεμίας. 206, 495, Ιερουσα-

λήμ. 33, 37, 42, 373, Ινδουισμός. 195, 470, Ιορδανία. 267, 339, Ιουδαίοι - Ιουδαϊσμός. 1, 4, 9, 14, 34, 39, 43, 56, 74, 77, 78, 81, 92, 93, 103, 107, 167, 181, 182, 226, 236, 263, 271, 276, 304, 345, 397, 400, 426, 440, 441, 465, 470, 471, 482, 496, 503, Ιούδας. 369, 443, Ισαάκ. 249, Ισαάκ Μ. 62, Ισλάμ. 305, Ισραήλ - Ισραηλίται. 12, 66, 97, 110, 131, 132, 148, 166, 168, 170, 180, 184, 185, 187, 188, 204, 212, 230, 259, 264, 269, 285, 291, 311, 317, 332, 335, 339, 342, 362, 420, 436, 445, 450, 504, Ιώβ. 89, 95, 123, 224, Ιώσηπος. 158, Ιωσήφ ο Ναζής. 186, Ιωσήφ. 318, Ιωσίας. 23.

Κ

Καβαλιστική φιλοσοφία. 394, Κατονέλσον Γ. 350, Κέρκυρα. 54, 145, 147, 189, 191, 386, 490, 501, 502, Κοέλεθ. 149, Κομμουνισμός. 447, Κουμράν. 298, 483, Κουνέιτρα. 343, Κοχμπά Σ. 261, Κρήτη. 250, 288, Κύπρος. 67.

Λ

Λάρισα. 82, 198, 258, Λένιν. 432, Λίβανος. 331.

Μ

Μαϊμονίδης. 106, Μακεδονία. 48, 68, 143, 151, 227, 319, 444, Μακκαβαίοι. 228, Μανασσή. 190, Μασουχάουζεν. 336, Μαροκινοί. 446, Μασσονισμός. 122, 328, 344, Μελχισεδέκ. 18, Μένδελσον. 106, Μενορά. 423, 424, Μέση Ανατολή. 372, Μεσσήνη. 367, Μεσόγειος. 372, Μιδράς. 425, Μιχαίος. 140, Μεγκίν Μεναχέν. 378, Μορδοχαΐ Σολομών. 517, Μπούνγκελβαλντ. 406, Μωαβίται. 242, Μωϋσής. 15, 17, 20, 106, 173, 201, 238, 270, 287, 329, 365, 383, 402, 403, 432, 457, 493.

Ν

Νάθαν. 493, Ναούμ. 199, Νάξος. 186, Ναύπακτος. 282, Νεεμίς. 221, 509, Νεκράς Θαλάσσης χειρόγραφα. 179, 199, 205, 211, 217, 241, 260, 309, 380, 392, Ντεϊόρ Γιασίν. 378, Ντισραέλι. 171.

Ο

Οικονομικά. 310, Όμηρος. 240, Ο πόλεμος των έξι ημερών. 265, Ουγκαρίτ. 222.

Π

Παλαιά Διαθήκη. 13, 19, 27, 28, 36, 75, 126, 127, 132, 142, 165, 190, 194, 206, 224, 234, 235, 241, 257, 263, 275, 300, 330, 332, 493, 494, 495, Παλαιστίνη. 94, 109, 269, 339, 360, 417, 479, 491, 492, 519, Παπδιαμάντης. 359, Παραμυθία. 476, Παρίσι. 33, Παύλος των Μεδίκων. 51, Πεντάτευχος. 17, 41, 193, Περιτομή. 370, 468, Πεσάχ. 117, Πιρκέ. 47, 196.

Ρ

Ραβέλ. 443, Ρουθ. 210, 213, 220, 233.

Σ

Σαβουώτ. 47, Σαμαρείτες. 375, Σαμουήλ. 22, 115, 493,

Σαμπετάΐ Σεβή. 134, Σαούλ. 80, 115, Σειράχ. 235, Σεφαραδί. 466, Σημίται. 31, Σιδδούρ. 405, Σιωνισμός. 30, 64, 70, 101, 102, 354, 355, 357, 360, 368, 376, 407, 430, 432, 445, 456, 460, 463, Σολομών. 5, 99, 104, 130, 133, 160, 234, 273, 293, 312, 404, 414, 428, Σταυροφορίες. 373, Στρατηγόπουλος - Μιλάνος Αν. 138, Συρία. 267.

Τ

Ταλμούδ. 53, 214, Τείχος δακρύων. 274, Τεκτονισμός. 164, Τωβίτ. 202.

Υ

Υπατία. 429.

Φ

Φεντερασίων. 349, 398, 412, Φίλων ο Ιουδαίος. 262, Φριζής Μαρδοχαίος. 366.

Χ

Χάζαροι. 382, Χάι - Κάι. 505, Χαϊδάρι. 348, Χαμίται. 31, Χαναναίοι. 222, Χανουκά. 228, Χασαδήμ. 145, Χεβρώτ. 145, Χέρτολ Θ. 321, Χίοι. 73.

Ψ

Ψαλμοί. 6, 7, 11, 26, 29, 50, 100, 155, 246, 290, 296, 327, 427, 435, 497.

Ω

Ωσκέ. 493.

Αλφαβητικό ευρετήριο συγγραφέων (Οι αριθμοί παραπέμπουν στα λήμματα)

Α

Αγαπίδης Ιω. 193, 231, 255, 270, 271. Αγγελάκης Μανώλης - Χρήστος 365. Αγγελής Φιλ. 427. Αγγέλ-λου Έλλη 519. Αγουριδής Σάββας 158, 163, 167, 262, 263, 411. Αζάρ Εμίλ 428, Αϊζελέ Πέτρα. 414, Alcheh Isaac 69, Αλέγκρο Τζων 483, Αλεξίου Παυλίνα 514, Αλιβιζάτος Αμ. 223, Αλφιέρος Βίκτωρ. 80, Αμβρατζής Νικ. 62, Αμουσίν Ιωσήφ 392, Αναστασίου Ιωσήφ 9, Ανθεμίδης Αχιλ. 317, Άνθιμος - Πατρ. Ιεροσολύμων 29, Ανδρεάδης Ανδρ. 87, Αντωνίου Τάκης 443, Απίτς Μ. 406, Αρνέλλος Ι. 84, Ασέρ Ρόζα 304, 351, Ανσάρ Λεόντιος 14, Αυγουστίνος. - Επίσκ. Ιππώνος 6.

Β

Βάβαλης Π. 331, 343, 378. Baetsch B. 121. Βάϊς Ρουθ 484. Βάϊσμαν Χ. 94. Βακαλόπουλος Αποστ. 139, 444, 452. Βακαλόπουλος Κων. 379. Βαλαώρας Β. 353. Βασδραβέλλης Ιω. 137, 151. Βασιλειάδης Αθ. 232. Βασιλειάδης Νικ. 210, 219. Βασιλόπουλος Χαράλ. 344, 407. Βατούδης Ξενοφών 332. Βαφειάδης Νικ. 159. Βαφόπουλος Γ. 111. Βελανιδιώτης Ιεζεκιήλ 71. Βενέλης Μενεχάιμ 41, 55, 59, Βελλάς Βασ. 91, 96, 97, 118, 128, 140, 168, 179, 183, 205, 233,

256, 257, 408, 493, 494, 495. Βερέττας Μ. 380, 383, 483. Bernaro L. 518. Βιγλάρης Πάνος 429. Βλάχος Νικ. 414. Βοβολίνης Πολ. 283. Βορέας Θεοφ. 61. Βουλγαράκης Δαμ. 258, 453, 464. Βραχυπέδης Γεωργ. 64, 70. Budde K. 88, Byron George - Gordon 138.

Γ

Γαλίτης Γεωργ. 496. Γαλλαουδέτος Θ. 23. Γερόλυμπος - Καραδήμος Α. 513. Γεωργίου Ι. 10. Cheyne T. 92. Chouraqui Andre. 264. Churchill Randolph 265. Churchill Winston 265. Γιαννακόπουλος Ιωήλ 194, 206, 2167, 224, 234, 235. Γιαννόπουλος Ν. 93. Γιαννουλάτος Αναστ. 345. Γιοέλ Μ. 184. ΓΚουντόπουλος Τριαντ. 318. Γκουριόν Μπεν - Δαβίδ 195, 259. Γουδέλης Σπ. 123. Γουέσκοτ Γουίλλιαμ 394. Γρατσέας Γεωργ. 260, 298, 465. Goldman Pierre 514. Green Gerald 395. Γρηγέντιος - Αρχιεπ. Αιθιοπίας 154. Γρηγορόπουλος Αλεξ. 122.

Δ

Δάλλας Γιάννης 435. Δαββέρης Τάσος 520. Δάφνης Κ. 189. Δελατόλλας Γεωργ. 354. Δενδρινός Ανδρ. 430, 445. Δημακόπουλος Γεωργ. 51. Δημητριάδης Βασ. 319, 454. Δημητρίου Στ. 360. Δημόπουλος Κ. 431. Δήμου Ν. 446. Διακογιάννης Κυρ. 396. Διάκονου Σ. 14. Διβάρης Διον. 360. Δόξας 'Αγγελος 76, 141.

Ε

Εκάτ Ντήτριχ 432. Ελιγιά Γιώσεφ 266, 381, 433. Ενεπεκίδης Πολ. 284, 434. Ερβάν 154. Ευελπίδης Χρυσός 180, 197. Ευσταθιάδης Στάθης 406. Ευστρατιάδου Αλίκη 455.

Ζ

Ζαβιτζιάνας Γεώργ. 52. Ζαφειρόπουλος Δημ. 185. Ζελομοσιδής Κ. 395. Ζερβός Ηλίας - Ιάκωβος 35. Ζιγαβηνός Ευθ. 11. Ζωγραφάκης Γεώργ. 98, 112, 129, 266, 277, 321, 333, 346, 355, 360, 409, 421, 433, 466, 511, 517. Ζωγράφος Θ. 119. Ζωγράφου Λιλή 334.

Θ

Θέμελης Χρυσόστομος 367. Θεοδωρομανωλάκης Μ. 267. Θεοδώρου Ν. 368.

Ι

Ιατρίδης Γιάννης 467. Ιωαννίδης Βενιαμίν 42. Ιωάννου - Ο εκ Λίνδου 5. Ιωάννου Γιώργος 410.

Κ

Καζαντζής Κ. 103. Καΐμης Ιούλιος 160, 347. Καΐρης Αλεξ. 518. Καϊσλερ Αρθούρος 382. Καλαμπούσης Α. 155. Κάλβος Ανδρ. 435. Καλλιάρχης Μ. 39. Καλλιγιάς Κ. 176. Καλλίνικος Κων. 104, 105, 130. Kalmar G. 2. Καλογιάννης Βάσος 198, 261. Καλυβάς Χριστόφορος 164. Καμπανέλλης Ιακ. 336. Καμπέλης Ισαάκ 106, 124, 148. Κανελλόπουλος Παν. 362. Κανέτι Ελιάς 446. Κανιέλ Μ. 503. Καραϊσκάκη Σίτσα 447. Καραλής Δ. 121. Καραντζαλής Τίτος

252, 468. Καρατζάς Λεων. 342. Καρολίδης Π. 125. Καρρέ Φ. 56. Κάσδαγλης Αλ. 99. Κασσιμάτης Πέτρος 53. Κατζ Γ. 226. Κατσανεβάκης Βενεδίκτος 100. Κατσαρέας Γρηγ. 322. Κατσαρός Σπ. 502. Κατονέλσον Γιτσαχ 337. Καψάλης Δ. 456. Κεραμόπουλος Αντ. 152. Κιρκάσιος Θεοδ. 199, 217, 309. Klausner J. 253, 499. Κλέοπας Διον. 29. Κοέν Μ. 236. Κόλμπι Σ. 289. Κολοκοτρώνης Γενναίος 40. Κοντογόνος Κων. 25. Κοντοστάνος Μεθόδιος 147. Κορδάτος Γιάννης 142, 323, 324. Κορναράκης Ι. 369. Κορνάρος Θέμος 348. Κορνέγεφ Λεβ. 436. Κορομηλάς Γεώργ. 200. Κούνιο Χάιντς Σαλβατώρ 437. Κουφός Ν. 285. Κοφινιώτης Ευαγγ. 58, 492. Κραψίτης Βασ. 476. Κρητικός Γ. 325. Κρίστης Μάνθος 192, 236. Κυριαζόπουλος Βασ. 356. Κυριακής Κ. 490. Κωνσταντίνης Κανάρης 186. Κωνσταντίνης Μ. 299, 310. Κωνσταντίνιδης Αλ. 357. Κωνσταντίνου Θ. 290. Κωστής Ζακ. 272.

Λ

Labelin R. 101. Λαρισσαίος Μιχ. 469. Λάτας Διον. 107. Λειβαδάς Θεμιστοκλής 89. Λεονταρίτης Γ. 412. Λέτσας Αλεξ. 207. Λεωνίδας - Μητροπ. Θεσ/νίκης 300. Λιάκος Αντ. 477. Λίβας Ξ. 169. Λικιαροπούλου Αμαλία 467. Livingston R. 413. Lods Ad. 383, 397. Λούντζη - Νικοκάβουρα Αβιγαήλ 501. Λούντζης Ερμάννος 501. Λυδίας Γ. 301.

Μ

Μαγδαληνός - Μοναχός 486. Μακράκης Απόστ. 50, 63, 497, 498. Μακρής Σάκης 311. Μαντέλ Γκ. 414. Μανωλιδάκης Εμμ. 170. Μαραβελίδου - Δριβα Ιωάννα 268. Μαργαρίτου - Στρούζα Σάσα 312. Μαρξ Καρλ. 325. Μαρτίνης Γεωργ. 448. Ματαράσσο Ι. 144. Ματθαάκος Τίτος 512. Μάτσας Ιωσήφ 156. Μάτσας Νεστ. 177, 515. Mayrhois Andre 171. Μαυροκορδάτος Αλεξ. 1. Μεδίκ Παύλος 3. Μενάρδος Σίμος 67. Μενασσέ Αλβέρτος 338. Μεξικός Ευάγγ. 8. Μεραναίος Κωστής 424. Μερεντίτης Κων. 208, 209. Μέρτζιος Κων. 143. Μεταλλινού Αγγελική 135. Meyer F. 172, 173. Μητρόπουλος Ιερόθεος 45. Μιζάν Ισαάκ 340. Μιζραχή Χαγίμ 145. Miller And 273. Μιρμίρογλου Βλαδ. 134. Μιχαλάς Τάσος 457. Μίχας Λ. 201. Μίχας Παν. 83. Μόλχο Μιχ. 341. Μορφίνη Μαρίνα 397. Μοσκόφ Κωστής 398, 510. Μουρελάτου - Ιγγλέση Ρένα 428. Μουστάκης Γ. 470. Μουτσόπουλος Νικ. 415. Μπαΐρακτάρης Αντ. 237. Μπακόνι Ισθβάν. 487. Μπακόπουλος Κων. 146. Μπαλάνος Δημ. 75. Μπαρντές Μ. 449, 458. Μπαρτζέλ Χιλλ. 291. Μπάστας Ευστ. 238. Μπενάκης Θεοδ. 522. Μπεράτος Γιάννης 399. Μπιαλίκ Χαΐμ Ναχμαν 313. Μπίρης Κ. 218. Μπον Κ. 113. Μπόνης Κων. 511α. Μπουζάκη Ειρήνη 364. Μπούρλος Γεωργ. 175. Μπρατσώτης Παν. 77, 79, 81, 126, 165, 302. Μπρεχτ Μπερτολντ 384. Μωραϊτίνη Μαρία 239, 313. Μωραϊτόπουλος Γ. 506. Μωϊσής Ασέρ 109, 114, 116, 131, 178, 181, 227, 228, 253, 274, 286, 303, 326, 327, 499.

Ν

Ναουμίδης Σπ. 370. Ναφ Αλβέρτος 478. Ναχαμούλης Ι. 47. Νεόφυτος - Ο Καυσοκαλυβίτης 10. Νεχάμα Ιωσήφ 358, 385. Νόβιτς Μύριαμ 485.

Ξ

Ξανάλατος Δ. 472. Ξενογιάννης Κων. 202.

Ο

Οικονόμου Ηλίας 275, 276, 371, 417, 450, 479, 500.
Ολύμπιος Τάκης 254. Ορνέ Θ. 13.

Π

Παλαμάς Γρηγόριος 37. Παναγιωτόπουλος Απόστ. 459.
Πανάγος Γιαννακός 161. Παντελεήμων - Μητροπ.
Κορινθίας 418. Παταγιαννόπουλος Νικ. 65. Παπα-
δάκη Ελευθερία 240. Παπαδέας Φ. 325. Παπαδημη-
τρίου Ηρ. 210, 219. Παπαδόπουλος Ιωσήφ 174. Πα-
παδόπουλος Ν. 275, 387. Παπαδόπουλος Χρυσόστο-
μος 74. Παπαϊωάννου Κ. 157. Παπακυριάκος Κ.
203. Παπαντωνάκης Β. 273. Παπαπαναγιώτου Κ.
229. Παπαρρόδον Ν. 373, 377. Παραφεντίδου Αλε-
ξάνδρα 350. Πασόβ Μεϊρ 351. Πασγάλης Αθαν.
372. Πατατζής Σωτήρης 388. Πατρινέλης Νικ.
314. Περάντης Μιχ. 359. Πέρπερης Θεοδ. 401.
Πετροκόκκινος Δ. 73. Πετρόπουλος Ηλίας 419.
Πετρούνιας Βασ. 115, 133. Πετοίνης Α. 392. Πέ-
τσκος Χαράλ. 389. Πίνσκερ Λεων. 116. Πιτερά-
κης Γιάννης 460. Πλάτων - Μητροπ. Μόσχας 18.
Πλωρίτης Μάριος 384. Πολιτόπουλος Γ. 442.
Πολυμερόπουλος Κων. 241. Πόντας Σωτ. 420.
Ρορς Ντ. 519. Πράτο Ιωνάθαν 187. Προκοπίου
Α. 188.

Ρ

Ραββί Σαμ. 4, 34. Ραμπίν Χ. 315. Ρανσιμάν Στήβεν
373. Ραυτόπουλος Κων. 182. Ρέιναχ Θεοδ. 489.
Ροϊδης Εμμ. 33. Ρόντισον Μαξίμ 342. Ρόσι Μ. 325.
Ρουχαντζέ Α. 374. Ρωμανός Ιω. 54, 189.

Σ

Σακελλαρίου Μ. 444, Σακελλίων Γ. 438. Σατωβριάνδος
33. Sayegh G. 360. Σεγουίρα Ντορίνα 292. Σεφέρης
Γ. 316. Σίγκερ 'Αϊζαχ 520. Σικαδόπουλος Νικ. 293.
Silberman - Kuchler L. 521. Σιμπή Ιακώβ 461, 462,
471. Σιμπή Μπαρούχ 277, 294, 305, 337, 361, 375.
Σιμωτάς Παν. 153, 190, 220, 221, 242, 243, 244,
245, 278, 422, 508, 509. Σιώτης Μ. 211. Σοάνιος
Φραγκίσκος 16. Σολωμός Νικ. 57. Σουλιώτης - Νι-
κολαΐδης Αθ. 472. Σουλιώτης Σ. 472. Σταθάκης

Νικ. 423, 450, 473. Στάλιος Ζαφ. 230, 279. Στα-
μπούλης Γεωργ. 474. Σταύρακας Παν. 505. Στουπής
Σπ. 191. Στραβόλεμος Διον. 516. Στρατηγόπουλος -
Μιλάνο Αναστ. 138. Συλλανταβός Γιάννης 362. Σχι-
νάς Νικ. 48. Σχοινάς Σωτ. 246. Σωτηρόπουλος Νικ.
363.

Τ

Ταχτσής Κ. 295. Τεγόπουλος Αλεξ. 264. Τέμπλος Δα-
νιήλ 20, 21, 22. Τενέδιος Ιακ. 222. Τέννυσον Αλφρ.
175. Τζάρτζανος Αχιλ. 66. Τζηρίτας 'Αρης 265. Τι-
μόθεος - Μητροπ. Καλαβρύτων 90. Τρέμπελας Παν.
213, 247, 248, 249, 306, 329, 402, 403. Τσάκωνας
Βασ. 275. Τσαρνίτς Αιμ. 162. Ταβάιχ Στέφαν 424.
Τσορμπατζής Γ. 85.

Φ

Φανουργάκης Β. 404. Φαρμακίδης Επαν. 82. Φελούς
Ιακ. 340. Φενελόν Φανία 364. Φεστ Χέρμαν 447.
Φιλιππίδης Λέων 132. Φιλιππίδης Πολυχρόνης 26.
Φιλόθεος - Αρχιμανδρίτης 491. Φίλων - Ο Ιουδαίος
86. Fleure Sabr. 8. Φλωρεντίν Ραχίλ 439. Φουράκης
Γιάννης 376, 463. Φραγκόπουλος Αθ. 475. Φρανκ
'Αννα 176. Φριλίγγος Κων. 95, 127, 149, 296. Φω-
τόπουλος Μ. 436.

Χ

Χαϊμη Βικτωρία 307. Χαιρέτη Μαρία 250. Χαμουδό-
πουλος Ν. 120. Harman Αντ. 204. Harwood R. 451.
Χαστούπης Αθ. 150, 214, 251, 280, 330, 391, 405,
425, 426, 440, 441. Χατζηδήμος Πάρις 178. Χατζη-
ϊωάννου Μιχ. 44. Χατζηκυριάκος Γ. 68. Χατζηκώ-
στας Λεόντιος 281, 352. Χατζής Δημ. 308. Χατζής
Ηλίας - Ισαάκ 117. Χατζόπουλος Δημ. 269. Χέρ-
τσονγκ Χαϊμ 377. Χιόνης Κ. 78. Χιονίδης Γεώργ.
215, 297. Χιώνης Διον. 480. Horkneimer M. 481.
Χότκεβιτς Γκνατ 442. Χριστοδουλίδης Μ. 374. Χρι-
στόπουλος Παν. 282, 288.

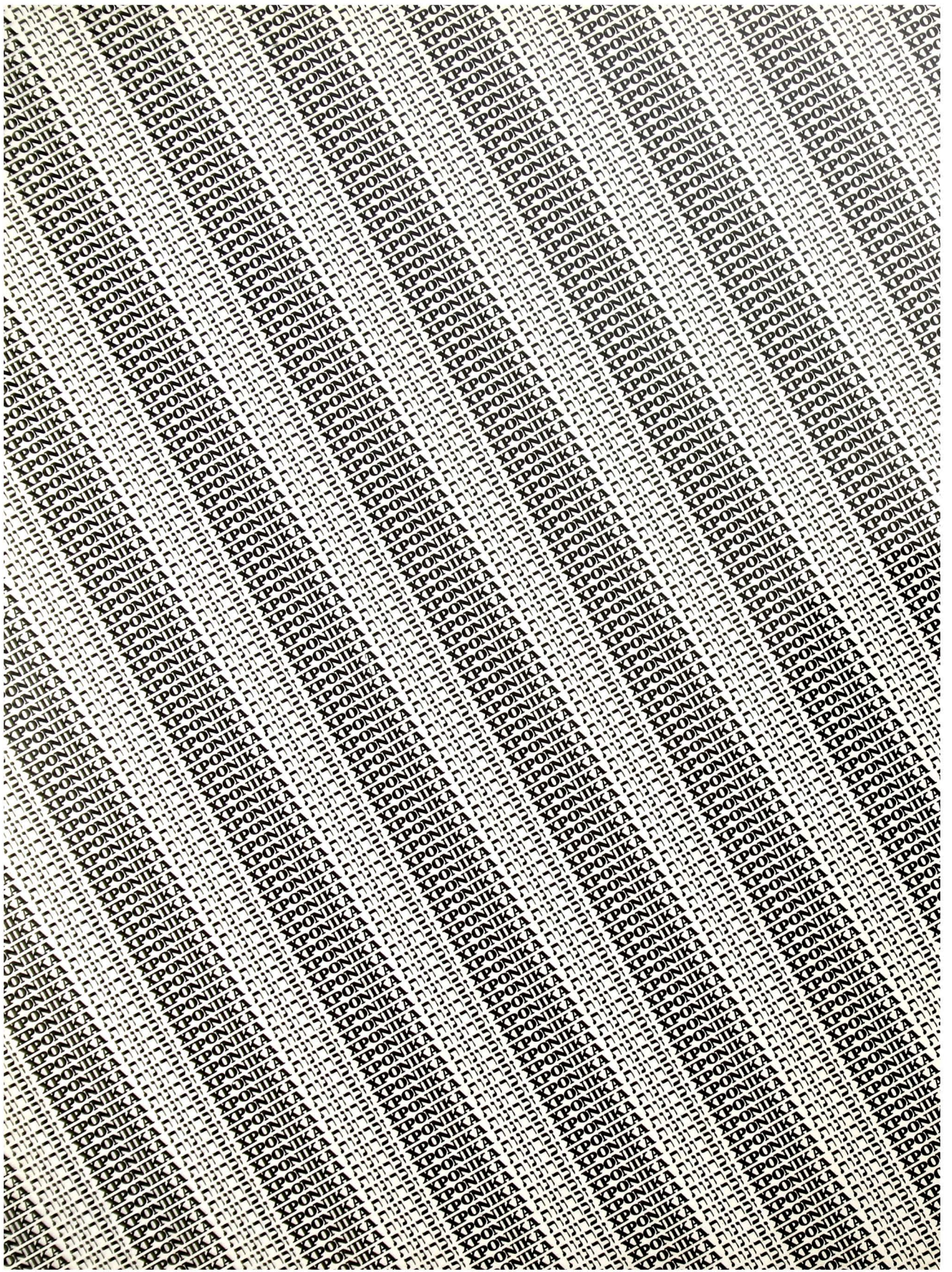
Ψ

Ψαρουδάκης Ν. 354.

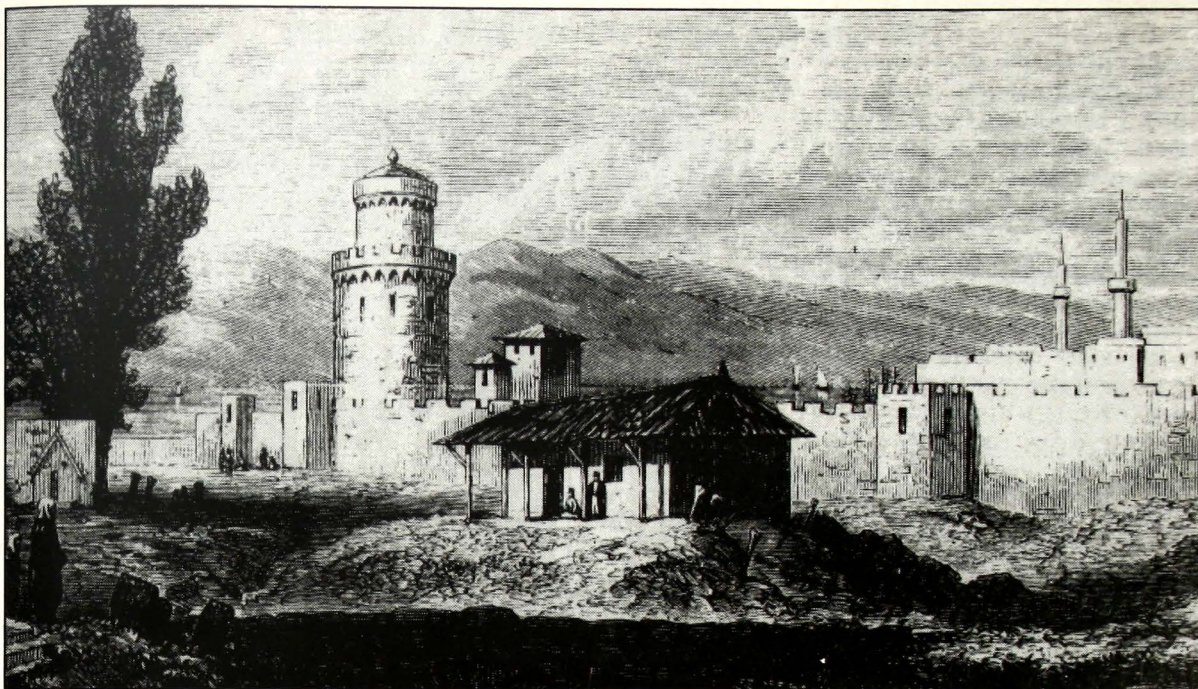
W

Wagner R. 482. Weilerstein S. 192. Wiesenthal Simon 283.

Θεσσαλονίκη: τον 17ο αιώνα

Απο το βρετανικό περιοδικό *Graphic* του Λονδίνου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η Σκηνοπηγία των Εβραίων

Ιστορικό σημείωμα του Ν. ΣΦΕΝΔΟΝΗ

Εις ανάμνησιν της εξόδου των από την Αίγυπτον και της σκηνοπηγίας των εις την έρημον κατέταξαν οι Πατέρες της Θρησκείας των Εβραίων την απελευθέρωσιν των ως ένα από τα πλέον ιστορικά και θρησκευτικά γεγονότα του βίου των Εβραίων. Γι' αυτό η γιορτή της σκηνοπηγίας είχε πάντοτε θέλητρα εορτασμού από τα καλύτερα της χρονιάς. Συνδυασμένη με τον ωραίον καιρόν των πρώτων εβδομάδων του φθινοπώρου εκάστου έτους, εις εποχήν κατά την οποίαν μπορούν να μένουν όλες τις ημέρες του εορτασμού - και τις νύχτες ακόμα - στο ύπαιθρο, εδημιούργησαν πανηγυρικές μέρες και νύχτες με πολλές απολαύσεις αλλά και με δόσιν ρομαντισμού και ποιήσεως.

Εις όλον τον κόσμον, όπου υπάρχουν Ισραηλίται, γιορτάζουν την ανάμνησιν της σκηνοπηγίας με-γαλοπρεπώς.

Εις την Θεσσαλονίκην ιδιαιτέ-

Θα αφήσει σε λίγο την "χαμαλικά" για να γιορτάσει το "Τίμ Κιπούρ"

ρως, επί τέσσερες αιώνες, από του 16ου αιώνος μέχρι της πρώτης δεκαετίας του 20 αιώνος, με την ανεξίθρησκειαν, την οποίαν είχαν παραχωρήσει και εις αυτούς οι Τούρκοι, ετέλουν εν πάση λεπτομερεία τα έθιμά των.

***

Ενθυμούμαι, παιδί ακόμα, τις τελευταίες γιορτές των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη, κατά τις μέρες του Σεπτεμβρίου. Και της κόφιας και οι Εβραίοι με τους τζουμπέδες, έδιδαν ιδιαίτερο τόνο στη συνοικία που γιόρταζε. Και τα μπαλκόνια ή οι ταράτσες και οι αυλές, με τα καλαμένα τσαρντάκια, τραβούσαν πολύ κόσμον επισκεπτών μέσα στο οκταήμερο αυτό. Ο μεγάλος αυτός δρόμος, από τους μεγαλύτερους της Θεσσαλονίκης, ήταν όλος σχεδόν κατωχημένος από Εβραίους. Και μάλιστα πολύ λίγους από τη λαϊκή

Η ΣΚΗΝΟΠΗΓΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

μάλιστα πολύ λίγους από τη λαϊκή τάξη. Τα περισσότερα σπίτια ήταν πλουσιών Εβραίων. Όλος ο δρόμος αυτός εχάθηκε μετά το νέο σχέδιο του Εμπράρ, διότι η πυρκαϊά του 1917 είχε φθάσει μέχρι της σημερινής νέας Παναγίας.

Πολύ ενδιαφέρουσα ήταν η θρησκευτική τελετή που γινόταν στις διάφορες χάβρες, κατά το Σάββατον το οποίον συμπεριελαμβάνετο εις το οκταήμερον της σκηνοπηγίας.

Οι ιερείς μετά την επίσημον τελετήν της ημέρας αναγινώσκουν την πεντάτευχον, δια να αρχίση και πάλιν η ανάγνωσης, δια το νέον έτος, αρχομένη από την γένεσιν.

Εις κάθε συναγωγήν ορίζονται δύο "Νυμφίοι" της Βίβλου. Ο ένας δια την παλαιάν πεντάτευχον (Τορά) και ο άλλος δια την νέαν, του καινούργιου χρόνου. Η τιμή είναι μεγάλη δια τους νυμφίους. Ύμνοι χαρούμενοι αναγγέλλουν τον διορισμόν των νυμφίων και το εκκλησίασμα της χάβρας ραίνει με κουφέτα τους ευτυχείς αυτούς εκλεκτούς της εκκλησίας.

Τόσον μέγα θεωρείται το αξίωμα αυτό το οποίο διαρκεί επί εν έτος, ώστε εις τα σπίτια των οι νυμφίοι δέχονται συγχαρητήριους επισκέψεις και κερνούν κουφέτα, άλλα γλυκά και ποτά, ως να πρόκειται περί κανονικού γάμου.

Όπως δε είπα και παραπάνω πολλοί χριστιανοί και Τούρκοι ακόμη επεσκέπτοντο τα εορτάζοντα σπίτια των νυμφίων και των άλλων εορταζόντων απλώς την σκηνοπηγίαν Εβραίων, όπως και ήταν και οι τελευταίες γιορτές των Εβραίων, με όλη την άνεση της λειτουργίας των. Με την απελευθέρωσιν εκόπησαν οι πανηγυρισμοί της σκηνοπηγίας όχι από απαγόρευση των ελληνικών αρχών, αλλά από αυτήν ταύτην την αλλαγίν των κοινωνικών συνθηκών από τα μεγάλα και ιστορικά γεγονότα τα οποία ακολούθησαν ύστερα από το 1912. Ο ελληνοβουλγαρικός πόλεμος εις τα 1913, ο ακολούθησας Α' παγκόσμιος πόλεμος εις τον οποίον η Θεσσαλονίκη έδωσε την συμμετοχή της και η ανακατάταξις του πληθυσμού στα 1922, αφήρεσαν, φυσιολογικά, την άνεσιν με την οποίαν θα μπορούσαν να γιορτά-

Στολισμένο το μπαλκόνι με τα καλάμια

ζουν, όχι μόνον οι Ισραηλίται, αλλά και οι χριστιανοί ακόμα, με τις ίδιες συνθήκες, τις πάνδημες γιορτές των. Η κοινωνική μορφή της πόλεως του Θερμαϊκού άλλαξε όψη. Φυσικόν ήταν να τροποποιηθούν πολλά ήθη και έθιμα. Έθιμα ωραία. Έθιμα όμως που δεν λησμονούνται. Διότι μέσα στα στενά όρια της Θεσσαλονίκης του 1910, κοινωνικώς, ήταν πολύ συνδεδεμένοι Έλληνες, Τούρκοι και Εβραίοι. Με αλληλοσεβασμόν προς την εκτέλεσιν των εθίμων της θρησκείας κάθε φυλής. Εις σημείον ώστε να συνεορτάζουν πολλές φορές οι τρεις εθνότητες και να ανταλλάσσουν επισκέψεις και δώρα στις γιορτές αυτές.

***

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της γιορτής της σκηνοπηγίας εις την Θεσσαλονίκην, ήταν ο στολισμός των σπιτιών των Εβραίων με καλάμια.

Από εβδομάδες, ενωρίτερα εφρόντιζαν οι μέλλοντες να εορτάσουν, να προμηθευθούν άφθονα καλάμια από τα γύρω χωριά της Θεσσαλονίκης. Αλλά και οι χωρικοί ήξεραν τις ημέρες που χρειάζονται τα καλάμια και πλημμύριζαν την αγορά

με τα κάρρα των, τις σούστες και τα υποζύγια των. Γέμιζαν οι αυλές των σπιτιών των Εβραίων από στίβες καλάμιών και λίγες μέρες προ της ενάρξεως του εορτασμού, με τις ευχές των μελών της οικογενείας, άρχιζε η τοποθέτησις των καλάμιών για τη δημιουργία τσαρντακιών. Η προτίμησις των πανηγυρίζοντων ήταν οι ταράτσες. Εκεί εστήνονταν τα τσαρντάκια επί το μεγαλοπρεπέστερον. Όσοι δεν είχαν ταράτσες, τα έστηναν στις αυλές των και αν δεν είχαν και αυλές, εσκέπαζαν και εστόλιζαν με τα τσαρντάκια κάποιο μπαλκόνι. Δεν εννοούσαν να γιορτάσουν χωρίς να βρεθούν κάτω από ένα στέγασμα καλάμιών. Όπως εμείς δεν καταλαβαίνουμε Πάσχα, χωρίς κόκκινο αυγό, έτσι οι Εβραίοι δεν καταλάβαιναν "Σκηνοπηγία" χωρίς καλάμια. Και όχι μόνον ο απλός λαός. Και οι πλούσιοι Εβραίοι, εκείνοι που είχαν επικωνυμία προσωπική με την Ευρώπη, ως έμποροι και επιστήμονες, δεν παρέλειπαν το έθιμον. Οι τεράστιες βεράντες των μεγάλων επαύλων των λεωφόρων Βασιλίσσης Όλγας και Βασιλέως Γεωργίου οι οποίες - φευ - μία μία κατεδαφίζονται τώρα για να γίνουν πολυκατοικίες, ήταν στολισμένες με καλάμινια τσαρντάκια. Επειδή δε οι Ισραηλίται εκτός από τις δικές των συνοικίες, τις πυκνοκατοικημένες, ήσαν διάσπαρτοι και εις άλλες συνοικίες, ολόκληρη η Θεσσαλονίκη παρουσίαζεν εορτάσιμη όψη.

Ας κάνουμε τώρα μια ανάλυση των εορτών των Ισραηλιτών κατά τις μέρες αυτές. Μια ανάλυση η οποία από εγκυκλοπαιδικής απόψεως τουλάχιστον και ευχάριστη είναι και ωφέλιμη. Τρεις εν συνεχεία, είναι οι μεγάλες γιορτές των Ισραηλιτών:

ΡΟΣ ΑΣΑΝΑ - Πρωτοχρονιά.

ΓΙΟΜ ΚΙΠΟΥΡ - Η Μεγάλη Συγγνώμη.

ΣΟΥΚΟΤ - Σκηνοπηγία.

Και οι τρεις γιορτές ονομάζονται με ένα όνομα "Τρομεράι ημέραι". Και όσον αφορά μεν την μέρα της μεγάλης συγγνώμης, του γκραν παρντόν, αυτονόητος είναι η έννοιά της εφ' όσον πρόκειται περί αιτήσεως συγγνώμης, εκ μέρους του Θεού δια τα αμαρτήματα τα οποία διεπράχθησαν κατά το παρελθόν

Η ΣΚΗΝΟΠΗΓΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Κάτω από το τσαρντάκι με τα καλάμια μιά παρτίδα "ξερής".

διεπράχθησαν κατά το παρελθόν έτος. Αλλά η πρωτοχρονιά και η ανάμνησις της σκηνοπηγίας, ύστερα από την έξοδο από την Αίγυπτο γιατί εχαρακτηρίσθησαν και αυτές ως "τρομερές μέρες":

Εις το σημείον αυτό η φιλοσοφία των Εβραίων έδωσε άλλο νόημα και περιεχόμενον. Η πρωτοχρονιά δεν είναι ό,τι επιφανειακά μας θυμίζει την έλευση ενός άλλου χρόνου με αγνώστους εντυπώσεις και μελλούμενα καλά που μας περιμένουν. Η Πρωτοχρονιά για τους Ισραηλίτας έχει το νόημα της παρελεύσεως ενός ακόμη έτους, από την ζωή μας, η οποία μικραίνει, έτσι, κάθε Πρωτοχρονιά.

Η ακολουθούσα εορτή του Γιομ Κιπούρ, φυσικόν είναι να θεωρείται τρομερή μέρα εφ' όσον παρουσιάζονται οι Ισραηλίται προ του Θεού για να ζητήσουν συγγνώμην. Και ο οκταήμερος εορτασμός, ανάμνησις της εποχής της Σκηνοπηγίας, αντί να έχει το νόημα, μιας χαρμόσυνης επετείου, κατά τον Μωϋσήν, πρέπει να είναι ανάμνησις θλιβερή για να μη υποπέσουν και πάλιν εις σφάλματα οι Ισραηλίται και υποδουλωθούν.

Εξαγνισμένη βγήκε η φυλή των, ύστερα από σαράντα χρόνια στην έρημο. Και τον εξαγνισμόν αυτόν τον επέτυχε ο Μωϋσής με το να

κρατήσει τις 600 χιλιάδες Εβραίων που έβγαλε από την Αίγυπτο, μέσα στην έρημο, ολόκληρα σαράντα χρόνια για να χαθεί η γενιά εκείνη που πήρε και ελαττώματα από τον καιρό που έζησε στην Αίγυπτο, εις τρόπον μια καινούργια γενιά να μπει στη γη Χαναάν που να μη θυ-

Με την κόφια

μάται, ως βίωμα, τίποτε από την Αίγυπτο. Και είναι γνωστόν ότι το επέτυχε, ο Μωϋσής, αυτό. Μόνον

δύο μπήκαν στη γη Χαναάν. Και ο ένας από αυτούς τους δύο, ήταν ο Ιησούς του Ναυή. Ούτε ο ίδιος ο Μωϋσής δεν μπήκε στη γη της επαγγελίας.

Και τις τρεις, εξ άλλου, αυτές γιορτές οι ιεροδιδάσκαλοι των Εβραίων και οι Ραββίνοι, τις εξεμεταλλεύθησαν για να τονίσουν το γρήγορο πέραςμα του χρόνου κατά το οποίον έπρεπε να έχουν κάνει καλωσύνες οι άνθρωποι. Οι γιορτές, οι τρομερές αυτές γιορτές, είναι και ένα ερώτημα: "Τι καλό έκανες στο χρόνο που πέρασε"; "Ο χρόνος τρέχει οδηγώντας προς τον

Με τον τζουμπέ

τάφον. Πρόλαβε να κάνεις καλωσύνες στους συνανθρώπους σου".

Με τέτοιο ψυχικό περιεχόμενο γιορτάζονταν και οι τρεις γιορτές και ιδιαιτέρως η γραφικότετη γιορτή της Σκηνοπηγίας.

Χαρακτηριστικότερη εικόνα της γραφικότητος αυτής παρουσίαζε ο δεύτερος Μώλος. Η παράλληλος οδός, της παραλιακής, από τον Λευκόν Πύργον, ως την πλατεία Ελευθερίας. Σήμερα δεν υφίσταται. Αντί αυτής έγινε η οδός Μητροπόλεως, λίγο πιο πάνω από τον δεύτερον Μώλον.

Η εορταστική εικών που παρουσίαζε η οδός αυτή, κατά το οκταήμερο των "Καλαμιών", ήταν πραγματι ωραιότατη.

Η Εβραϊκή Λέσχη της Ξάνθης, όπως ήταν.

Ο διωγμός των Εβραίων της Ξάνθης

Του κ. ΣΤΕΦ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Από το μυθιστόρημα του κ. Στέφανου Ιωαννίδη, **"Τα παιδιά των πελαργών"**, (Αθήνα: Επικαιρότητα 1983) που αναφέρεται στην ιστορία μιας γυμνασιακής τάξεως στην Ξάνθη, μεταφέρουμε τις σελίδες 86 - 88, που αναφέρονται στο διωγμό των Εβραίων της Ξάνθης:

"... Ήταν ανοιχτή, φρέσκια ακόμη η πληγή απ' την ομηρία του πατέρα, όταν ήρθε η συμφορά στο φίλο τον αγαπημένο. Φορτώσανε ένα Φλεβάρη το Ζάκο, μαζί με όλους τους Εβραίους, έτσι ξαφνικά κι ανειδοποίητα σ' ένα τρένο. Τους φόρτωσαν να τους στείλουν στη Γερμανία, να τους κάνουν σαπούνι. Που να ξέρουν τότε για το σαπούνι! Ποιός να ξέρει... Ούτε ο Ζάκος, ούτε οι άλλοι Εβραίοι, ούτε ο Βαγγέλης. Το μάντευαν, βέβαια, πως για καλό δεν τους έσερναν από δω κι επάνω. Μπορούσαν,

όμως, να φανταστούν ποτέ ότι πηγαίνανε να γίνουν σαπούνι; Ήταν μορφωμένοι οι Εβραίοι. Σε κανένα βιβλίο, όμως, δεν είχαν διαβάσει ότι μπορούσαν άνθρωποι ζωντανόι όλοι μαζί να οδηγούνται για να γίνουν ομαδικά σαπούνι... Στους Γερμανούς είχαν πει ότι ήταν πλούσιοι οι Εβραίοι. Πλούσιοι, καλοφαγωμένοι και θα είχε το σώμα τους το λίπος που ήταν απαραίτητο για το σαπούνι. Και αφού το σχέδιο πρόβλεπε να χρησιμοποιηθούν οι καλοφαγωμένοι Εβραίοι, για να μην παραπονεθούν οι φτωχοί κι αδύνατοι, να μην παραπονεθούν που δε θα τους δινόταν η τιμή να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο Τρίτο Ράιχ, βρήκαν οι Γερμανοί κάτι το καλό και γι' αυτούς. Τα κόκκαλά τους μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για λίπασμα. Λίπασμα για τα χωράφια δεν βγάζανε τα εργοστάσια. Τα εργοστάσια σχηματοποιούσαν το μολύβι. Κι έτσι, θα μπορούσαν

να λιπάνουν τα χωράφια τους με των Εβραίων τα κόκαλα. Να χτενίζουν τα μαλλιά τους με τσατσάρες, που είχαν γίνει με των Εβραίων τα κόκαλα. Να στολίζουν τα γραφεία τους με μπιμπελό επιχρυσωμένα, καμωμένα - γιατί όχι; - με των Εβραίων τα κόκαλα.

Αν μάντευαν οι Εβραίοι τι τους έμελλα να πάθουν, για που τους πήγαιναν, θα κατέβαιναν από τα τρένα, θα 'πνιγαν οι μάνες τα παιδιά τους, οι αδερφοί τις αδερφές τους... 'Υστερα, αυτοί που θα 'μεναν θα έτρεχαν να ξεσχίσουν με τα νύχτα τους τις καρδιές του καταχτητή. Αν προλάβαιναν, φυσικά, γιατί ο καταχτητής θα τους σκότωνε πιο μπροστά. Αν ήξεραν, όμως, για το σαπούνι και για το λίπασμα, θα προτιμούσαν να πνίξουν τ' αγαπημένα τους πρόσωπα, να κοκκινήσουν στο αίμα τους δρόμους της πατρίδας, παρά να τραβήξουν για

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

πατρίδας, παρά να τραβήξουν για επάνω. Έλπιζαν οι Εβραίοι, έλπιζαν ότι μια μέρα θα ξαναγυρίσουν. Κι ο Βαγγέλης, τη μέρα εκείνη της παγωνιάς, όταν τον αποχαιρετούσε στο σταθμό, έλπιζε ότι θα τον ξαναδεί το Ζάκο...

Ο Ζάκος του είχε μηνύσει να μην κατέβει στο σταθμό. Μα ο Βαγγέλης κατέβηκε, γιατί πολύ τον αγαπούσε. Πιστός και σ' αυτόν, όπως σ' όλες τις αγάπες του.

Κι άλλοτε ο Ζάκος είχε συμβουλέψει το Βαγγέλη ν' απομακρυνθεί από κοντά του. Τότε που τους καρφίτωσαν στο στήθος το κίτρινο αστέρι και τους απαγόρευαν να κυκλοφορούν από τους κεντρικούς δρόμους.

- Είναι επικίνδυνο να κάνεις παρέα μαζί μου.

Τότε του είπε του Βαγγέλη και κείνο το άλλο:

Καλλιεργημένος όπως ήταν, με ξένες γλώσσες, έπιασε φιλίες με ένα δυο Γερμανούς. Πιο πολύ με το Χέρμπερτ, ένα ζωγράφο. Ζωγράφιζε κι ο Ζάκος. Κι η αγάπη τους στην ίδια τέχνη τους είχε κάνει αχώριστους. Παίρνανε τις παλέτες και βγαίνανε έξω και αφοσιώνονταν να ζωγραφίζουν. Ο Ζάκος δεν είχε μιλήσει για τη φυλετική καταγωγή του στο Χέρμπερτ.

Ήταν ένα πρωινό και ανέβηκαν ψηλά στο βουνό να ζωγραφίσουν. Ο ένας τα ρόδινα χρώματα της ανατολής ο άλλος δυτικά, πως παλεύει η νύχτα με το φως. Πως το φως έκανε κατοχή στη νύχτα. Δυο διαφορετικοί πίνακες καμωμένοι την ίδια ώρα.

Διπλωματικός υπάλληλος ο πατέρας του Χέρμπερτ, είχε περιοδέψει με την οικογένειά του όλη την Ευρώπη. Πριν κηρυχτεί ο πόλεμος βρισκόταν στην Αγγλία...

- Ακούγαμε για το γαλάζιο σας ουρανό, Ζάκο, και ποτέ δε φανταζόμασταν αυτό το θαύμα. Εκεί στο Λονδίνο, μαύρα τα πάντα. Μπορείς να βρεις ουρανό, να τον ροδίξει ο ήλιος; Κι όπου να γυρίσεις, βρωμοεβραίοι.

Έμεινε μετέωρο του Ζάκου το χέρι, με το πινέλο να στάζει μπογιές.

- Γιατί αυτό το μίσος, Χέρμπερτ, στους Εβραίους; Και συ; Ένας καλλιτέχνης νομίζω ότι πρέπει να υψώνεται πάνω απ' αυτές τις μικρότητες...

- Τι θες να πεις Ζάκο; Ότι εσύ θα μπορούσες ποτέ να ανεχτείς δίπλα σου ένα απ' αυτά τα σκουλήκια, χωρίς ν' αηδιάσεις;

- Πιστεύεις αλήθεια σ' αυτά; Ή η σκοπιμότητα, το γεγονός ότι είσαι στρατιώτης, Γερμανός στρατιώτης, σε υποχρεώνει να μιλάς έτσι;

- Το γεγονός και μόνο ότι δείχνεις ν' ανέχεσαι αυτά τα κτήνη τους Εβραίους, Ζάκο, με κάνει να απογοητευόμαι για σένα.

- Κι αν ήμουν και γω Εβραίος;

Γέλασε ο Γερμανός. Λύθηκε στα γέλια. Ύστερα σοβαρεύτηκε. Πήρε αργά αργά να καθαρίζει τα πινέλα του. Κοιτούσε κατάματα, ένα φαρμακωμένο μαχαίρι, κάρφωνε τα μάτια του Ζάκου. Πλησίασε κοντά. Είδε στο πρόσωπο του Ζάκου, στα χέρια του τις καφετιές βούλες, τον έφτυσε κι έφυγε.

Από κείνη τη μέρα, έκανε ότι δεν τον έβλεπε.

- Φαντάζεσαι, Βαγγέλη, ότι αν σε βλέπουν μαζί μου, θα σε χαρίσουν και σένα; Έτσι που μας σημάδεψαν, γίναμε αληθινός στόχος. Υποχρεωμένοι να βαδίζουμε από τα απόμερα, στα σκοτεινά... Φρόντισε να εκμεταλλευτείς, όσες ελευθερίες σου έχουν μείνει... Μια απ' αυτές είναι να περνάς με το κεφάλι ψηλά κι από τους κεντρικούς δρόμους, που για μας αποκλείστηκαν.

- Ποιά και η δικιά μου δουλειά να κυκλοφορώ από το κέντρο; Να υποχρεώνομαι να γονατίζω στα μνημόσυνα που κάνουν μεσ' στην πλατεία, κάθε δεύτερη μέρα;

Τρόμαξε όταν τον είδε και στο σταθμό;

- Φύγε, Βαγγέλη, μην προκαλείς ανώφελα. Μη διακινδυνεύεις άσκοπα!

Έκανε πως φεύγει... Κρύφτηκε πί-

σω από τα δέντρα. Κάθισε ως το μεσημέρι. Σκούπισε τα μάτια του και πνίγοντας το λυγμό του γύρισε στο σπίτι του.

Στ' αφτιά του αντηχούσαν τα λόγια του Ζάκου: "Μην προκαλείς χωρίς λόγο..."

Υπέφερε. Πεινούσε. Δούλευε. Αδυνατίζε. Μισούσε και αναζητούσε τον τρόπο, πως θα μπορούσε να βοηθήσει στο ξεσκάβωμα. Πως θα μπορούσε να βοηθήσει, ν' αποτινάξουν από πάνω τους την μπότα, που τους έκοβε την αναπνοή... Παραμερίστηκαν τώρα οι πρώτοι οραματισμοί: να γίνει τούτο, να γίνει εκείνο, για να καλύτερεύει τη ζωή στην πόλη του. Τώρα, εκείνο που έπρεπε να σκεφτεί ήταν πως θα μπορούσαν να ζήσουν λείψατα. Γύρω, παντού πείνα, σκλαβιά, όλεθρος, αγωνία. Όλοι οι Γραικοί πεινούσαν και αγωνίζονταν πως θα οικονομίσουν ένα κομμάτι ψωμί..."

(Ο Στέφανος Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Ξάνθη όπου και ζει μόνιμα.

Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1958 με τη συλλογή διηγημάτων "Οι πρώτες φλόγες", πρώτο κρατικό βραβείο επαρχιακής λογοτεχνίας.

Ακολούθησαν οι ποιητικές συλλογές "Πυρωμένη άμμος" (1961), "Ποιήματα 1958 - 1973", τα μυθιστορήματα "Τα παιδιά των πελαργών" (1965), "Το παιχνίδι με τον μαγνήτη" (1974), "Αποχήρυξη" (1976), "Οι Ντεγκτσήδες" (1981).

Σε μετάφραση από τα γαλλικά κυκλοφόρησε "Το Apartheid και η στρατευμένη νοτιοαφρικανική ποίηση". Το 1980 το κλιμάκιο Θράκης του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος ανέβασε το έργο του "Στη γέφυρα του Λουλέ Μπουργκάζ". Δημοσίευσε τέσσερις εργασίες σχετικές με την ιστορία της Ξάνθης. Από το 1962 κυκλοφορεί το περιοδικό "Θρακικά Χρονικά". Τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ.

Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

Τα ονόματα των Εβραίων στα Γιάννινα

Του ΙΩΣΗΦ Μ. ΜΑΤΣΑ, φιλόλογου

Εις μνήμην Χρίστου Σούλη (1892 - 1951)

Ο αείμνηστος δάσκαλός μου Χρίστος Σούλης έδειχνε ζωηρό ενδιαφέρον για την ιστορία των Εβραίων των Ιωαννίνων και φρόντιζε να περισώσει από τον αφανισμό τα μνημεία του πολιτισμού τους. Με τούτη τη συλλογή των κυρίων ονομάτων, τα οποία χρησιμοποιούσαν οι Γιαννιώτες Εβραίοι, αποδίδω το ελάχιστο από όσα οφείλω στη μνήμη του και με συγκίνηση αποθυμούμαι τα φιλικά προς τους Εβραίους αισθήματά του και τις προσπάθειες που είχε κάνει, πριν από δέκα χρόνια, για να σώσει - δυστυχώς χωρίς αποτέλεσμα - την οικογένειά μου από τα νύχια των χιτλερικών.

Για την όσο το δυνατόν πληρέστερη συγκέντρωση του υλικού της συλλογής, άντλησα από πηγές γραπτές (μητρώα, "κετουμπόθ", το βιβλίο θανάτων της Ι. Συναγωγής και πολλές σημειώσεις σε παλιά βιβλία και χειρόγραφα) και από τη ζωντανή παράδοση³, που συγκράτησε τους λαϊκούς τύπους, τα χαϊδευτικά και υποκοριστικά, τα σκωπτικά και τα παρατσούκλια. Παραθέτω τα ονόματα σε απλούς πίνακες, χωρίς να επεκταθώ στη γλωσσολογική διερεύνησή τους.

Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων, που μιλούσαν πάντα την ελληνική γλώσσα⁴ στο γιαννιώτικο ιδίωμα και με μια ιδιάζουσα τραγουδιαστή προφορά, κρατούσαν αυστηρά τις εβραϊκές θρησκευτικές παραδό-

σεις κι έδιναν στα παιδιά τους τα ονόματα των προγόνων τους⁵, που περιέρχονταν έτσι διαδοχικά από γενιά σε γενιά.

Τα βαπτιστικά αυτά ονόματα ήταν καθαρά εβραϊκά (εκτός από λίγα θηλυκά) κι απαιτούσαν μια ξεχωριστή εβραϊκή προφορά. Οι κάτοχοί τους όμως είχαν την ελληνική ακουστική αντίληψη και "όδωση" των φθόγγων και δεν μπορούσαν να προφέρουν ασυνήθεις για τα γλωσσικά τους όργανα αρθρώσεις. Γι' αυτό τα παράλαζαν και τα προσάρμοζαν στο ιδίωμα που μιλούσαν. Έτσι π.χ. το Γιασκάβ έγινε Γιακός, το Γεσουλά έγινε Γιουσλάς.

Στα βαπτιστικά ονόματα βάζω για λήμμα τον καθιερωμένο από τους ραββίνους επίσημο τύπο,⁶ κι ακολουθώς παραθέτω τα παράγωγα, δηλ. τους υποκορισμούς, τους τύπους της παιδικής γλώσσας και τους μετασχηματισμένους λαϊκούς τύπους. Κριτήριο για τη σωστή αναγωγή ενός ονόματος σε ορισμένο λήμμα, έχω την ερμηνεία που έχει δώσει ο λαός. Πιστεύει λ.χ. ο λαός πως το Πούλα προέρχεται από το Εστέρ κι όχι από το Σάρα, Σαροπούλα, όπου εύκολα μπορεί να το αποδώσει κανείς. Απέφυγα να περιλάβω στη συλλογή τα νεότεροπα παράγωγα και τα ξενοφερμένα, όπως τα Μάκης, Ζακ κ.τ.τ.

Σχεδόν όλα τα αρσενικά κύρια ονόματα συναντώνται και ως οικογενειακά στον αρχικό επίσημο τύπο που κάποτε σ' ένα παράγωγο, όλοι δε οι υποκορισμοί τους

έχουν μεταπέσει σε παρωνύμια. Αντίθετα, δεν παρατήρησα να μεθίσταται το οικογενειακό σε βαπτιστικό.

Από παράδοση αναφέρεται πως στα παλιά χρόνια οι Γιαννιώτες Εβραίοι δεν είχαν ξεχωριστά οικογενειακά ονόματα, αλλά καθένας έπαιρνε δίπλα στο βαπτιστικό του και το όνομα του πατέρα του⁷. Έτσι γινόταν μια σύγχυση, που τους ανάγκαζε να εφευρίσκουν για τον κάθε συντοπίτη τους ένα παρωνύμιο, το "παρατσούκλι", συνήθεια που παρατηρείται σ' όλη την Ήπειρο. Η παράδοση συνεχίζει πως, όσα παρωνύμια ήταν εύχρα και αρεστά στους κατόχους των, κρατήθηκαν αργότερα για οικογενειακά ονόματα. Η έρευνα επαληθεύει εν μέρει τα παραπάνω, γιατί συναντούμε από τον 16ο ακόμα αιώνα οικογενειακά ονόματα που δεν προέρχονται από βαπτιστικά. Από μια στατιστική καταμέτρηση πάνω σε επίσημους ονομαστικούς καταλόγους, όπου τα παρωνύμια αποφεύγονται, των ετών 1890 - 1910, παρατήρησα πως τα δύο τρίτα έχουν ένα ξεχωριστό οικογενειακό όνομα και το ένα τρίτο έχουν στη θέση ένα από τα βαπτιστικά.

Στον πίνακα των οικογενειακών ονομάτων παρέθεσα όλους τους εν χρήσει τύπους, επίσημους και ανεπίσημους και τα παρωνύμια. Εντύπωση με αραιωμένα γράμματα όσα έχουν περισσότερους κατόχους και υπέδειξα εκείνα που προέρχονται από την

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

να που προέρχονται από την εβραϊκή γλώσσα.

Για την απόδοση των φθόγγων, που λείπουν από το ελληνικό αλφάβητο, χρησιμοποίησα ορισμένα γράμματα και συμπλέγματα του γαλλικού αλφαβήτου: το b, g, d, ch, dj, tch και nt, που πρέπει να προφέρονται όπως στις λέξεις: μπάρα, γκάζι, ντούρο, χασιά, τζιαμί, πατσιά, κάν' τε (κάνετε). Τους υπερωϊκούς φθόγγους κε, κι, χε, χι, για να προφέρονται όπως στις λέξεις χόμα, κόρη (και όχι όπως στις λέξεις χέρι, κέφι, κ.λπ.), τους υπέδειξα έτσι: κε, κι, χε, χι.

Α' - ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΑΝΔΡΩΝ

Ααρών, Αρόν Αρός, Χαρός, Αρονάκης, Νάκας, Αβά, Αβισαΐ, Αφσάϊ, Αβραάμ, Αβράμ, Αβραμάκης, Αβράμης, Αβραμής, Αβραμούλης, Μούλης, Αβραμούλιας, Μούλιας, Αβραμίκος, Μίκος βάμος, Mátch*, 'Αντζελος, 'Αγγελος, Αργέ [= λέων], Ασερ⁹.

βαρούχ, Βαρούχ, βεναγιά, βενζιαμίν, βεν - τσιγιόν, τσιγιόν, Σιών, βεσαλέλ, βεχόρ, βεχοράκι, Χορ, βεχοrachούλη, βεχορόπουλος.

Γαβριέλ, Γαβριήλ, Γαβρέλ, Γιακώβ, Ιακώβ, Γιακός, Γιακούλης, Κούλης, Κοσ, Γιακλής, Γεουδά (Ιούδας), Γεουδάκης, Γεουδούλης, Γιουδάς, Γιούλης, Γκιούλης, Γκούλιας, Γεσαγιά (Ησαΐας), Γεσαγιάς, Γεσουά (Ιησούς), Γιουσάς, Γιόσας, Γεσουλά, Γιουσλάς, Λας, Γιουσλούλ'ς, Γιουσούλ'ς, Γκιουσούλ'ς, Γεχιέλ, Γινόν, Γιουσέφ, Ιωσήφ, Γιοφεφίκος, Γιομγιά (Ιερεμίας), Γισάϊ (Ιεσσαί), Γισαέλ, Ισραήλ, Γιστρέλι, Τέλκος, Τέλης, Γιτσαχά, Ισαάκ, Τσάκος, Χάκος, Τσακούλιας.

δαβίδ, Δαβίδ, daβ'jon, djon, δαβής, δάβος, δαβόπουλος, δαβούλιας, Tchov, Thconias, δανιέλ, Δανιήλ, δανέλ, δανελάκης.

Ελγιάσάφ, Λιασάφ, Ελιγιάου, Ηλίας, Ελιγιά, Λ'γιά, Λιάχο, Λίας, 'Ελγιο, Λ'γιέτο, Ελιέτζερ, Λέτζερ, Ελίσά, Λιασάκης, Εμανουέλ, Μανουέλ, Μανέλ, Εσδρά, Γιζδρά, 'Εζρας.

Γερεχον, Γερσόν., Ζώς, Κα-

λέβ, Καλέφ.

Ματαθιά, Ματαθίας, Ματαθιούλης, Μάτος, Μάτης, Ματσλίαχ, Ματσίλ, Μεγιοχάς, Μεήρ, Μεγήρ, Μεναχέμ, Μιναχέμ, χέμος, Μιχαέλ, Μιχέλ, Μπέλος, 'κέλος, Μαρδεχάϊ (Μαρδοχαίος), Μουρτουχάι, Μουτουτάϊ (σκωπτ.), Μόρδος, Μάρκος, Moché, Μωΰσης, Μουσές, Μουχόν, Μouchikos, Μουσουλίας, Μότζε (ξεν.), Μουτέ (σκωπτ.).

Ναχαμάν, Ναχμάν, Ναχούμ, Ναούμ, Κουμ, Νισίμ, Νισιμάκης, Νισιμάκιος, Τchiμ, Νεχεμιά, Ναχαμιάς, Νεχαμιάς.

Οβαδιά, Βαδιάς, Ουριέλ, Γρέλης, Γρελ, Γρελάκης, Νέλιας.

Πενιέλ, Πινχάς.

Ραχαμίμ, Μίνη, Ραφαέλ, Ραφαήλ, Ρ'φέλι, Ρουφέλ, Φέλιας, Ρεουβέν, Ρουβέν, Ρίζος (παλ.).

Σααδιά, Σαβεθάι, βέσο, βεσάκης, Σαλβατώρ (νέωτερο), Σαούλ, Χαλόμ ('Αρτης), Σεαλτιέλ, Σαλής, Σεμ - τοβ, Σιμτόβι, Σιντός, Σεμαγιά, Χελομό, Σολομών, Σελομός, Σιλομάκης, Mátcho, Mátchuo, Chémo¹⁰, Chemούλης, Cheμουέλ, Σαμουήλ, Σαμουέλ, Σιμέλ, Μέλιας, Σιμιλάκης, Μέλος, Μίλκος.

Σιμάν - τοβ, Σιμαντός, Chumόν (Συμεών), Συμών.

Τζεχαριά, Ζαχαρίας, Τσαδικ, Τσαδίκος, Τσαδοκ, Χαγίμ, Χαϊμ, Χαϊμάκης, Χάι, Χανέν, Χανόχ.

Β' ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Αζίζα (παλ.), Αρχόντω¹¹, Αρχοντοπούλα, Χοντοπούλα (παλ.), 'Αστρω, Αστρούλα.

βιμβω.

δελίσια, Διαμάντα¹², Διαμάντω, Διαμαντούλα, Μαντούλα, Διαμαντίνα, Τίτα, δισάτα (ξεν. παλ.), δίνα, δινούλα, d'νούλα.

Εστέρ, Στερ, Στερούλα, Στερίνα, Εσθήρ, Ισθήρ, Στεροπούλα, Πούλα, Ευτυχία, Ευτυχούλα, Χούλα, Ευθυμία.

Θράτσια.

'Ιδα.

Καλή, Καλομοίρα, Μοίρω, Καλορήνη, Ρηνά, Ρηνή, Κλάρα, Κυρά, Κυράτσα.

Λεά (Λεία), Λιά, Ιλιά, Λούλα, Λούτchon, Λουτζα.

Μαλκά, Μαλκούλα, Κούλα, Μάλκω - κεσιω, Μαργαρίτα, Ρίτα, Μιριάμ, Μαριάμ, Μαριάννα, Μέριω, Ματζάλ - τοβ, Ματζάλτω, Μαζαλτώ, Τζούλια, Μηλιά, Μήλια, Μ'λιά, Μήλω και παρετυμολογικά Αιμιλία.

Πέρνα, Περονούλα, Πολυχρόνω (παλ.).

Ραχέλ (Ραχήλ), Ραχελίνα, Ριβκά, Ρεβέκκα, Ριφκά, Ριφκούλα, Ρέφκω, Ρίζω, Ριγίνα, Ριζίνα, Ριζινούλα, Ρόσα, Ρόζα, Ροζίνα.

Σαρρά (Σάρρα) Σαρούλα, Σαροπούλα, Σαρίνα, Νίνα, Σαρίκα, Σέβα, Σιμχά, Σιμχούλα, Σιμχω, Chochana, Σωσάνα, Σουλτάνα, Σπεράντζα, Στάμω, Σταμάτα, Σταμέτα, Σταμούλα, Μέχω, Μουλικά, Λίκα, Στρογγύλα (παλ.).

Τέλια, Τζαφείρα, Ζαφείρα, Ζαφειρίνα, Φίρω, Τζόγια, Τζογούλα, και κατά παρετυμολογίαν Ζωή, Τοβά, Τοβούλα.

Φαλκόνια (παλ.), Φίνα, Φινούλα, Φ'νούλα, Φανή, Φανούλα, Φλώρα, Φλώρη, Φουρτουνή, Τούνη, Φωστήρα (παλ.).

Χαβά, Χαβούλα, Χάιδω, Χαΐδούλα, Χανά, Χανούλα, Χανέσιω, Χάνα, 'Αννα, Αννέτα, Χουρσάνα, Χουσή, Χρουρσούλα, Χρυσάφα, (τύποι παλαιοί), Χρυσάνα, Χ'σάνα, Χρυσούλα, Χ'σούλα, Χρύσα, Χρυσή, Χρυσάνθη (νεωτ.).

Γ' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ (ΕΠΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΝΥΜΙΑ)

Abdula (εβρ.), Αλκαλαί και Αρχαλαί, 'Ακο, Ανιώνιος¹³, Ασκενατζή (εβρ.), Αμόν, Αντράλας, Αλβάλα, Απτάη, Arub (εβρ.) Αράπ'ς, Ατάς (εβρ.), Αχάμ - Αβράμ, Αχάμ - Γιτσάκ, Αχάμ - Μιχέλ¹⁴, Αρχάτος¹⁵.

Βάκαρας, baboker (εβρ.), badel, baχλάβα, bakabh, βακόλας, babtjn - bar - Chémo¹⁶, bubáras, bativos, Βεδάλ (εβρ.), Βετούλης και Βιτούλη, Βελέλης και βιλέλ ή βιλές, βιλιούλ, βέκα, βέτος, bétchkas, betuhkar, Βήτα, Βίδας, βλέτσας, βεκιάρης ή βικιάρ και βιτσιάρ, βεϊκάκα, βέης, Βολός, βόκας, βορδάλης, boudorή, boucht, bóbios, bigour (εβρ.), βιρλίτη, Βραχωρίτης, Βωβός.

Γαλανός, Γελή, Γενή (εβρ.), Γερο πάπο, Γερχέμ, Γιτσακλή και

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

ρο πάπο, Γεριχέμ, Γιτοχακή και Ισχακή, Γιαχας (εβρ.), Γιοχανάν (εβρ.), Γούλα, Γουδούλης.

δάι (εβρ.), Δαιμόνιος, δαλιάν (εβρ.), δυχο, δάμο και δαμ, δέλος, δεκάστρο, δολμάς, δόστη, Δραγουμάνος, δέντε ('Αρτς).

Ζαμπαχάρα, Ζάροκος, Ζαρομύτης.

Γαβομάτος, Γαδόλ (εβρ.), Γανή (εβρ.), Γεϊνάμ (εβρ.), Γεβίρ (εβρ.), Gignos, Godas, Γόλιος, Γόρτζιος, Γοτζέλ, Γριντζ, Γου χάρος, Γούλιαρας.

Καβίλη, Κάικας, Κακανίστρας, Καλαμάρας, Καλαμπόκας, Καλώνυμος, (στα εβραϊκά Καλωνυμός), Καλχαμιράς (εβρ.) Καμάρας, Καμόντο, Καμπανάρης, Kantos, Καπλάν, Καπούλιας¹⁶, Κάρας, Καράρας, Καράκλας, Καραρίτας, Κασκούση, Καστοριανός, Katch, Katchάπας, Κατσούρος, Κατσάνος, Κασιόδης, Κασιόκας, Κατσ'κούλιας, Καψάλης, Κέκος, κετς, Κικ, Κλουπ, Κηνή, Κοέν (εβρ.), Κόκκινος, Κονέτς, Κοντήλ, Κορίτος, Κοτοπούλη, Κοτίρος, Κουκού, Κοτούλας, Κουτίς Κουλίγια, Κουμβρούτς, Κουτίχ' nos, Κουντουραντζή, Koutcomut's, Κοφίνο και Κοφίνας.

Λαζαρης, Λάγιος, Λάλος, Λάμιας, Λαμέρης¹⁷, Λαμπιριάνο, Λαφασάνος, Λεβή (εβρ.), Λελ, Λατchον, Λιάσκος, Λούκας, Λούφκος, Λιάρου.

Μαγιάς, Μαζού, Μακαλής, Μωλακάνης, Μαλαζιά, Μάλτης, Μαι, Μαράμενος, Μαρκάδα, Μάτσα, Μάστορας, Μαζούμ'ς, Μαυρογένης, Μερά (εβρ.), Μέντζος, Μιλέ, Μιγιονί, Μιζάν ('Αρτς), Μορένου, (εβρ.), Μπαλωμένος, Μπαρμαλίας, Μπαρμαπατσάκος, Μοχος, Μόσκος, Mouchανή, Μουλάτος, Μουτchuas.

Ναφατάλη (εβρ.), Ναχμίας (εβρ.) και Ναχουμίγας, Νεγρίν, Νεκ, Νοικοκύρης και εβρ. οικόκυρ.

'Οσμο (εκ Κερκύρας).

Παλιός, Πάπαρος, Παπής, Παπλωματάς, Παράρος, Παρίτς (εβρ.) Πατάς, Πατέρας, Patich (εβρ.), Patchás, Pitch, Πιτσιρίλο και Πιτσιρίλο¹⁸, Πλάτουνας, Πολίτης, Πραματεντής.

Ραβάν (εβρ.), Ραχόνα, Ρόλιας, Ρούσο.

Σαδάλας, Σακάτης, Σαλαώρας,

Σαλή, Σαμαρία¹⁸, Σαμάς (εβρ.), Σαματσούλης, Σαμουηλίδης, Σαβά ('Αρτς), Σαμπαστάχα, Σάρδα, Σαρέτας, Σβόλης, Σεζάνα, Chabos, Χακατούρας, Χέβαχ, Chibóλεθ (εβρ.) και Chibóλιας, Σίδης, Σινιάς, Σκίνιος, Chifkός, Chivanός, Σταυρωμένος, Στρωματάς.

Τάμπα, Ταμβέζο, Τεπελένης, Τερλελίδης, Τζακάρ, (εβρ.), Tchikάρ, Τζιάλας, Τζιανανές, Τιςτιτής, Τρικαλινός, Τσαρφατή (εβρ.), Τσίτος, Τσακτσίβα, Τσακλής, Τσανάπας, Τχαπαλάμος, Τσεφ, Τche, Τσιλιπάτ.

Φέγγας, Φεφ's, Φιδάν, Ficht, Φόρτη, Φράcht, Φρύδης.

Χαβόλαος, Χακίμ, Χαλάζης, Χαλδούπης, Χαλκωματάς, Χαμέτς (εβρ.), Χέφετς (εβρ.).

Δ' ΑΝΔΡΩΝΥΜΙΚΑ

Αποστίνα, Αχαμίτσα, bakabina, βαχλαβού, βέλοβα¹⁹, βέλινα, βελουά, βεχόρα, βοχορούλα, Βωβού, Γεουδού, Γαλομίνα, Γιουσλού, Γαμίλοβα, Γόρτζω, Γιγκοβα, Gouliarpina, Ζώνη, Καμάροβα, Καραρίτοβα, Κέκοβα, κίνα, Κοφίνοβα, Λαδού, Λιάρου, Μαλακάκοβα, Μαροβού και η Μαρεβέ, Μαζούμοβα, Μιζάνοβα, Μόσκοβα, Μουλότοβα, Μουτίνα (ο Μουτέτς), Παπία, Φέγγοβα, Χαρλού, Χωλάζοβα, Χανόχουβα.

Ε' ΘΗΛΥΚΑ ΠΑΡΩΝΥΜΙΑ.

Βραχού, Κολαρίστρα, Kouchπεντού, Tugua, Τζιούννοβα, Φαρμακού, Φράγκα.

Υποσημειώσεις:

1. "Κετουμπα" ήταν η χειρόγραφη ληξιαρχική πράξη γάμου, συνταγμένη από τον ραββίνο.

2. Αξιόλογη πηγή μου στάθηκε το χειρόγραφο βιβλίο διαζυγίων του Αρχιεραβίνου Χαχάμ Ραμπί Χαγίμ από το 1856 ως το 1876.

3. Η παράδοση αυτή τείνει να εξαλειφθεί γιατί έχουν απολεσθεί κατά τα 9/10.

4. Β. Ι. ΜΑΤΣΑ: Γιαννιώτικα εβραϊκά τραγούδια στο περιοδικό "Ηπειρωτική Εστία", έτος Β' (1953) σελ. 588 και σε αυτοτελές ανάτυπο σελ. 6.

5. Το πρώτο αγόρι έπαιρνε το όνομά του προς πατρός, πάππου, το δεύτερό του προς μητρός πάππου και τα κατοπινά τα

ονόματα των θείων. Η πρώτη θυγατέρα έπαιρνε το όνομά της προς μητρός μάρμης κ.ο.κ. Πβ Michael Molho, Usos y costumbres de los Sefardies de Salonica, Madrid 1950, σελ. 67.

6. Δεύτερο στη σειρά βάζω τον αντίστοιχο ελληνικό τύπο από τους Ο! Όταν αυτός δεν είναι εν χρήση, σημειώνεται μέσα σε παρένθεση.

7. Π.χ. τα παιδιά του Αβραάμ Μωσέ, ο Ισαάκ ή ο Ιακώβ, φέρονταν ως Ισαάκ Αβραάμ, Ιακώβ Αβραάμ το παιδί του Ισαάκ Αβραάμ θα λεγόταν Αβραάμ Ισαάκ κ.ο.κ.

8. Το Match προήλθε από τον Αβραμάτch, όπως προφέρεται στο τοπικό ιδίωμα το Αβραμάτchης.

9. Ο καθηγ. Σ. Κουγέας (Αρχαίοι Σταύρου Ιωάννου, Ηπειρ. Χρονικά, τομ. 14, 1934, σελ. 321) το ανέγνωσε Ασάφ.

10. Έτσι εις Σ. Κουγέαν, ενθ. ανωτ.

11. Το Chέμο μαρτυρείται από το 1585 και φαίνεται πως απαντά μόνο στην Ήπειρο και την Κέρκυρα, κι έχει ιταλική κατάληξη, όπως το βέβο. Οι παλαιοί Γιαννιώτες Ραββίνοι δεν το σχετίζουν με το Σαμουήλ, όπως το σχετίζει ο Π. Αραβαντινός. Ηπειρωτικών Γλωσσάριον, Αθήναι 1909, σελ. 102.

12. Άξια ιδιαίτερας προσοχής είναι τα παλαιά θηλυκά ονόματα με καθαρώς ελληνική και μάλιστα λαϊκή προέλευση.

13. Στους Εβραίους της Θεσσαλίας απαντά ο τύπος. Διαμάντι.

14. Στο μητρώο του Δήμου Ιωαννιτών βρήκα πολλά νεότερα θηλυκά ονόματα, όπως τα: Αλίκη, Γέτη, Γιαφούλα (εβρ.), Ελπίς, Έλδα, Ζουλί, Ζανέτ, Λιζέτα, Λεοντίνα, Ιερουσαλήμ, Σάντρα, Σύλβια, Στέλλα, Ματθίλδη, Νέλλη, Σέλλα, Σιών, Σοφία.

15. Ανιώνιος= παραφθορά του Αιώνιος (Μαρτυρία του 1859).

16. Με πρώτο συνθετικό το Αχάμ (= ραββίνος) απαντούν και άλλα επώνυμα.

17. "Ένας οβριός Ακράτος" σημειώνεται σε παλιό έγγραφο (Σ. Κουγέα, ενθ. ανωτ. σε. 27).

18. Με το προταχτικό bar (= υιός του) εκφέρεται το πατρώνυμο των απογραφοσθέντων πριν από τη γέννησή τους. Σ' αυτούς έδιναν το κύριο όνομα του πατέρα.

19. Καπούλιας ήταν το οικογενειακό του ποιητή Γιωσέφ Ελιγιά.

18. Εις Σ. Κουγέαν ε.α. σελ. 89, εσφαλμένα: Πιτζιρίλο.

19. Αναφέρεται μόνον στο β' χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β' στιχ. 56 ('τα τε παιδιά του Λαμέρη, του Δαβίδη και του Σαμαρία") βλ. περ. "Ηπειρωτική Εστία" Α' (1952) σελ. 117.

20. Βλ. προηγούμενη σελ. 101, σημ. 2.

21. Η ανδρωνυμική κατάληξη oba απαντά σποραδικά στην περιφέρεια του κά-

και να αισθάνομαι όχι απλώς φίλος, αλλά κάτι περισσότερο, οιονεί ως αδελφός εν τη πίστει περί του Ενός Θεού, του τρισυποστάτου δι' ημάς. Αναμφιβόλως οι θεολόγοι επιστήμονες και μάλιστα οι καθηγηταί των θεολογικών σχολών επιτελούν σπουδαίον έργο συγγραφικόν και διαφωτιστικόν, διεθνούς πολλάκις αναγνωρίσεως.

Σεβασμιώτατε,

Επιτρέψατέ μοι παρεκβατικώς να στρέψω τον λόγον εν συντομία προς τα καθήκοντα του επιστήμονος Θεολόγου έναντι του Ανθρώπου, παντός ανθρώπου, ασχέτως της οιασδήποτε διακρίσεως, χριστιανού ομοδόξου ή ετεροδόξου, αλλογενούς και αλλοθρήσκου της αυτής ή άλλης φυλής της διακρίσεως των κοινωνικών, πολιτικών, πολιτειακών και οiwονδήποτε άλλων εμφανιζομένων μορφών διαβιώσεως των εν κοινωνία τινί ζώντων συνανθρώπων μας. Ισότης φύλων και φυλών νοείται καλύτερον, αν αναλογισθώμεν τι είναι ο "Ανθρωπος", το πλάσμα τούτο του πανσόφου Θεού· η κορωνίς της φύσεως και της όλης αισθητής δημιουργίας το τελειότατον ον. Αυτό το ον διακρίνεται, εξέχει και προβάλλεται υπέρ πάντα τα ζωικά όντα εκ του ότι "φύσει ορέγεται του ειδέναι", κατά τον Σταγειριτήν φιλόσοφον Αριστοτέλην, και τέρμα ή κορεσμός της προς γνώσιν ορέξεως τούτου δεν υπάρχει. Ποίον δε είναι το στοιχείον, το υπό του Πλάστου δοθέν εις τον 'Ανθρωπον, ώστε να υπερβάλλη πάντα τα όντα της Φύσεως, να πραγματοποιή καταπληκτικά επιτεύγματα, όπως το επικόν μεγαλούργημα της προσεδαφίσεως εις την Σελήνην και της προσπαθείας να φθάση και εις πλέον απομακρυσμένους αστέρας; Ποίον είναι το στοιχείον που τον αναδεικνύει τον ηγεμόνα, τον δαμαστήν και τον κυρίαρχον των τε φυσικών δυνάμεων και των ζωικών όντων απάντων; Το στοιχείον τούτο είναι το του "Νου" κριτήριο, το λογικόν, το και ηγεμονικόν, το πνευματικόν και πράγματι Θεϊόν, το από Θεού εμφυσηθέν εις αυτόν ιδιαίτερον στοιχείον, το διακρίνον και χαρακτηρίζον τον άνθρωπον εν πάσαις ταις εκδηλώσεσιν αυτού, ως ψυχοσωματικού όντος, ζώντος, δρώντος, εξελισσόμενου επί τα πρόσω και προοδεύοντος συνεχώς και ακαταπαύστως, αναζητούντος και ανακαλύπτοντος και δημιουργούντος εν αεικινήτω ορμή αδιαλείπτως το νέον, το πρωτοφανές, το πρωτότυπον και πρωτόγνωρον.

Την προς γνώσιν επομένως φύσει ενυπάρχουσαν εις τον άνθρωπον ικανότητα δημιουργεί ο "Νους" αυτού. Εξ ου και ουδείς δύναται να κατηγορήση του πράγματι υπερτάτου τούτου αγαθού και να αμφισβητήσει ότι ο "Νους" είναι το άριστον των καλών, άτινα εδωρήσατο αυτό ο Πλάστης και Δημιουργός Θεός. 'Αλλωστε εν αυτώ έχομεν και το "κατ' εικόνα" του κτίσαντος. Ο Μέγας Βασίλειος εν επιστολή του προς τον Αμφιλόχιον Ικονίου (233, παρά Μ.32, 36 - 48) ομολογεί ότι "καλόν μεν ο Νους", άρα "και καλόν του Νου η ενέργεια" αν και ουχί πάσα τούτου ενέργεια. Διότι, "αεικίνητος ων ούτος πολλάκις μεν φαντασιούται περί των ουκ όντων ως όντων, πολλάκις δ' ευθυβόλως επί την αλήθειαν φέρεται". Η φορά δ' αυτή εντείνεται εκ της έξωθεν αγωγής και μορφώσεως, ιδία των Νέων, διαπλάττεται δε και ο ψυχικός του Νέου κόσμος και ο χαρακτήρ αυτού λαμβάνει την ανάλογον μορφήν και διάπλασιν.

Η δια της αγωγής και μορφώσεως ασκουμένη επίδρασις εις τας ψυχάς ιδία των νέων, εάν μεν είναι αγαθή, διαπλάττει και τον Νέον εις "καλόν καγαθόν", καλλιεργούσα εις αυτόν την προς το αγαθόν έφεσιν και την προς το αληθές ορμήν, τουναντίον δε την αποστροφήν προς το κακόν και το ψεύδος. Όσον δε καλλιεργείται παρ' αυτού η προς την αρετήν και την αλήθειαν έφεσις, επί τοσούτον ο άνθρωπος ανέρχεται τας βαθμιαίως της αρετής και καταλαμβάνει βαθμιαίως το περιεχόμενον και την ουσίαν της αλήθειας, όσον τούτο είναι δυνατόν και επιτευκτόν εις την ανθρωπίνην φύσιν. Ενταύθα δε έγκειται και η μεγάλη ευθύνη ημών των Θεολόγων.

Οι Θεολόγοι και μάλιστα οι ευρείας μορφώσεως και οι συγγραφείς, αλλά και οι εν τοις σχολείοις εκπαιδευτικοί Θεολόγοι, καθήκον έχομεν, πέραν της επιστημονικής και εκπαιδευτικής μας επιδόσεως, καθήκον έχομεν να μεριμνώμεν και δια την επ' ωφελεία των πολλών δράσιν ημών, συγγραφικήν, ομιλητικήν, διδακτικήν, μορφωτικήν και εκπαιδευτικήν. Οι μη Θεολόγοι επιστήμονες, μάλιστα δε οι των θετικών επιστημών εκπρόσωποι, αποβλέπουν μόνον εις την τεκμηρίωσιν και απόδειξιν της ερεύνης των δι' έργων απευθυνομένων εις τους ευαρίθμους ειδικούς. Οι Θεολόγοι όμως δεν πρέπει να ενδιαφέρονται μόνον δια το ευάριθμον ειδικόν κοινόν, αλλ' οφείλουν να μην παραμελούν και το καθήκον των, όπως ωφελούν όσον πλείστους εκ των ανθρώπων".

עץ חיים היא

Δένδρον ζωής είναι η Τορά...
(Παροιμ. 3:18)